

NASE JANI

GRUAJA NË KAFAZ

(TREGIME DHE NOVELA)

NASE JANI

GRUAJA NË KAFAZ

(TREGIME DHE NOVELA)

NASE JANI
GRUAJA NË KAFAZ
tregime dhe novela

Botimi i dytë
(Botimi i pare: Toena)

Copyright © autori

Kolona: **Proza bashkëkohore shqipe**

Redaktor: **Perikli Jorgoni**

Design & Layout: **ORBIS, Prizren**

Ky libër është i formatit eBook.

Botimet Filozofia Urbane

ISBN: 978-9951-641-30-2

Prishtinë, 2013

www.filozofiaurbane.com

www.librariaelektronike.com

Ky libër u shpall vëllimi më i mirë me tregime
për vitin 2002, në konkursin e organizuar
nga Klubi i Shkrimtarëve “Drita”
dhe Lidhja e Botuesve të Shqipërisë.

HESHTJA PËRVËLUESE

-Më trego ndonjë gjë për veten-i thashë një ditë. Ajo qeshi, siç qeshte, më shumë me sy se me buzë dhe foli: “Moza me flasin... Këtu jam e punësuar... Është lokali i tezes, motrës së mamasë...” Pastaj heshti, duke buzëqeshur përsëri, u ngrit si flutur e u fsheh, diku andej, pas banakut.

Kur u rishfaq, mbante një fletore në dorë. “ Kam shkruar dhe unë disa vjersha, do të më vlente mendimi juaj...” Më la fletoren dhe vazhdoi punën. Nisa t’i lexoja i nxitur nga kureshtja. Më bëri përshtypje një vjershë për nënën : “...Dashuria, nëna që më iku ...” Po e lexoja për herë të dytë.

-Është mamaja-më foli lehtë-nuk e kam parë kurrë... vetëm e kam përfytyruar... vetëm në fotografi e kam parë, kur ishte në moshën time... Edhe babanë nuk e kam njohur. Më falni se ju zura kohën! Ju s’keni ardhur për hallet e mia, por për punën tuaj...

Lëshoi një qeshje, më shumë me sytë ngjyrëdeti se me buzë dhe u ngrit vrullshëm....

2

Kaloi një muaj...

Edhe një muaj....

Edhe një muaj ...

Dhe unë nuk e piva më kafënë te lokali në periferi të qytetit. Sikur ndieja frikë nga sytë e asaj vajze jetime... Sikur ndieja frikë nga fjalët që do të dëgjoja, për nënën e saj me emrin Dashuri dhe për babanë pa emër...

3

Një ditë më takoi rastësisht. U gëzova dhe u shqetësova njëherësh. Një ndjenjë të dyzuar mbaja brenda vetes. Ishte veshur bukur e me shije.

-Keni munguar gjatë dhe u shqetësova-foli dhe më kapi nga krah.

-Kam qenë i larguar nga qyteti - e gënjeva, i bindur se sytë e Mozës nuk e pranonin gënjeshtren.

-Do shkojmë në një lokal të zgjedhur e do të qeras, sot kam ditëlindjen.

E urova.

-Më parë do të shkojmë nga dyqani i dhuratave- fola gjysmë i hutuar.

-Poetët dhurojnë poezinë... Ka dhuratë më të bukur!

-Do e shkruaj-i premtova-por nuk e di sa do t'ju ngjajë nga bukuria? Qeshi.

Pasi përplasëm gotat, në urim, ajo më pa gjatë, pastaj uli sytë mbi gotën e verës dhe nisi të flasë: "Nuk ishte rastësi ardhja ime. E ndjeja të nevojshme t'ju takoja... Nuk e di, por sikur gjej atë që më ka humbur... Babanë nuk e kam njohur... Nuk e di si është dashuria e babait... As të nënës nuk e di... Por nuk besoj që të ketë në botë prindër, që të mos i duan fëmijët! Po të jetonte nëna ime, do të më donte shumë... Babanë do e takoj ndonjëherë... Pa tjetër që do e takoj!

-Deri më sot nuk ke ndonjë të dhënë? Ndonjë nga të afërmit nuk di gjë për të?

Ajo përplasi dhe një here gotën me gotën time, mori pak meze dhe sikur përtypte mendimet ...

-Ju s'ë keni nisur fare mezen, është e shijshme, provojeni.

Vazhduam të përtypemi, në heshtje të shqetësuar, pastaj ajo nisi përsëri të fliste:

-Kam pyetur për babanë, por të gjithë heshtin... Isha 15-të vjeç kur ika nga fshati... Në vegjëli kujdesej një plakë për mua. Ishte e mirë. Me një emër disi të çuditshëm... Boke i flisnin, kurse unë i flisja Nënokë. Pasi u martua tezja, motra e mamasë, që s'donte e s'donte të martohej, iku nga fshati dhe erdhi këtu në qytet. Pas disa vjetësh më mori dhe mua. Ka një djalë e një vajzë, por mua nuk më ndan prej tyre. Burri i saj, një njeri i urtë e punëtor, nuk trazohet në punët e familjes. Për çdo gjë vendimet i merr tezja. Nuk e di sa e duan njëri-tjetrin, por respektohen e shkojnë mire...

-Gëzuar!-i thashë-më sjell interes jeta jote, vazhdo të lutem!

-Plaka Boke nuk ka as një vit që ka vdekur. Më kërkoi para se të ikte nga kjo botë dhe unë i vajta. Tre ditë i ndënja te koka. "Do vdes duke qeshur" më thoshte dhe ashtu vdiq. Kur akoma s'ë kishte lenë fryma më tha:

"Kam një të fshehtë për ty, vajzë e nënës, e mbajta deri tani që po më shuhet kandili... është amaneti i nënës tënde... Një letër për ty ... "Vetëm vajzës sime t'ia japësh kur të rritet" më tha mamaja jote e mirë... Ti u rrite moj vajzë dhe unë u sosa..."

Iu mbarua fryma. E qava, atë plakë të mirë, edhe pse i kam inat lotët. Ajo nxorri një letër të mbështjellë e të zverdhur.

-Veç meje, jeni i pari që do e lexoni. Jam menduar gjatë dhe më së fundi vendosa të bëj kështu.

4

Letra ishte shkruar në disa fletë të hequra nga një fletore shkolle. Shkrimi ishte i bukur, me gërma të rumbullakta dhe boja së kish humbur akoma shkëlqimin. Nuk ishte as ditar as letër. Dhe nuk i drejtohej askujt. Vetëm, në krye-anash, ishte shkruar pa kujdes:

“Vajza ime Moza... të rritesh e bukur e me fat...Unë e ndjej që po vdes... Kur të rritesh lexoje këtë letër... Me këtë të puthur të bekoj...”

5

Sa herë e lexoja atë letër më dukej se shihja një film...Një film që e kisha parë dikur...Dhe prapë e prapë doja ta shihja...

E shtunë, 13 shtator

Kanë kaluar tre ditë që kur ka ardhur ai. Djali i mikut të babait. E trazoi shtëpinë tonë që ditën e parë. Eshtë i gjatë, me flokë të zes e sytë si qielli. Sa herë flet, qesh e se si të sheh me ata sy... Ka ardhur nga një qytet i largët... Nuk e di, por babai e respekton sikur të ishte burrë... Babai e ka bërë si shok, çdo ditë pi raki me të... Nuk e di sa mund të rrijë në shtëpinë tonë... Kur e pyeti Flora ai u përgjigj duke qeshur: “...sa të mbarohen fiqtë!” Nuk e kuptuam se ç'donte të thoshte me ato fjalë... Sot i hodha ujë për të larë fytyrën, kur i dhashë peshqirin, ai më pa gjatë në sy sa u drodha... Prej atij çasti ndjehem si ndryshe, mendoj për gjëra që s'i kisha shkruar në mend kurrë... Edhe për të mbajtur ditar, kurrë nuk kisha menduar... Qenka i mirë ditari. Shkruan disa gjëra, që nuk ia thua dot asnjëri...

E mërkurë

Atë që ndodhi parmbremë nuk e them dot. Akoma më duket çudi e çudi do të më duket gjithmonë! Si më erdhi ashtu, atë darkë?! Gjumë, s'më zinte që s'më zinte... Ndjeja frymën e tij mu tek goja ime dhe ndizesha nga brenda. Dysheku i tij as një pëllëmbë nuk ishte larg dyshekut tim. Të gjithë flinim në shesh. Edhe kur erdhi ai, aty në shesh fjeti...

Në fund fare, afër murit, fle nusja e vëllait, ku mban dhe djepin e djalit, që e tund e i jep gji gjithë natën... Pastaj vijnë me radhë: nëna, babai, e ç't'i numëroj, ne jemi shumë?! Aty, pranë babait, i shtruam djalit të ardhur dhe, një pëllëmbë më tutje, dysheku im dhe i motrës... Ne të dyja, bashkë kemi fjetur gjithmonë...

Po atë natë?!...

Si ndodhi ashtu atë natë?!...

20 shtator

Do t'i shkruaj, të gjitha do t'i shkruaj ashtu siç ndodhën! Vetëm emrin e atij nuk e shkruaj. Nuk i dihet jetës. Kur unë ia di emrin, ç'më duhet t'ia shkruaj në ditar?! Edhe që e nisa këtë ditar, ashtu kot e nisa. Do ta shkruaj me imtësi ngjarjen e asaj nate, se akoma më duket si ëndërr e si magji...

Dysheku i tij ishte aq afër, sa i ndjeja frymën tek goja. Brenda në gjoks diç më lëvizte. Orët kalonin e mua nuk më merrte që nuk më merrte gjumi. Por edhe Flora më kruhej pas kurrizit... Dhe asaj mbase i digjte gjoksi ashtu si mua. Ai nuk ndjehej fare. Lëvizi një herë dhe kaq. Vetëm frymën ia ndjeja sikur të flinim të dy në një dyshek. Nuk mund të flija atë natë...Diç prisja...Po e them troç: doja të flija me të, ose qe më mire që ai të flinte me mua...

Kur mendova kështu u tremba. Si mund të ndodhte ajo që mendoja?!... Nuk mund të ndodhte, por ja që unë e mendoja e nuk më zinte gjumi...

Ai, befas, u rrotullua dhe lëshoi krahun nga ana ime. Unë u afrova tek dora e tij dhe prita... Dora e tij nuk lëvizi, por nën lëkurën e tij diç lëvizte... Edhe mua diç më lëvizte nën lëkurë... Nuk prita më, e kapa dorën e tij dhe e putha... E putha, e putha, e putha me buzët që më përvëlonin... Pastaj dorën e tij e vura mbi gjinjtë e mi... Ai nisi të m'i shtrëngonte, por unë doja të m'i shtrëngonte e të m'i shtrëngonte më shumë! Po më zihej fryma. Digjesha e gjitha...Ooh !...

E tërhoqa krahun e tij për ta futur thellë në trupin tim, nën gjinj e poshtë nga barku, gjer ku të arrinte. Edhe dora e tij po më tërhiqte. Ash-tu, siç bënim, përfunduam midis dy dyshekëve. E kisha harruar frikën. Babai gërhiste, si zakonisht në dyshekun matanë, por ajo gërhimë mua më dukej sikur nuk ishte në fshatin tonë...

Motra flinte, ose bënte sikur flinte, por unë ndihesha në një botë tjetër...

Për ditën e nesërme dhe ditët e tjera

Motra më zgjoi herët: "Zgjohu! Mjaft fjete... rregullohu e shih se mos ke lenë ndonjë shenjë! "U ngrita e hutuar. Kish të drejtë Flora. Askush nuk duhej të merrte vesh se ç'kisha bërë. Më pinte e zeza pastaj...

-Do të iki sot me pulat e detit-i thashë motrës. Kisha nevojë të mbe-tesha vetëm.

-Ikë, i bëj unë punët e shtëpisë-më foli ajo dhe se si më vështroi.

Vajta nga arat me luledielli. Doja të isha vetëm, të jetoja me atë që kisha jetuar natën...

Dikush më fliste brenda trupit. Një zë, që s'e kisha dëgjuar asnjëherë...

* * *

-Sonte do të fle unë nga ajo anë- më tha Flora.

-Po ti e di që ai me mua-nisja t'i flisja unë.

-Jo, sonthe radhën e kam unë. Jam e vogël pandeh ti? E, ç'bëri një vit?! Shiko si i kam gjinjtë, më të fryrë se të tutë...

-Jo! Ajo që më ndodhi mua nuk duhet të të ndodhë dhe ty, pastaj unë atë e dua...

-Edhe unë e dua! Më e mirë se unë je ti?! Sonte do të fle unë me atë dhe ti të shikosh pastaj...

Atë natë nuk më zuri gjumi. Njëmijë gjëra më vinin në mend e më shponin trurin. Flora bëri me atë siç bëra unë, bile e solli tek dysheku ynë i përbashkët dhe e mbajti gjithë natën... Unë, gjithë natën e kam kaluar në shesh. Më shumë kam qarë, pa zë, se kam marrë frymë ...

* * *

Edhe netët e tjera me atë fjeti Flora. Unë dëgjoja puthjet e rënkimet, që shuheshin e nisnin prapë nga e para, dhe mallkoja veten. Për atë natë e mallkoja veten. Ndjeja neveri. Akoma ndjej neveri nga vetja...

E fyer ...

E turpëruar...

E mallkuar nga fati ...

Edhe për Florën më vinte turp dhe inat. Ç'po ndodhte kështu në shtëpinë tonë?! Mallkoja veten për atë natë çmendurie, por brenda gjoksit ndjeja akoma një zë...

Mezi e prisja ditën që ai do të ikte. Të ikte se na vuri flakën! Dhe nga motra më ndau. Florën e kam dashur aq shumë sa nuk thuhet... Edhe ajo më donte... Çdo natë shtrëngoheshim në gjoks të njëra-tjetrës dhe ashtu na zinte gjumi... Edhe kur laheshim, fërkonim njëra-tjetrën dhe gëzoheshim me bukuritë tona trupore... Si nuk na vinte turp?! E, pse të na vinte turp?! Motra-motrën le ta shohë lakuriq dhe të bukur, ç'të keqe ka?!

Por pas asaj nate Flora më shihte ndryshe. Sytë e saj të bukur nuk i kisha parë asnjëherë ashtu... Sikur nuk isha unë Dashuria motra e saj. As sytë nuk m'i hidhte. Vetëm flinte me atë e unë shtrihesha në shesh pa ndjerë as frymën time... Doja të ndërroja vend, por ku të veja?! Pastaj, nuk doja që të dyshonin ata të shtëpisë. Doja ta ruaja motrën. Ndieja se do të vinte ndonjë furtunë. Dhe çdo natë e ruaja. Dhe atë ditë, që ai iku, e ruajta.

Tetor

Kam kohë pa shkruar. E ç'të shkruaj?! Unë jam mbyllur brenda, në veten time dhe nuk dal dot më. Nuk dua të dal!

Që ditën kur iku ai, Flora nuk fjeti më me mua. Edhe kur më fliste, si me cep të buzës...

“Të jesh e bindur se ai më do mua e jo ty. Mua më premtoi e do të më marrë në atë qytetin e largët... Nuk do e shpallim sa të mbarojë ai shkollën e të rritemi edhe ca, që t'i mbushim syrin babait... Ai do vijë çdo behar e unë do fle me të... Mooj, se mos të shkon mendja se të do ty?! Ai është imi, imi, vetëm imi! Edhe atë natë që fjetë me të, të lashë vetë se më erdhi keq. Dridheshe e gjitha sikur të kish zënë sëmundja

e tokës. Pastaj, po të mos flije ti një natë, nuk i dihej, më tregojë tek mamaja, tashti nuk e hap dot gojën...”

O Zot, motra ime m’i thoshte këto fjalë?!...

Nëntor

O Zot, dhe kjo më duhej! Diç më lëviz brenda barkut. Dy muaj ndenja me frikë e me shpresë, por fati është larg. Ja ç’më bëri ajo natë! Këtë turp ku ta shpie?! Si zuri me një herë?! E, ç’fat dreqi që kam! Po Flora që fjeti gjithë ato netë? Do Zoti s’e ka pësuar si unë! Zot, më mbaj mendjen!

Pas një jave

-Ke mbetur me barrë?- më tha Flora.

-Ku e di ti?- iu përgjigja.

-Dukesh në fytyrë, po ç’do bësh? Unë kisha hallin tim, por shpëtova, ti si budallaqe, me një herë dhe ...

-Më lër rehat-i thashë-më lër në hallin tim!

-Po sikur t’a heqësh?!

-Ti je e çmendur! Eshtë krim!-i thashë.

Ajo heshti, më puthi dhe qau ...

Qamë që të dyja ...

Pranvera e vitit tjetër

Gjithë këta muaj i kam kaluar larg shtëpisë. Tek tezja, në një rreth tjetër. Tezja më do e sillet mirë me mua. Për të shtëpisë më ze malli, por e mbaj veten. Fëmija duket i mbarë se nuk kam asnjë shqetësim. Unë nuk di nga këto, por m’i thotë tezja. Flora vjen çdo muaj. Mezi e pres motrën. Në fshat nuk e kanë marrë vesh se ç’më ka ndodhur.

“Kam motrën të sëmurë e Dashuria i rri pranë” u thotë mamaja, atyre që pyesin për mua, por ajo e di e shkreta...

Një herë tjetër Flora më tha: “Tani dhe puna ime mori fund. Ai s’ka për të ardhur. Por edhe sikur të vijë kush e fut brenda?! Babai për ty nuk ka thenë asnjë fjalë. Ty të ka dashur shumë e akoma të do babai. Atë darkë, kur e mori vesh vëllai punën tënde, u tërbua fare. Vetëm ta shihje e ta dëgjoje?! “Do ta vras!” bërtiste, “Do t’i therr që të dy!”

Babai dëgjoi sa dëgjoi, në heshtje, pastaj nuk iu durua. E di si i tha vëllait?!

“S’të ka ardhur radha ty akoma. Kur të rritësh fëmijtë e tu, therri dhe vraji, mbase do kem vdekur unë gjer atëhere...”

Jam në muajin e fundit të barrës. Trupin e kam në formë. Mërzia, që më kishte pllakosur, më ka ikur. Rrobat e fëmijës i kam berë të gjitha gati. Pse të le tejza?! Vuan nga zemra, e shkreta, por nuk i rrijnë duart. “Do t’ia bëj vetë mbesës”-thotë. E ka merak që të jetë vajzë. Edhe mua vajzë më pëlqen. Dua të korrigjoj atë që më ndodhi mua. Nuk do e kem vajzë, por shoqe, shoqe të vogël...

Po kalon viti që kur erdhi ai e na trazoi shtëpinë. E, sa herë më ka dalë në ëndërr!

Çudi!

E shtunë

Ka disa orë që kam lindur vajzë. Emrin ia vura Mimoza. Është emër i bukur. Ndjem e këputur.

Nuk po më mbaron hemoragjia.

Dora më dridhet.

Kam zjarr...

Si ajo natë që fjeta me të...

Digjem e gjitha...

Digjem ...

6

I kisha dëgjuar apo i kisha lexuar ato fjalë-letre?! Mbylla sytë për të vërtetuar mëdyshjen. Me sytë të mbyllur shihja disa pamje të tjera. Më shfaqej për të njëqindën herë, si një film pa zë. I jepja zë nga shpirti im, ose e lija të shfaqej në heshtje...

I çela sytë, fshiva djersët dhe u ngrita. Një heshtje përvëluese, që s'dija nga më vinte, më shtrëngonte në fyt.

Dola nga shtëpia. Këmbët më çuan drejt lokalit, në periferi të qytetit...

Sarandë, shkurt 1996

TËRMETI

Duhet të jetë fundshekulli XXI ose fillimi i shekullit tjetër... Një TËRMET i pandodhur ndonjëherë në të gjithë mijëvjeçarët. Ishte një përmbysje e madhe e tokës dhe e nëntokës, e deteve dhe e nënëdeteve, e qiejve dhe e nënëqiejve... Qendra akomanuk i dihet. Ne tokësorët, mund të themi se ka qenë në tokë, bile, në qendër të Dhëut, që quhet Mesdhë... Ata të mbiqiejve e të nënëdeteve mund të kenë pretendimet e tyre, për qendrën e tërmetit. Debatit do të vazhdojë me qindra vjet. Pastaj do të vazhdojnë studime e konferenca, konkurse, simpoziume e referendume, për të zbuluar shkaqet e këtij tërmeti, orgjinën, kohëzgjatjen... Pastaj do të llogariten dëmet në njerëz, në kafshë e në bimë, për gjithë qëniet e gjalla... Pastaj dëmet materiale, të llogaritura në dollarë amerikan, apo në "Ejfel" Euro...

Kështu do të vrasin mendjen shkencëtarët e politikanët, të papunët e rrogetarët, të mençurit e të marrët e së ardhmes. Këto u takojnë shekujve që do të vijnë, sot dihet vetëm se ky tërmet bëri përmbysjen më të madhe ...

2

Gjithë të gjallët, që ishin mbi tokë, vdiqën. Gjithë të vdekurit, që i mbante toka brenda, me varre e pa varre, erdhën në jetë.

3

“Ha ha ha...hi hi hi ... hu hu hu ... hihihiiii”...

Ç’po ndodh kështu? Pyesnim ne të vdekurit e gjallë, kur dëgjonim atë kor-qeshjesh.

“Hahaha...hihihi...huhuhuuu ...iiii...s’ka më ferr...s’ka më para-
jsë...hihooo...hihiiii”...

Qielli u shkërmoq në një qiellcopa, që binin nën kockat e këmbëve tona, pastaj treteshin e zhdukeshin...

“Hahaha...hihihihi Pallati i Parajsës,... u prish Pallati i Parajsës”...

Një erë e fuqishme po zihet me retë, në një trazirë ulëritëse. Ne, të vdekurit e gjallë, që kishim mbushur dheun, mbaheshim, me kockat tona, ku të mundnim, që t’i qëndronim tërbimit të erës ...

-O Zot ku je?!

-Po Zoti ç’bën?!

Dëgjoheshin zëra të shqyer nga era.

-Zoti nuk është aty...

-Ka ikur Zoti ... Ka ikur Zoti...

Disa zëra të tjerë rënkonin, mes ulërimës së erës.

Qeshje,... qeshje,... qeshje...

Lutje,... lutje,... lutje,...

Rënkime,... rënkime dhe kërcitje kockash në jetën e të vdekurve...

Toka kish bërë lindjen më të madhe, qysh kur kish nisur rrotullim-in, me kocka të treturish...

Miliarda njerëz, të lakuriqtë deri në kocka, kishin nisur jetën e mbi-tokës...

4

Tufa-tufa zogjsh fluturonin nga qielli drejt tokës. Fluturonin, cicërinin e këndonin. Ishin zogj të pangjyrë. Edhe pendët, edhe krahët, edhe sqepin e kishin në ngjyrën e qiellit të thyer. Në ngjyrën e Pallatit të Parajsës së shkatërruar. Binin e binin copaqielli e copaparajse, nën këmbët e të vdekurve të gjallë. Dhe prapë zogjtë këndonin. Kënga nuk i linte të përplaseshin në tokë, i ngrinte prapë lart, aty ku nuk kishte më qiell. Kënga e zogjve bashkohej me korin e të qeshurave e nuk merrej vesh në ishte këngë, që vinte nga qielli, apo e qeshura që vinte nga ferri?!...

“...hihihi...hahaha...Ferr-Parajsë nukë ka ...”

“...hahaha...hihihihi...në Parajsë s’ka njeri ,,,”

Nga vinte kjo këngë e çuditëshme?! Ne, nuk guxonim të kërcisnim kockat tona. Rrinim, ashtu, të ngrirë dhe dëgjonim këngën e qeshur, që s’dinim nga na vinte. Një nga ata zërat-qeshës, erdhi më pranë e më foli në emër. U çudita me emrin që dëgjova...

-Ej, pse u hutove?-më foli zëri qeshës-nuk më njeh? Unë jam SHPIRTI yt... Ferri u përmbys... Jemi të lirë, jemi të lirë...

-Po unë kush jam?-e pyeta zërin që më fliste.

-Hahahaaa...hihihihi... Ti je SNAJ nuk e mban mend as emrin tënd?

“... Do më kërkoni e do më gjeni,
në ferrparajsën s’di se si?!”

Më lëvizën kockat kur i dëgjova ato vargje. Ishte një nga ato këngët e shpirtit që e kisha shkruar para nja dy shekujsh, kur isha në jetën time të parë. U binda që isha unë dhe, ai që më foli, ishte Shpirti im.

-Nga po vjen?-e pyeta Shpirtin.

-Nga Ferri, nga të vij tjetër?!-m’u përgjigj dhe nuk harroi të qeshte.

Nuk më erdhi mirë që shpirti im kish jetuar në Ferr, por nuk lëshova kërcitje zëmërimi.

-Me kë ishte tjetër në Ferr?

-Plot ishte Ferri me shpirtëra-gjahtarësh e shpirtëra-mbretërish, shpirtëra priftrinsh e hoxhallarësh e shpirtëra gjykatësish, me shpirtra të mënçurish e të marrësh... Të gjithë aty ishin.

“Si ishte e mundur, që gjithë shpirtrat e njerëzve të perëndisë e të drejtësisë të kishin përfunduar në Ferr?!” Por Shpirti që m’i dinte të gjitha të fshehtat, duke qeshur haha e hihhi, vazhdoi të më tregojë:

-Ç’ke që u mërзите?! Ia kemi kaluar shumë mirë. Erdhi një nga këta zogjtë, që fluturojnë kështu duke kënduar, më mori mbi krahë e më shpuri në qiell: “Këtu është Parajsa”, më tha zogu në gjuhën e tij. Ishte një pallat prej xhami, një pallat me nëntë kate. Dyert e dritaret i kish të mbyllura, por dukej krejt lakuriqësia e brendëshme.

-Ç’kishte brenda?-përplasa unë kockat e nofullave.

-Asgjë nuk kish, ose mund të kish, por mua gjithë ai pallat, nëntë katësh, m’u duk bosh.

-Po brenda nuk hyre?

-Zogu, që këndonte, më tha se tek porta duhej të ish një roje plak me emrin Pjetër, por nuk e gjetëm. Më vonë mora vesh se plaku-Pjetër kish humbur çelësat e portës së Pallatit të Parajsës e i kërkonte e i kërkonte, por akoma nuk i kish gjetur. Hahaha, hihihiii...

-Po pastaj?-e pyeta përsëri Shpirtin tim.

-Pastaj u kthyem në Ferr. Ishin kthyer dhe shpirtra të tjerë.

-Kush ishin ata shpirtra?-pyeta unë kurioz dhe i kënaqur që shpirti im kish ecur në udhët e Parajsës.

-Plot shpirtra ishin mbledhur: Shpirtëra barinjsh e shpirtëra poetësh, hahaaa, hihihiii nga varri në Parajsë, nga Parajsa në Ferr, hahaha, hihihiii. Parajsa bosh, Parajsa bosh....

“Shpirtra barinjësh e shpirtra poetësh” përsërita unë me vete dhe nëpër mend më erdhi xha Gaqja, bariu i fshatit tim. Ai i binte cules me dredhje buze e unë tretesha brenda cules së tij. M’u bë qejfi që edhe shpirtrat tanë kishin marrë udhën e Qiellit, deri në portat e Parajsës. Pastaj e pyeta Shpirtin tim, mos kish takuar, rastësisht, shpitin rebel të Migjenit, apo shpirt-kaltrin Poradeci e për të gjithë shpirtrat e miqëve të mi poetë...

Shpirti im qeshte dhe tregonte, e tregonte dhe unë dëgjoja e mallëngjehesha...

5

Unë kisha mbetur në kënaqësinë e shpirtit tim e nuk kisha vënë re se rreth meje ishin ulur skelete shpirt-gjetur e shpirt-pagjetur, që flisnin me kërcitje a me përplasje nofullash, sipas mënyrës së tyre.

Njëri: Unë isha mirë në varr. Në një varr me atë që doja. U deshëm sa ishim të gjallë, por nuk na lanë të martoheshim. Dhe unë e dini se ç'bëra? E vrava atë pastaj vrava dhe veten. Ishim të rinj e ashtu mbetëm. Kur na varrosën në një varr, nuk kishte lumturi më të madhe! Ky djall tërmet na prishi lumturinë, na nxorri prapë në poshtërsitë e mbitokës...

Ai fliste dhe përqafonte një skelet trupmesatar, sikur do t'i ikte pa mbaruar akoma përqafigjet...

Tjetri: Hee ç'na gjeti?! Mirë dolëm mbi tokë, por tani ç'të bëjmë?!

Një tjetër: Unë, për vete, do të pres shpirtin e do të vendosim bashkë...

-Ç'ë do shpirtin?! Unë nuk dua t'i dëgjoj as emrin-foli, gjithë inat, një skelet-shkurtër.

-Pse nuk e do shpirtin tënd?-pyeti një trup-shkurtër tjetër.

-Se ai shpirt më morri në qafë. Deshi një vajzë të një feje tjetër dhe, për qejf të dashurisë së shpirtit, mua më vranë. Ja tek e kam plumbin!-dhe tregoi një vrimë në kafkën e kokës.

-Unë, për qejf të shpirtit kam fituar. Deshi një vajzë nga Egjipti dhe unë e mora grua. Më vdiq e re e nuk jetuam shumë bashkë. Nuk e di se ku do të jetë shpirti i saj i bukur, mezi pres sa të zbresë nga Qielli-fliste një truphedhur që ishte ulur mbi një pllakë varri.

Ky është mbreti Pirro, i thashë vetes. T'i flas një herë. Asnjëherë nuk kam llafosur me mbretër.

-Zoti Mbret-i fola unë-më vjen keq, por edhe shpirti juaj në Ferr do të jetë, si gjithë shpirtrat e mbretërve...

Pirroja ktheu kokën nga unë, vuri shpatën mbi gjunjë dhe foli me inat të përmbajtur:

-Kush je ti që flet për shpirtin tim?!

-Shpirtin e kam prej poeti-i thashë.

-Mirë o poet, por shpirti im nga qielli do të zbresë. Unë e di dhe jo ti!-foli Mbreti Pirro me mburrje.

-Kur poeti e ka shpirtin në Ferr, pse të mos e ketë mbreti, që ka luftuar, ka pushtuar e ka shkatëruar?!-ia ktheva unë me të njëjtin ton.

Mbreti, u ngrit në këmbë, u mbështet mbi shpatë, dhe foli si i menduar: "Mbase ke të drejtë, shpirti i poetëve është si i zogjëve... Edhe unë kam patur poetët e mi. Sa herë që kthehesha nga betejat këndoja Homerin, Sofokliun, Eskilin, Safonë... Mirë e ke o poet edhe unë në

Ferr do ta kem shpirtin, por të paktën Antigona ta ketë në Parajsë-fliste dhe përplaste shpatën mbi gurin e varrit...

Nuk vazhdova më me histori shpirtërash edhe pse doja të përplasja fjalët me mbretin. Kur e pashë në atë gjendje, i thashë njady vargie të një vjershe, që ma kish kënduar Shpirti im kur shëtiste në qytetin Antigonea:

“...Me kalë më rrëmbeu,
me kalin e dashurisë...

Ai, mbret i Epirit,
Princeshë unë në Egjipt...”

Pirroja m’u afrua e më përqafoi.

-Poet të oborrit mbretëror do të të bëj! Unë do të luftoj e ti do të këndosh vjersha...

-Nuk bëhem poetoborri-kundërshtova-ju mund të bëheni mbret, por unë nuk do bëhem kurrë poet-mbreti.

-Si mund të bëhem mbret?! Unë mbret jam!-u nxeh Pirroja dhe, përsëri, e përplasi shpatën mbi pllakën e varrit.

-Pas mbretërimit tuaj kanë qënë edhe 100 mbretër-vazhdova unë-sikur të kërkojnë të gjithë mbretëri si ju?

-Le të kërkojnë po të duan!

-Pse ç’do të bëni?!

-Atë që bëjnë mbretërit. Do të luftoj. Do t’i mund të gjithë e do të mbretëroj!

Rrotulloi njëherë shpatën në erë dhe u mbështet përsëri, sikur sa kish ardhur nga beteja e fituar. Pastaj vazhdoi me mburrje-mbreti:

-Edhe ushtarët e kalorësit i kam trima. Ke dëgjuar për Kinean, Milonin, Myrtelin? Ka dëgjuar gjithë bota. Janë gjeneralët e mi...

Nuk doja ta nxehja më e nuk i tregova për trimëritë e Skënderbeut, Ali Pashë Tepelenës e sa e sa trimave të tjerë. Bisedat rreth meje vazhdonin, teksa mbreti lëvizi tatëpjetë varreve, duke përplasur shpatën mbi gurvarret e vidhisur...

-He, ç'do të vejë, sikur dhe ata të tjerët të kenë këto mend, të ngrejne ushtri e të nisin luftën?!...

-Luftë gjithë jetën. Në djall dhe ky tërmet! Të paktën të gjallët, që vdiqën, kishin një mbret, po ne të vdekurit e gjallë si do t'ja bëjmë me 100 mbretër?!...

-U çmendën njerëzit. Akoma duan luftë, shihni si i mblidhen Pirros, zihen se kush të hyjë në ushtrinë e tij...

-E, mirë e kanë, ç'do të bëjnë gjithë këta të papunë, me se do të merren?! Të paktën të vriten nëpër lufta...

-Nuk rrijnë dot njerëzit pa mbret joo, sa e morën vesh se ka qenë mbret, u turrën e i betohen për besnikëri... Si nuk vjen kush në Mbretërinë e Poetëve?!...

6

Dielli akoma nuk dukej në lindje. As diell, as henë nuk kishte. Qysh kur kish ndodhur përmbysja e madhe, gjithë sipërfaqen e tokës e kish mbuluar një dritë e zbehtë gri, si ngjyra e këtyre njerëzve, që kish nxjerrë barku i dhët. Dukej sikur kjo dritëgri, kish mbetur para asaj përmbysjeje, e fshehur diku në ndonjë shpellë, apo kish ardhur, bashkë me të vdekurit e gjallë, nga barku i dhët. Sido që të kish ndodhur, edhe pa patur lindje e perëndim dielli, ajo dritëgri ishte e mjaftueshme që njerëzit kockorë të shihnin njëri-tjetrin, të grumbulloheshin me një zhurmë kërcitjesh “krrr...krrr”, që ishte më e zakonshmja e jetës së tyre të dytë... Edhe unë po qëndroja mes kësaj zhurme, dhe lëvizja mbi

atë shesh-varresh, pa udhë-toke e pa dritë-qielli... Edhe njerëz të tjerë lëviznin në udhët pa udhë, siç bëja unë, sikur diç kërkonin. Disa u thërrisnin shpirtërave tëbtyre, që akoma s'i kishin gjetur... Disa të tjerë flisnin ca emra, që nuk i kisha dëgjuar ndonjëherë... U ula në një vend të ngritur dhe shihja se ç'ndodhte përreth.

“...hihihiii...hahaha...” filloi qeshjen Shpirti im duke kërcyer nga njëri sup tek tjetri.

-Pse qesh?-i foli-nuk u lodhe?

-Shpirti nuk lodhet me asgjë e jo me të qeshurën. Po të lodhet nuk është më shpirt. Ti dëgjon që vetëm qeshet në këtë botë?! Asnjë shpirt nuk qan. Ajo ishte bota e të qarit, kjo është bota e të qeshurit, hahaha, hihihiii...

“Bota e të qeshurit”, përsërita unë që nuk po e kuptoja akoma të vërtetën e atyre fjalëve...

-Po atje ç'bëhet ashtu? Më duket se po zihen...Nuk po qeshin, por po zihen me grupe-e pyeta unë, duke i treguar për ç'po ndodhëte para nesh.

-I kanë vjedhur shpirtin atij të gjatit dhe ai akuzon atë shkurton. Ajo është vajzë. Burri, ai i gjati, dikur i ka thënë: “Të kam falur shpirtin për jetë!”, ndërsa tashti ja kërkon. Ajo nuk ia jep dhe po zihen...

-Po vetë shpirti ç'thotë?-pyeta unë Shpirtin tim.

-Shpirti vetëm qesh! Është bota e qeshjes kjo, por disa nuk e kuptojnë këtë botë...

Heshta. “Është bota e shpirtërave” thashë me vete dhe do të rrija, ashtu në heshtje, sikur të mos më fliste Shpirti im, që më kishte zbritur nga supi e rrinte në një nga brinjët e krahërorit.

-I sheh ata të dy?! Po shkruajnë, kurse ti je dembelosur.

-Kush janë ata?-e pyeta.

-Nuk i njeh? Janë dy Mbretër-foli pa harruar të qeshurën shpirti im.

U afrova, me kujdes, ku rrinin ulur Dymbretërit. Ishin pranë e pranë e, çdonjëri në mbretërinë e vetë. Mbretëria e tyre ishte e pa përmbysur. Ishte me “Motive me diell” e me “Këshjella”, me “Gjen-eralë”, “Pelegrinë” e “Njerëz të krisur”, me “Përbindështa” e “Lypës të Kohës”. Ata ishin ulur, këmbëkryq, në mbretërinë e tyre. Nuk guxova t’iu prishja frymëzimin dhe e mbajta mallin brenda kockave, duke pri-tur për t’i takuar e përqafuar...

“Poetët kanë mbretërinë e tyre”, mendova i lumtur. “Mbretëria e poetëve nuk përmbysset kurrë! Rrofsh o Shpirt që më zbulove këtë mbretëri!” Shpirti më hidhej sa nga njëra brinjë te tjetra. Dhe ai gëzonte e qeshte. E ndjeja dhe unë veten se po hyja në mbretërinë e shpirtërave.

7

“ Të desha moj qëne !

Më deshe, ç’më bëre ?!

Dëgjohej një këngë, që bashkonte zërin e një djali e të një vajze ..

“ Të putha sa s’vdiqa,

Më gjeti e liga ...”

Zërat ishin aq ngjitur me njëri-tjetrin, në një harmoni të padëgjuar...

“ Dhe palcën ma trete,

Tërë natën, gjithë netëve ...”

Kënga ngrihej e ulej deri në shuarje e prapë ndizej si në fillim:

“ Të zurra, të mbyta,

Me ty rrashë e vdiqa...”

Dhe përsëri shuhej që të ndizej përsëri, në një refren të pa mbaruar:

“ Të desha moj qëne,

Më deshe, ç'më bëre ?!”

Kjo këngë i përkiste një jete tjetër. Ajo këndohej me buzë e jepej nga gjokse të mbushur me frymë e dashuri brenda. Edhe shpirtërat këndonin. Ishin futur në ato fjalë e në ato melodi kënge. Një mrekulli të tillë kisha dy jetë që s'kisha dëgjuar. Ishim mërzhitur me kërcitjen e kockave. Çdo gjë e bënim me kërcitje kockash dhe vetëm me kërcitje kockash...

-Nga vjen kjo këngë?-pyeta Shpirtin tim.

-Andej lart, nga ai shkëmbi a bunkeri-foli Shpirti pa të qeshur (sa kish nisur kënga “ të desha moj gene” ai e kish mbaruar qeshjen).

-Pa ngjitu tek shkëmbi e shih njëherë-i thashë Shpirtit, kur kënga akoma dëgjohej.

Shpirti fluturoi deri tek shkëmbi e po vononte kthimin. Nuk ia kisha merakun, se kurrë nuk më harronte, por nuk duroja dot padurimin, që më gërryente kockat.

“ Të desha moj gene / më deshe ç'më bëre ...”

Tashti, ishte Shpirti im që këndonte. Ashtu, duke kënduar, erdhi e m'u ul tek gjoksi.

-Eeh, ç'më kanë parë sytë! Një mrekulli! Një botë tjetër! Të desha moj gene!-fliste e këndonte Shpirti im.

-Ç'botë zbulove? Kush e këndon atë këngë?

-Janë një djalë e një vajzë, ose një vajzë e një djalë. Të dy lakuriq gjer në lëkurë e jo kështu gjer në kockë si ti. Eeh, ç'trupa të bukur! Me sy e me buzë, me gjinj e me kofshë, me gushë e me... Ooo ç'më panë sytë!

-Njerëz të gjallë e të pavdekur?!-foli unë i shastisur nga ato që dëgjoja.

-E, e, njerëz të vërtetë! Të dy këndonin e bënë dashuri. Bënë dashuri e këndonin: “Të desha moj qene”

Ai tregonte e këndonte, atë këngën, që edhe mua m'i kish lëvizur kockat e jo Shpirtin, që i gjithi ishte prej kënge...

-Të vemi nga shpella-i thashë-të shikojmë atë botën me njerëz të vërtetë...

U ngjitëm ngadalë mbi shkëmbin-bunker, por para nesh kishte mbëritur “Pelegri”.

-Shshh!-ia bëri ai dhe uli prapë kokën tek frëngjia.

Unë nuk fola e as lëviza, në pritje të rradhës.

-Po flenë-foli Poeti dhe ngriti kokëshpellë nga frëngjia-Po flenë në gjoks të njëri-tjetrit. Flenë duke kënduar e duke qeshur.

E njihja shpirtin e Poetit. E kush nuk e njihje shpirtin e tij?! Dhe kështu, prej kockash, thotë fjalë të mençura. Përsërita fjalët e tij: “Flenë duke kënduar”, kockat më lëvizën nga kënaqësia dhe i fola Poetit: “Dale ta shoh dhe unë këngën e tyre!” Ngjeshja ballin tek frëngjia. Ç’të shihja! Nën harkun e shpellës ishin shtrirë dy njerëz të vërtetë. Flinin, ashtu të përqaftuar, por këngën, që kish dëgjuar Poeti, nuk po e dëgjoja. Edhe pa dëgjuar këngën e gjumit të tyre, isha i mrekulluar. Dy trupat e lakuriqtë më ngjanin si pikturat e Botiçelit, që i kisha parë dikur. Por kjo pamje ishte më e veçantë se ishin futur në një shpellë dhe “flinin duke kënduar”, siç tha Poeti...

Trupi i djalit ishte lëkurëbardhë e muskolor, me flokët kaçurela të zeza, ndërsa vajza ishte ngjyrë çokollatë e ndezur e, në disa vende, dukej sikur e kish mbështjellë perëndimi i diellit, me ngjyrat e zjarrit... Rreth tyre nuk kishte asgjë tjetër. Veç një flutur e bardhë u rrinte te

koka dhe lëvizte krahët, sipas rritmit të zemrave të tyre, apo rritmit të këngës së gjumit, që e kish dëgjuar vetëm Poeti e unë nuk e dëgjoja...

“Sa mirë! Këta do të jenë njerëzit e parë të botës së përmbysur. Aty është Ferri dhe Parajsa” thashë i kënaqur.

-Ngrehu!-më foli Poeti-t'i lemë të qetë në ëndrrat e tyre, mbase i vete mbarë asaj bote...

Sarandë, shkurt 1996

GJYSMËKOMÇA

*Ishte një komçë e këputur në mes,
që e gjeta nën këmbët e një stoli të drunjtë,
tek lulishtja pa trandafila,
në një kënd të qytetit.*

A të pasdite isha e detyruar të rija, gjatë, tek ai stol. Kisha lenë takim me atë. Pritja, e shtyrë jashtë orarit të premtuar, është nevrrike. Edhe unë po nervozohesha e s'dija ç'të bëja, aty e vetme. Hapa zinxhirin e çantës, por asgjë interesante nuk gjeta brenda. Të zakonshmet, që mbajnë femrat kur dalin nga shtëpia. Disa çingla-mingla të tipit zbukurues, telefonin celular, që ja kisha harruar tringëllimën e ziles, portofolin me kartën e udhëtimit e me disa monedha nga prerjet e para të “Euros”. Kot t'i rradhis të gjitha. Janë pa interes, bile të bezdisëshme kur i mban gjithë ditët me vete. Rrija me sytë për dhë e hutuar. Edhe mendimet i kisha zbuar. Nuk kisha ç'ti doja mendimet. Ai s'po vinte dhe unë kot prisja. Kur po bëhesha të ngrihesha, sytë më zunë një komçë të këputur. “Ç'do të jetë kjo gjysmëkomçë? Kuji i ka rënë? Pse nuk është komçë e plotë, por gjysmë komçë? Gjysma tjetër ka rënë diku apo jeton në trupin e ndonjë xhakete? Është mashkullore, do me thenë komçë-burri. Po e ç'lloj burri do të jetë?...” Kot e pyesja veten për një gjysmëkomçë mashkullore, të rënë te këmba e stolit të drunjtë.

Kur u bëra indiferente për mosardhjen e atij, ç'më hypi në kokë për të vëzhguar këtë gjysmëkomçë të hedhur?! E mora gjysmëkomçën, e fshi-va me shami dhe e futa në xhepin e vogël të çantës. U ngrita e lehtësuar. Nuk e ndjeja më atë boshllëkun e pritjes pa ardhje. Tek stoli i drunjte i lulishtes, pa trandafila, kisha gjetur një komçë të këputur, që e mbaja në xhepin e vogël të çantës. Ç'do të bëja me atë gjysmëkomçë!

Hyra në dhomën time dhe u shtriva në shtrat. Harrova të kryeja disa veprime të zakonshme, por nuk kish kush të m'i kontrollonte veprimet e mia. Burri kish ikur me një punë jashtë qytetit dhe djemtë s'dihej kur vinin. Më mbeti mendja tek gjysmëkomça. E nxorra nga xhepi i vogël i çantës dhe u zhyta e gjitha nën çarçafin gjyë manush-aqe. Gjysmëkomça ishte me të vërtetë interesante! Ose nuk kish asgjë interesante, por unë e pranoja për interesante dhe me vlerë. Aty, tek stoli i drujtë, tek lulishtja pa trandafilë, në kënd të qytetit, e njoha që ishte komçë-mashkullore. Sa interesante qenka! Është gdhendur nga dhëmbë elefanti. Po, po! Nga dhëmbë elefanti-mashkull. Kush e di se kush e ka vrarë elefantin e kush ia ka shkukur dhëmbët? Me dy dhëmbë elefanti bëhen zbukurime nga më të bukurat e më të shtrenjtat. Edhe kjo komçë e bukur, nga dhëmb elefanti është bërë. Po sikur ta gjeja të gjithë komçën?! Kot! E ç'e doja vetëm një komçë, edhe prej floriri të ishte! Kjo komçë prej dhëmbi elefanti-mashkull është më e bukur se një komçë floriri! Njerëzit janë çmendur pas floririt dhe harrojnë bukuritë dhe vlerat e tjera...

He, një gjysmëkomçë! Sikur të shihja një komçë të pakëputur as do e ulja dorën ta merrja! Kjo gjysmëkomçë është ndryshe. Edhe thyerja e një komçe do të ketë historinë e saj, një jetë të këputur në mes me aventura. Ja, buzët i ka të holluara më shumë aty ku kanë lëvizur gishtat

e atij që e ka përdorur. Kjo gjysmëkomçë ka qenë pjesa e jashtme e mbërthimit, më vepruesja, më e fërkuara. Gjysma tjetër, ajo më pak aktivja, do të ketë mbetur, e qepur, në trupin e xhaketës, diku në ndonjë dollap, pa jetë. Kjo gjysmëkomçë, që mbaj unë në duar, e shtrirë këtu në krevatin e gjërë, më bëri ndryshe sonte... E ndjej se edhe gjysmëkomça po më përkëdhel, më puth buzët, gjinjtë, gjithë trupin, aty ku do e si do. Ika, atë nuk e prita, ai nuk erdhi. Edhe burri nuk është sonte. Kjo gjysmëkomçë-mashkullore nga cila xhaketë-mashkulli ka ikur? Është këputur, në mes, ashtu si dashuria ime! Si ndjem kështu sonte?! M'u ndez trupi, u djersita, u lëngëzova e gjitha. Kjo gjysmëkomçë-mashkullore tashti është imja! Po unë?...

Athinë, dhjetor 2001

LULJA E ÇUDITËSHME

Shtyva portën e rëndë dhe hyra. Para m'u shfaq një lulishtajë me trëndafila e karafila, me trëndelinë e manushaqe... Në krye, një lule disi e çuditëshme. Ngjasonte me të gjitha lulet e prapë ishte ndryshe. Ngrihej mbi një vazo ngjyrë-deti, aty, në të majtë, në ballë të shkallëve, që të çonin brenda një shtëpie. Më rrëmbeu që në pamjen e parë. Ashtu, i mahnitur, iu afrova. Lulja e Çuditëshme kish vetëm një gonxhe, të çelur si një fytyrë-vajze. U afrova edhe disa hapa e m'u duk vetja se ndodhesha në një tjetër planet, ku mbi mua vepronin disa ligje, me një forcë të pazakontë, që asnjëherë s'i kisha ndjerë. Ndjeva një shtytje e tërheqje mjaft të fortë. Pastaj një fllad i këndshëm më freskoi fytyrën e më mbushi me kënaqësi lumturuese. Qerpikët m'u njomën. Ç'po ndodh kështu? Me mijëra ngjyra ndrisnin e ndërroheshin, nga një petale te tjetra, herë ngadalë e herë vrullshëm. Ja ngjyra e kuqe, ja ngjyra e bardhë, ja e verdha, ja ngjyra e kaltër, ja dhe ngjyra tjetër, dhe ngjyra tjetër... Ngjyra, që unë nuk i emëroja dot e s'i kisha parë kurrë. Aty, kishin çelur gjithë ngjyrat e tokës e të nëntokës, gjithë ngjyrat e qiellit e të gjithëqiejve, të pa para nga njeriu. Do t'i ëndërronin këto ngjyra, veç një çast para syve, gjithë poetët e botës dhe gjithë piktorët e botës.

Mos ç'do njeriu i shfaqet, veç një herë në jetë, një pamje e tillë?! Sa i lumtur do të isha t'u ndodhë kjo pamje gjithë njerëzve!

Poshtë, nën gonxhen mahnitëse, nga të dyja anët, zgjateshin dy gjethe të mëdha, që ngjasonin me dy krahë balerine. Zgjata duart ta prekja, sadopak, por duart më dridheshin e më hopoheshin sa mezi i mba-ja. Lulja e Çuditshme më largohej e më largohej... Hyri në koridoret e shtëpisë ngjyrëdielli duke harkuar trupin e duke rrëshqitur, sikur vallëzonte ndonjë vals të Shtrausit. Mua më mbeti në dëgjim muzika e Vals-Shtrausit, se sytë e humbën nga pamja Lulen e Çuditëshme...

* * *

Udhëzat e sixhadejta zgjateshin e zgjateshin mbi mermerin e bardhë të korridorëve që më tërhiqnin sa nga e majta e sa nga e djathta e s'më shpinin askund... U ula, për një çast, mbi udhëzën e shtruar me zixhade. U mbështeta në anësoret e mermerta. Lodhja dhe zhgënjimi m'i kishin topitur fuqitë. Mbylla sytë për të kërkuar atë që kisha humbur...

Nuk e përcaktoja dot sa kohë kisha mbetur, ashtu, në mes të korridorit?!... Pllakat e mermerta, që më rrethonin, m'i kishin mpirë krahët, këmbët dhe gjithë skajet e trupit... Veç zemra kish mbetur në monologun e saj të dhimbshëm...

* * *

Me qiriun e shpresës në dorë, nisa udhët brenda zemrës sime. Herë ecja ngadalë e herë vrapoja. Para më dolën hapësira me luleshqera, që vallzonin nën hapat e mi, me një finesë të rrallë. Pastaj më doli para një lumë, që uturinte e shkumëzonte, sikur të thoshte, njëherësh, fjalë-malli e fjalë-dhimbjeje, në gjithë gjuhët e botës. Hyra mes lumit të furishëm, ashtu siç isha, me qiriun në dorë që, për çudi, flakërinte e ndriste më shumë...

Ndjeva një dallgë të fuqishme sa më përmbysi. Mos lumi u lëshua në ndonjë katarakt, apo më qëllloi me ndonjë mal-dallge për të më shuar flakën e qiriut?...

Nuk e di si ndodhi!...

Pse m'u zemërua lumi?...

* * *

Befas, veten e gjeta në mesin e një dhome, ose në një vend, që m'u duk si dhomë. Anësoret e dhomës, ku u shpura, ishin mbuluar me perde të bardha, që ngjasonin si ujvarë. Dritare nuk më pa syri, dhe pse drita ish me të tepërt, sikur dielli të qe montuar aty brenda.

Si tavan qëndronte një KËMBANË. Një këmbanë e stërmadhe, e punuar bukur. Për çudi, nën hapësirën e këmbanës, m'u shfaq ajo që më qe zhdukur. Duart m'u bashkuan pranë zemrës e sytë u ngulën tek Lulja e Çuditëshme...

Ndjeva se duart po më digjeshin. Qiriu i shpresës qe tretur, mes gishtave të mi dhe gishtat vazhdonin në djegie qiriu... Dhimbja më kërkonte palcën e trupit. Ndjeva dy pika të lengta, që më ranë mbi duart, akoma të mbetura, të bashkuara pranë zemrës...

Pastaj: dy pika të tjera...

Pastaj: edhe dy pika të tjera ...

Ishin lotët e dhimbjes. Lotët që lëshonin petalet e Lules së Çuditëshme...

Pastaj: mbi duar ndjeva një ledhatim, të pa ndjerë kurrë. Ishin dy gjethet si krahë balerine, që Lulja e Çuditëshme kish zgjatur mbi mua ...

Pastaj?...

Pastaj: gjithë ajo mrekulli, kish zbritur para meje, aq pranë, sa qerpikët e syve të mi takonin nëpër petale dhe buzët e mia ishin, në një puthje të përjetshme, apo të një çasti? S'ë kuptoja...

Ndodh që edhe koha e humbet kuptimin e jetëmatjes.

Pastaj?...

Pasataj: petalet e lules nisën të treten mbi buzët e mia...

Pastaj?

Pastaj: buzët e mia, nisën të treten në puthje petalesh.

Pastaj?

Pastaj: gjithë lulja po shkrihej e shkrihej.

Pastaj?

Pastaj: i gjithë trupi im tretej e tretej...

Pastaj?

?...?...?

Berat, janar 1992

XHELOZIA E QENIT XHIK

Avioni la pistën në një fluturim ikjeje, drejt një kontinenti tjetër. I shoqi i zonjës Valentinë, linte ngazëllimet me gruan, për ngazëllimet e biznesit. Nga një çlodhje- shpirti, në një lodhje-truri, apo e kundërta? Ai kish çelur një portë jete. Ishte martuar me një zonjushë të bukur e të ëmbël, siç e kish përcaktuar ai gjatë atij muaji bashkjetese, në vilën e qytetit bregdetar. Por pasioni i biznesit, që kishte njëzetë vjet që e mundonte, bashkë me rininë i kish rrëmbyer edhe të ardhmen. Valentina, në atë muaj mjalti, dukej më tepër si një kalimtare, ku rastësisht kish trokitur në portën e tij dhe pastaj.

Pastaj avioni ish ngritur nga pista, ish zvogëluar në shikimin e zonjës Valentinë e të qenit Xhik, që ai ia kish blerë dhuratë martese dhe kish humbur në hapësirën e pafund të qiellit...

2

Qeni Xhik shumë shpejt u mësua me zonjën. Ajo e ushqente me dietë të zgjedhur, të mësuar tek libri i qenve, por kujdesin më të madh e tregonte gjatë larjes. E fuste qenin në vaskën me ujë të ngrohtë dhe shkumonte shampo erëmirë “Me-la”...

Qeni i bindej gjer në kënaqësi. Shtrihej në shpinë dhe lëshonte trupin nën pushtetin e gishtave ledhatarë të saj, që tërë pasion, rrëshqisnin mbi gjithë sipërfaqen leshtore... Një kënaqësi e përbashkët lëviz-

te nën lëkurë sa qenin Xhik e bënte të mblidhte muskujt e barkut dhe zonjën Valentinë të lëshonte gjinjtë e rrumbullakët, tek lëvizja ritmike e gjuhës së tij ngjyrëkuqe... Pastaj ajo e mbështillte me një peshqir ngjyrë-mente, me xhufka anash dhe, aty para pasqyrës, e krihte lehtë-lehtë, duke harkuar pak trupin djathtas, në çdo lëvizje krehri e, herë pas here, lëshonte sytë nga pasqyra në një kënaqësi të pa provuar...

Sa herë që zonja ndjehej e mërzhitur, qetësohej, disi, duke larë qenin. Dhe qeni Xhik, që kish hyrë brenda ndjenjave të zonjës, zhytej vetë në vaskë, mbyllte sytë, hapte përgjysmë gojën, sa lëshonte gjuhën e kuqe jashtë dhe priste që ajo të niste lojën e vaskës...

Qeni Xhik kishte dhe orët e gjimnastikës e orët e shëtitjeve nga parku, nga liqeni, apo nga diskot, të cilat i frekuentonin rrallë. Por, e veçanta për zonjën Valentinë e qenin Xhik, ishin orët e pas-mbrëmjeve.

Pasmbremjet në dhomën e gjumit, nën ritmin e muzikës, nën gjysmëdritën ngjyrë-kaltër, që lëshonte abazhuri i murit, mbi tapetin e sixhadejtë, ku këmbët e zonjës e të qenit, krijonin në kërcim, figura disi të çuditshme si hieroglifë kineze...

Zonja Valentinë, gjatë vallëzimit, e kulpëronte trupin, në ngjitje dallgësh, nga gjunjët tek beli i hollë, deri tek gjinjtë e mbi supe. Krahët, që ngriheshin si në fluturim, lëshoheshin, herë-herë, e diç kapnin, apo kërkonin të kapnin, me duf, tek trupi i saj... Buzët e ndezura i lëshonin disa zanore të zgjatura pa formuar fjalë, por të kuptueshme për qenin Xhik, që rritmonte rreth zonjës, herë lehtë mbi dy putra e herë rëndë mbi katër putrat, duke tundur bishtin e shkurtër e duke llapa-shitur veshët e mëdhenj si gjethe fiku. Ashtu, në vrulle-kërcimi, zonja Valentinë, merrte shishen e wiskit, e mbështillte me buzët e ndezura dhe ndjente lëngëzim të brendshëm, si dhe në luginën e gjinjve. Pastaj

ia derdhte wiskin qenit mbi gjuhën e kuqe e ai, symbyllur, kënaqej në kënaqësi-qeni...

Pastaj zonja, duke kërcyer, thoshte ca fjalë pa kuptim... Dhe qeni Xhik, duke kërcyer, lëshonte ca ulërime, që zonjës i vinin në vesh si fjalë përkëdhelëse... Vetëm kur dritën e kaltër të abazhurit, e treste drita e diellit, që mund të hynte në dhomën e gjumit pas orës dhjetë, zonja çelte sytë, duke ngritur me zor grilat e qerpikëve dhe shihte trupin e saj të lakuriqtë dhe, aty pranë, Xhikun leshtor...

4

Kalonin ditët e muajt me të përbashkëtat e të veçantat e tyre. Zonja Valentinë e qeni Xhik bëheshin më shumë të njëri-tjetrit. Zonja e shtynte përkujdesin deri në xhelozë. Vetëm ajo kishte të drejtë të luante e ta përkëdhelte qenin. As shërbëtorja nuk guxonte ta prekte. Miqtë e vizitorët mund t'i bënin vetëm komplimente, por me dorë nuk guxonin ta ledhatonin, apo ta preknin sadopak. Huqet e zonjës i njihte mirë qeni dhe i bindej pushtetit të saj. Por xhelozia e qeni ishte më e egër, jo vetëm se nuk kishte etiketë njeriu, por nuk kishte as servilizëm qeni.

Kur zonja qeshte me miqtë e saj, ose përqafohej, Xhiku nxirrte një mërmërimë zemërimi, që shpesh përfundonte në ulërimë. Në fillim, zonja Valentinë ndjente bezdi nga xhelozia e Xhikut por, ngadalë, nisi t'i bindej xhelozisë së tij, bile diç ndjente brenda vetes, që e kënaqte ...

5

Ishte fillim vjeshte...

Burri i Valentinës po përgatitej për kthim.

Dhuratat për të shoqen i vendosi me kujdes në çanta, me mendimin e bukur se do ta befasonte. Për qenin as e kish vrarë mendjen, bile e

kish fshirë nga kujtesa. Telefonatë nuk i beri së shoqes. Heshtjen e mbi një viti nuk donte ta prishte as në këtë ditë-kthimi...

Kur avioni lëshoi rrotat dhe rrëshqiti në pistë, me atë zhurmën karakteristike, ai ndjeu një boshësi brenda gjoksit, që s'ë kish ndjerë kurrë...

Zonja Valentinë, po lante Xhikun në vaskë dhe shërbëtorja e kish të ndaluar ta lajmëronte për ardhjen e të shoqit. Bile nuk guxonte as të trokiste, kur zonja merrej me Xhikun.

Pas larjes, ose më mirë, pas lojës së vaskës, vinte mbështjellja me peshqirin e madh me xhufka, pastaj vazhdonte krehja, aty para pasqyrës, deri në avujt parfumonjës ...

Mbremja kaloi bukur. Dhuratat e të shoqit e gëzuan. Ndenji disa minuta para pasqyrës, duke joshur trupin e saj të bukur. Dhuratat, që nga fustanet e bluzat, bizhuteritë e këmishat e natës, ishin befasuese. Ajo, e kënaqur, i harkoi krahët rreth qafës së burrit, e puthi në buzë e në faqe, pastaj i mbushi gotat me shampanjë, në një darkë të pasur...

Po Xhiku?!

Vetëm Xhiku kish mbetur te kolltuku i tij në formë shporte. Ai ish i harruar në atë mbrëmje...

Zonja Valentinë me të shoqin, e lanë Xhikun në vetminë e tij, për të kaluar nga dhoma e gjumit pasdreken e mezipritur...

Të lodhur nga dashuria, apo për t'i bërë qejfin njëri-tjetrit, i kish mbërthyer gjumi, ashtu, të pambuluar me jastëkët nën bel e diku nën shpatulla, me dritën e abazhurit të pa fikur e me derën e dhomës gjysmëçelur, në një parregullsi të plotë...

Xhikun nuk po e zinte gjumi. Ndenji, i heshtur, në kolltukun e tij me orë të tëra, pastaj, befas, u lëshua me vrull në dhomën ku shtriheshin

dy trupat e lakuriqtë. U hodh mbi krevat, lëshoi thonjtë e putrave mbi gjoksin e mashkullit dhe i nguli fort dhëmbët në fyt, me egërsi ujku...

Mashkulli nuk mundi më të dilte nga gjumi e të hynte në jetë. Gjoksi s'i jepte e merrte më frymë. Gërhitja iu këput midis buzëve të trasha e hundës së shtypur. Vetëm sytë iu hapën me një zgurdullimë tmerri. Iu hapën për të mos parë më...

E gjithë kjo pamje, i ngjante një filmi me xhirim të shpejtë, pa muzikë e pa zë...

Zonja Valentinë buzëqeshte e fjetur, e mbetur në ndonjë kënaqësi-ëndrre. Pastaj përplasi disa herë buzët në fjalë pa kuptim...

Xhiku zbriti nga krevati, me gojën gjysmë të çelur e gjuhën e kuqe të nxjerë mes dhëmbëve shpues, rëndë-rëndë, mbi katër putrat, doli nga dera ...

6

Binte shi i imët...

Makinat po ktheheshin nga varrezat...

Zonja Valentinë e veshur me të zeza...

Pranë zonjës, me një fjongo të zezë në qafë, ishte qeni Xhik. Gojën e mbante gjysmë të çelur dhe, mes dhëmbëve, dilte gjuha në ngjyrën e trëndafilut, që zonja kish hedhur mbi varrin e të shoqit...

Berat, maj 1992

MAGJIA

Një çoban, që sa kish zbritur nga mali, te kroi i fshatit gjeti vajzën e bukur. Ajo sa i kish mbushur bucelat me ujë dhe afroi mushkën tek pezuli për t'i ngarkuar. Çobani, pa i folur, i mbajti anën e samarit. Duart e shkathëta të vajzës e kishin lidhur terkuzën, kur çobani i hutuar, jepte e merrte, me duart që i dridheshin, sikur të mos qe i atij zanati. Mushka mori udhën e shtëpisë. Vajza e ndiqte nga prapa, duke shkelur, lehtë, mbi gurët e kalldrëmit, nën rritmin e tringëllimës së ziles. Kush nuk e njihte tringëllimën e asaj zileje?! Sa herë e dëgjonin, dilnin nëpër pezulet e dritareve, apo te porta, për të parë “sorkadhen” që e shoqëronte.

Çobani, që sa kish zbritur nga mali, e harroi vapën, e harroi gurgulimën e ftohtë të kroit dhe u lëshua pas vajzës, që akoma nuk ia dinte emrin. Sytë i venin, herë, te flokët e artë e te beli i hollë, që hoponte gjatë ecjes dhe herë te fërfërima e fustanit, që loste me pulpat e bardha. Iu ndez merakut dhe mbeti, me orë të tëra, mbi murin e avllisë, nën degët e një mēni të bardhë, me sytë nga dritaria perdeqëndisur.

“Kjo do të jetë dhoma e saj” mendoi dhe nuk e varfëroi fati.

Vajza, që akoma nuk ia dinte emrin, hyri në dhomë dhe diç bënte e vetme. Hapësira e perdeve të qëndisura, i lejonte dhe i veshtirësonte njëherësh, që syri të vëzhgonte deri në hollësi, por përseri, në tru, asnjë enigmë nuk i mbetej. Vajza, solli në dhomë një govatë të drunjte, disi

jo e zakonitë, që atij iu duk si govatat e Lepushetit, aty lart në mal, ku lëshoheshin dhentë në ujë. Pastaj ngriti kapakun e një sënduku, me njëren dorë, ndersa me tjetrën, mori disa rrobe të palosura e i vendosi mbi shtratin, aty afër.

Çobani po e mësonte gjithë gjuhën e veprimeve të saj. Nisi të flasë me vete, nga padurimi: “Hë, hidhe ujin në govatë, zhvishu, zhvishu akoma, hë dhe pak, hë dhe pak. Shtriu qetë pëllumbeshë, shtriu qetë, hë dhe pak, hë dhe pak, hë dhe pak...”

Dhe vajza e bukur zbërtheu sumbullat e bluzës, hoqi këmishën dhe lëshoi gjinjtë e mbledhur. Pastaj u shtri, gjithë vrrull, në govatë sa, për një çast, çobanit i humbi nga sytë e iu duk vetja se u verbua. Por e kërkoi dritën dhe e gjeti...

Vajza e bukur, me një sapun trëndafili, shkumonte qafën e gjatë e supet, e kalonte dorën nën gjinj e pastaj dora i humbiste, s’dihej ku, nën ujin e shkumuar ...

Imagjinata e ndezur e çobanit, aty nga maja e murit të avllisë, ndiqte udhën e sapunit mbi trupin e vajzës...

Ishte diell apo hënë ajo pamje?!...

Dielli kish kapërxyer prapamalin dhe hëna, kishte dalë e qe varur, aty mes degëve të manit të bardhë. Veç ai kish mbetur si në përrallë, a si në ëndërr...

Ajo i qe shfaqur, pa pritur, në krua. Mos ish me të vërtetë e Bukura e Kroit?! Apo Zanë Mali, që kishte zbritur para tij dhe e priste në krua?!

Dhe pastaj e la pa ujë?!

Dhe pastaj e la pa mend?!...

* * *

“Vajza e bukur...vajza e bukur ...” thoshte nëpër buzë, duke ecur tatëpjetë e tutje, nga njëri fshat tek tjetri, deri sa mbërriti në shtëpi. Por nuk e ngjiti më udhën e malit, tek zilet e këmborët e dhenëve... Qysh nga ajo ditë, çobani nuk doli dot nga bukuria-ëndërr. U bë tjetër njeri. Gjithë ditët nuk dilte nga shtëpia. Edhe të fliste nuk donte. Vuri shtratin afër dritares, u shtri dhe nuk bëri më të ngrihej. Erdhën doktorë e magjistarë, por çobani as u ankua e as u shërua. Bënë edhe tre ditë udhë me mushkë e iu lutën plakës Zoicë, që ta “këndonte”. E kryqasi dhe e këndoi plaka Zoicë, tre javë rresht, çdo të enjte e çdo të shtunë, por djali s’e ngriti që s’e ngriti kokën nga jastëku e nuk e lëshoi zërin...

Pastaj e çuan në një manastir, ku e lanë tre ditë mbi pezulin e hajatit. Te koka i vunë një zile e një këmborë dhe një tufë-lesh nga balli i dashit përçor, që e bënë kurban, aty mbi pllakat e manastirit, por djali nuk u shërua që nuk u shërua ...

“Duhet ta martoni, e ka gremisur mushka e sevdasë, vetëm nusja ia bën dermanin...” dha këshillë një plakë.

Më së fundi ia gjetën edhe nusen, larg nga një fis-çobani, që nuk kishin dëgjuar për sëmundjen e kroit.

Dasma u bë siç duhej, me krushq e me saze. Dhe çobani u bë me nuse. Jo vetëm njerëzit e shtëpisë, por gjithë fshati mezi e priste të gdhinte e nesërmja, kur çobani-dhëndër të dilte nga shtrati i nuses e të hynte mes shokëve, të qeshte e të mundej prej mezi e pastaj të merrte udhën e malit, tek zilet e këmborët, për t’u kthyer përsëri tek nusja në shtator, për festën e Shën Mitrit ...

Nusja, veç dëshirës së saj dhe enigmës së natës së parë të fjetjes me burrin, kish zbatuar edhe porositë e vjehrës. Gjithë natën përgjonte

burrin. Kur e pa se çobani nuk u kujtua për të, nisi t'i afrohej e t'i fërkohej, por s'e ndezi dot. Ai u kthye nga dritarja, me sytë nga hëna, si të ishte i vetëm... Aty, pas mesit të natës, kur nusja, e lodhur nga pritja, ra në gjysmëgjumë, çobani u ngrit, kapërxeu pragun e shtëpisë e u ngjit, ashtu siç ish, mbi murin e oborrit. Nusja e ndjeu, si në endërr, dhe bëri pas tij. Kur e pa ashtu, gjysmë të zhveshur, në majë të murit, e trembur, zgjoi vjehrën. "Derëzeza ç'më gjeti, m'u mbyll dera"-tha plaka, ndënë gjuhë se mos e dëgjonte nusja.

E nesërmja ishte si gjithë ditët e tjera. Mrekullia nuk ndodhi. Në të gjitha netët, çobani linte nusen në shtrat e i hypte murit të avllisë...

"Magjia do të jetë larg, u tha plaka Zoicë-shpjereni një herë në mal, udhës nga ka ardhur"!

U përgatitën për udhën e gjatë dhe u nisën. Kaluan fshat më fshat, kodrave e monopateve, deri sa arritën te kroi i fshatit në strehë të malit. Gjatë gjithë udhës çobani nuk kish lëshuar asnjë fjalë. Sa mbërriti te kroi, mushka uli buzët në ujin e ftohtë, që vinte nga Marotaja, piu me etje, pastaj shkundi kokën nga kënaqësia, me tringëllimë zileje. Kështu bënë dhe udhëtarët. Pinë ujë e u freskuan. Kur i zgjatën fllackën me ujë, çobani e shtyu tutje dhe nga buzët e pjekura nxorri zë: "E bukuraa e krooiit". Pastaj nuk foli më.

U gëzun njerëzit. Edhe mushka tundi zilen. Edhe gjethet e rrapit mbi krua shushuriti: "e bukura e kroit".

Fjalët e çobanit morrën udhët e kalldremta të fshatit e në çdo portë kërkonin:

"e bukura e kroit, e bukura e kroit".

Dhe portat e kthenin në gjuhën e tyre llafazane: "Leni e bukur, Leni flokëarta, Leni magjia". E kërkoi dhe e kërkoi çobani, por ku ta gjente?

Pyeti edhe kroi: “Ku është Leni e bukur?” Kroi i foli përroit, e përroi i foli lumit: “Ç’u bë e Bukura e Kroit?!” Dhe lumi pyeti urën, Ura i foli udhës: “Ç’u bë e Bukura e Kroit?”

Heshtje! Heshtje! Heshtje! Dhe çobani mbeti në ëndërr me të Bukurën e Kroit. Ëndrrën e magjishme e bëri këngë, që e këndonte portë më portë, udhë më udhë e krua më krua. Dhe gurgullima e kroit e çonte dhe e zbriste në lumë e lumi e shpinte në det:

“ çdo natë më vjen në gjumë, o Leni-Leno,
Sikur m’u mbyte në lumë,
pas teje rashë dhe unë, o Leni-Leno ...”

Berat, dhjetor 1991

GRUAJA NË KAFAZ

-**D**o vemi nga shtëpia!
-Ku e ke shtëpinë?-e pyeta unë, ashtu kot, në vend që ta pyesja për ndonjë gjë më të rëndësishme, ish shokun tim të shkollës, me emrin Sovjetik, që kisha tridhjet vjet pa e takuar.

-Ja, aty e kam makinën, për gjysmë orë vemi-më foli shoku im, që nuk ia fiksova dot emrin e ri.

Udhën e bëmë gati pafolur. Kur ke shumë për të thënë mbetesh rrob i heshtjes. Edhe “Opel-i”, që kapërxente gropat e udhës nuk na e prishi dot heshtjen. Para shkallëve të pallatit ishin shtrirë, në një gjumë pa ëndrra, dy qen qimerënë e të pistë. Aty, nën shkallë, putheshin dy të rinj. Djali dukej që ishte jevg, por vajza nuk dukej se ç’ish. Ata bëjnë ashtu siç bëjnë nëpër filma: me të fërkuar, me të shtrënguar e me të rënkuar, pa e prishur qejfin se kush ngjiste e zbriste shkallët. Diku, nga dritaria e katit të dytë, një magnetofon ulërinte me Michael Jackson (Majkëll Xhekson), në një nga ato këngët që tërbon njeriun e që “tremb derrat e egër”, siç shkruante një gazetë për një fermë në Indi, që e ruante kënga e Majkëllit nga dhëmbët e turigjatëve...

Shoku im, kur po rrotullonte çelësin për të hapur derën më tha: “Të zotët e asaj shtëpie kanë ikur në Itali, katër vetë u mbytën në det, këta shpëtuan, paten fat, shtëpinë e kanë zenë disa studentë nga malësia,

kanë gjashtë muaj që jetojnë këtu, vijnë edhe çifte të tjera e hajde merre vesh se ç'bëhet! Na tërbuan!

Edhe shoku im e kish apartamentin në katin e dytë, në anën tjetër të murit të “Majkëllit”. Edhe kur hymë brenda dhe zumë vend në kuzhinë nuk pushoi kënga e “tërbimit”. Vetëm gjumi i qenëve dhe puthjet e jevgjëve nën shkallë shuheshin te heshtja...

-Rakinë e kam të mirë, është bërë nga lëng-rrushi, ja provoje. Do hap dhe nga një konservë-peshku me specdjegës brenda. E mban mend kur kemi pirë një herë, aty para shkollës, te Dibrani? Nga pesëmbëdhjetë goda sejcili pimë dhe pa meze pa lë. Seç na u shkrep atë ditë?! Më duket se të kish ardhur një letër nga motra ty, si gjithëmonë, me nga një pesëqindëshe brenda. Pimë sa nuk plasëm. Eh, ç'të krisur kemi qenë! Po, si nuk na zuri?! E kush na zinte ne atëhere dhe era nuk na zinte dot, jo rakia!...

Shoku im fliste me një shkathtësi admiruese. Përgatiti, shpejt e shpejt, dy pjata me meze nga më pikantet, siç e donte rakia. Veç peshkut nuk mungonte as djethi kaçkavall e turshia me sallatorë e lakër të bardhë e as limoni zhapëtrashë, i prerë në feta e deri tek thelpinjtë e hudhrës. Unë e kisha kthyer një herë shishen e rakisë dhe pasi më pëlqeu mbusha gotat, në pritje të shokut.

-Kam marrë edhe peshk të kuq, nga ai “barbuni”, mezi gjendet. Ajo e ha shumë, nuk ia kam ndarë. Është i shtrenjtë i shkreti, zihet tutje në dete, një herë në javë vijnë peshkatarët që gjuajnë nga ky peshk. Do e pastroj pastaj kur të vijë ujët dhe do e përgatis ashtu siç di unë, eeh!

-Po gruan ku e ke, pse i bën vetë punët e gruas?

-Hë,-bëri sikur qeshi-gruan e kam në kafaz.

Heshta. Nuk e kuptova shprehjen “gruan e kam në kafaz”. Përdorte gjuhën e Ezopit shoku im, apo ndodheshja para të papriturave, çudirave...

-Nuk të kuptoj.

-Gruan e kam në kafaz-përsëriti ai duke më lenë mua të varur tek enigma.

-Kur do të vijë?-pyeta unë, duke menduar se “Kafaz-i” do të ishte fshati i gruas së tij.

-Ajo e ardhur është-m'u përgjigj shoku figurshëm, si për t'i hedhur spec bisedës-ka një çerek shekulli që është e ardhur.

-Po mirë ku është kafazi?-pyeta unë duke vazhduar lojën e fjalëve.

-Mbi shpinë të gruas sime-foli ai dhe trokiti godën-rofsh që erdhe, më kishte marrë malli shumë.

-Gëzuar!-i thashë-besoj se i mbarove shakatë-dhe i dhashë ton zërit.

Ai përsëri qeshi, me atë qeshjen gurgullimë, si në vitet e rinisë, ktheu edhe një here gotën, pasi e përplasi me timen dhe vazhdoi “Ti je i pari që e kapërxen pragun e kësaj shtëpie. Je shoku i vetëm që të ftoj në shtëpi. Edhe në shkollë ty ti tregoja sekretet, dikujt dua t'ja them jetën time! Më është bërë burg gjoksi, burg më është bërë. Ti duhet të t'i them se je ndryshe nga të tjerët. Edhe nga unë je ndryshe. Do të t'i tregoj se burg m'u bë shpirti!

-Po hë, mjaft e zgjate! Si është historia?

Ai e trokiti edhe një herë gotën me mua dhe vazhdoi: “E dashuroja një vajzë që kur isha në shkollën e mesme. Ti e di se bashkë kemi shkuar, disa herë, te kinema “Republika”. Bile ti na i preve biletat për filmin “Unaza me kalorës”...

-Ljudmilla nga Moska!-folat unë i gëzuar dhe i hutuar njëherësh-ku është Ljudmilla?

-E, mos bërtit se në kafaz është-foli i qetë shoku.

-Je në vete, o i çmendur, çflet kështu?!-dhe u ngrita nga karigia.

Ai më kapi nga krahu, më uli përsëri mbushi gotat dhe vazhdoi: “E donim njëri-tjetrin deri në çmendje.Unë e ndjeja se ajo më donte më shumë, mbase është veti e femrave që jepen më shumë në dashuri! Kur u prishëm me Bashkimin Sovjetik, prindërit e Ljudmillës ikën si gjithë të tjerët. Ata ishin, që të dy, inxhinierë naftë. Ljuda ishte nxënëse në shkollën: “Petro Nin Luarasi”. Qe lindur në Moskë, por këtu ishte rritur. Kish shokë e shoqe, që e donin dhe e respektonin, por u lidh me mua në mënyrë të çuditëshme. Kur më fliste emrin Sovjetik, sikur e përkëdhelte nëpër buzë dhe mua më vinte mirë, por kur më pyeste pse e kisha këtë emër, nuk dija ç’i thoshja. Babai ma kish venë në vitet e miqësisë me Stalinin, kur u linda. Kur u prish miqësia më iku edhe emri. Vetëm ajo më flet akoma Sovjetik. U deshëm me Ljudmillën dhe u betuam për dashurinë. “Do ndahemi vetëm të vdekur!” Por ajo ishte ruse dhe unë isha “Sovjetik” nga Shqipëria. Na ndau “miqësia”, ngushëlloja unë veten ato ditë, kur mora vesh se po iknin specialistët sovjetikë. E doja Ljudën, por ky ishte fati. U takuam.

-Nesër do largohet babi e mamin-foli Ljuda dhe sytë iu mbushën me lot. E putha ku i rrëshqitën lotët dhe i thashë disa fjalë, që tashti nuk i mbaj mend. Pastaj i thashë se nuk mund ta përcillja, se fotografinë e saj do e mbaja në gj, se do e shihja në ëndërr gjithmonë, pastaj i kërkova që të mos më harronte, ta puthte edhe ajo fotografinë time, çdo mbremje para se të flinte, ta puthte edhe kur të martohej... E, fjalë të tilla nga fjalori i dashurisë së moshës...

-Unë do të rri këtu me ty!-foli ajo, qetë, duke fshirë lotët, kur unë po i dërdëllisja nga ato fjalët që të thashë.

-Je në vete, ti s'je e vogël, i kupton gjërat, do të të gjejë polici dhe burgu të pret, pastaj edhe prindrit nuk dinjë për mardhëniet tona, e di se ç'flet apo jo?! Ti s'je në vete!

-Ti nuk je në vete jo unë! Unë të dua ty dhe nuk iki! Jemi betuar për dashurinë apo harrove?!

-Jemi betuar, por s'e dinim se do të bëhej kështu politika. Ne ishim dy popuj miq.

-Për politikën u betuam apo për dashurinë?!

-Po ti e di që nuk të mbaj dot fshehur, i thonë jetë kësaj, nuk është lojë sylla-mbylla.

-Unë nuk jetoj dot pa ty, ti si do të jetosh pa mua?! Sonte do të shkojmë në shtëpinë tënde, do të fshihem aty e nuk do të dal më.

-Ku do të fshihesh?! Unë shtëpinë e kam në pallat, nuk e kam në kullë, por edhe në kullë të gjejnë këta!-foli unë me zë të ulët, por i nervozuar me budallallëqet që dëgjoja.

-E kam menduar qysh pardje.

Më tërhoqi nga krah dhe përfundua në shtëpi. Në shtëpi kisha kohë që rrija vetëm. Më vinte nga një herë motra, por unë dija t'i shërbeja vetes dhe më pëlqente vetmia. Nëna me babanë e vëllai i madh jetonin në fshat. Me një fjalë, mua më pëlqente vetmia.

-Po pastaj, ç'u bë Ljudmilla kur erdhët në shtëpi?

-Erdhi dhe mbeti këtu.

-Këtu?-pyeta unë që nuk u besoja veshëve-ku është?

-Në kafaz-foli ai qetë, sikur donte të më tërbonte me ato qetësi fjalësh.

-Ooo, ti je për në pavionin e shtatëmbëdhjetë, je i çmendur i dalluar!-dhe e shkunda njady herë nga nofulla.

-Kthe atë gotën që ke përpara, merr dhe meze dhe dëgjo këtu!-foli përsëri i qetë shoku.

“Do futem në kafaz, ja këtu te kjo kthinë e dhomës së gjumit, ku vihen rrobat-foli ajo e vendosur në vendimin e saj, pastaj më çoi te vendi i zgjedhur për “kafaz” dhe tha: E sheh? Pas këtij dollapit është muri. Midis murit e dollapit është gjithë ky vend bosh. Ja, mbylle kështu dhe s’ka djall që të më gjejë! Ajo u fut, mbylli kanatat e dollapit, pastaj hyri në të fshehtën e murit dhe më foli “Ja, oçien harasho!”

Nisa dhe unë të gjykoja marrëzinë e Ljudës: “Fshehja është ideale, por a mund të jetojë njeriu aty?! Njeriu bën çudira, por kjo më dukej jashtë çudirave. Unë nuk mund të rrija asnjë ditë te ai “kafaz”...

-Pastaj si bëtë?

-E rregulluam ca “kafazin” dhe aty u fsheh vajza nga Rusia . U fsheh nga njerëzit, u fsheh nga jeta. U fsheh nga vdekja për të më dashuruar mua gjithë jetën...

Heshti ca, mbushi gotat me rakinë e “djegur vetë” dhe nisi të për-typej. Mua më neveritej ajo përtypej-dembele. Doja të dija vazhdimin e asaj jete-përrallë. Në tru më vinin njëmijë pyetje, që i lija pa zgjidhje. Më vinin ndër mend romanet e Stendalit e të Floberit, novelat e Çehovit e Cvajkut, gjithë ato histori-dashurie më vinin ndër mend, por përsëri mbetesh, disi jashtë reales, me dashurinë e Ljudmillës nga Rusia me shokun tim shqiptar. Kjo histori, që po më bombardonte trurin, i kalonte të gjitha kufijtë e të vërtetës së thënë.

-Do vazhdosh, mjaft u mbllaçite! Mirë Ljudmilla u fut në kafaz, po prindërit nuk e kërkuan?

-E kërkuan si nuk e kërkuan! Bile e shtynë ikjen me një grup mbas dy ditësh, po ku ta gjenin?! Edhe kur mbërritën në Moskë, qeveria sovjetike dërgoi një notë proteste. Unë i dëgjoja fshehur te Radio-Moska, që fliste në orën dhjetë të darkës, por Ljudës nuk i tregoja, le që edhe ajo nuk kish interes se ç'bëhej jashtë "kafazit" të saj dhe qenies sime.

-Po policia këtu? Ata të spiunazhit?-pyeta unë.

-Nuk e di, ata s'e vunë ujin në zjarr, si duket nuk u interesonte, se ndryshe edhe në bri të kaut të gjenin.

-Po ti ç'bëje jashtë "kafazit"?-pyeta unë ashtu kot.

-Jetoja me dashurinë e saj. I krijoja kushte qetësie psikologjike. I përgatita dietë të veçantë ushqimi, ohu, unë e di ç'kam hequr sa u mësova! Pastaj ç'do gjë u bë e zakonshme.

-Nuk po e marr vesh, ke hequr ti që ishe jashtë, që delje mes njerëzve, që shihje lindjen dhe perëndimin e diellit, që mund të bëje ç'të të donte qejfi, pa e marrë vesh Ljudmilla, kurse ajo-u nxeha unë.

-E, mirë, mirë, ke të drejtë, ajo sakrifikoi për dashurinë: la Moskën, nënën e babanë, braktisi njëmijë e një të mira dhe zgjodhi izolimin prapa dollapit për të më parë mua vetëm disa orë në ditë. Të gjitha këto më bënë mua të vuaja. Në fillim mendova se Ljuda po kalonte krizë nervore, por kë të pyesja, me cilë të konsultohesha?! Te mjeku nuk e çoja dot dhe as mjekun nuk e sillja dot në shtëpi. Nisa të lexoja e të studjoja vetë. Por vullneti i çuditshëm i Ljudës m'i përjashtoi të gjitha dyshimet e fillimit. Kur dilte nga kafazi ajo qeshte ëmbël e kënaqej në krahët e mi. Ndjehesha krenar për dashurinë e saj. Kisha vajzën më të çuditëshme në botë që më dashuronte, më të thjeshtën, më të të bukurën në botë... dhe unë ndjehesha më i lumturi në botë! Por ndjeja edhe frikë nga kjo lloj lumturie.

-Po tani e ndjen më atë frikë lumturie?-e pyeta jo pa ironi se më ngacmoi shprehja “frikë lumturie”.

-Edhe tashti e ndjej-m’u përgjigj ai menjëherë-e ndjej akoma atë frikë-lumturie, por jo si në ato vite, e ndjej në formën e xhelozisë, ose diçka të përafërt me xhelozinë.

-Ajo e kaloi jetën në kafaz dhe ti ndjen xhelozin, ose “diçka në formën e xhelozisë”, po ajo ç’mund të ndjejë, e ndjen ndonjëherë ndjenjën e saj?!

Shoku im heshti ca pastaj foli qetë:

-Ke të drejtë! Edhe unë e qortoj veten kështu. Deri para disa vitesh, vuaja izolimin bashkë me të. Nuk e imagjinoja dot se si rrinte aty brenda në kafaz, çfar mendonte, si i lëvizte sytë, ku i mbante duart, si e bënte frymëmarrjen? Doja ta vëzhgoja por nuk mundja. Edhe një herë që tentova të hyja dështova. Edhe këtë nuk ta kam thënë: Vetëm ajo mund të dilte nga kafazi, në kohën e “lirisë”, kurse unë nuk mund të hyja asnjëherë! Kështu i kaluam vitet. Na mjaftonin disa orë që të shiheshim e të kuptonim se jetonim të dy dhe dashuria jetonte bashkë me ne. Në asnjë rast nuk mund të mungoja në orët e takimit! Kam patur edhe pengesa, që nuk mund t’i shpjegoj dot, por asnjëherë nuk i mungova. Sikur të mungoja do ishte fatale! Më tepër se si e them unë do të ishte! Sikur diç ishte ballancuar në jetën tonë, por rregullsia u prish.

-E kush e prishi atë që ti e quan “rregullsi”?

-As unë e as ajo. Mos dysho për mua! Ta shoh në sy që dyshon. Edhe unë që isha i lirë, që mund të bëja ç’të doja e mbylla lirinë time në kafaz, aty bashkë me Ljudën. Por ndjehesha i qetë e i sigurtë me dashurinë e mbyllur në kafaz. Tashti që ndryshuan kohët, që u hapën udhët, nuk ka më vlerë fshehja. Tashti ndjej se dikush do të na e rrëm-

bejë të fshehtë tonë. Më kupton apo jo? Kujt t'i fshihemi tani?! Tashti nuk e ruajmë dot atë që u mësua ta quajmë "lumturi". Nuk e ruajmë dot dashurinë tonë që mezi e ruajtëm për një çerek shekulli, për një jetë të tërë, pse s'e thua?!-heshti sa ktheu gotën e rakisë, pastaj vuri fytyrën përballë fytyrës sime dhe vazhdoi-prandaj ndjehem xheloz...

Nisa ta ndjeja hallin e shokut. Ajo që ai e quante "si xheloz" ishte, tamam, sëmundje. Sëmundje truri e sëmundje shpirti. I kish sëmurur jeta. Dhe pa tjetër që do t'i sëmurte se me gjak e nerva ishin gatuar. Isha i bindur se edhe Ljudmilla ndjehej si shoku im! Qëndrimi akoma brenda atij kafazi të bindëte për një përmbysje, që kish ndodhur brenda trurit të saj. Të dy ishin njerëz të përmbysur dhe nuk mund të jetonin pa atë përmbysje. Çdo gjë e tjetërlllojshme ishte jo vetëm xheloz, por edhe frikë për ta. Pasi përfundova në këtë arsyetim e pyeta shokun:

-Kush e di këtë të vërtetë veç meje?

-Askush! Ti je i pari që hyre brenda kësaj të fshehte.

-Po njerëzit e tu nuk e dijnë? Të paktën motra që banon këtu? Pastaj motra është motër!

-Jo, askush nuk e di. Dikujt doja t'ia tregoja dhe ti je i vetmi. Dua të mësohem me të treguar, por nuk e di se do të mësohem dot? Edhe ti, që di të më kuptosh, më gjykove. Të tjerët do të më gjykonin rëndë. Dua të mësohem me të treguar por kam frikë se nuk do të mësohem dot...

Sarandë, shkurt 1996

UJQIT E TËRBUAR

Nuk ka histori më të dhimbshme! Një tragjedi e vërtetë! Ka ndodhur në vegjëlinë time, aty nga messhekulli i XX. Se nga kishin ardhur ujquit e tërbuar, nuk dihej. Disa thoshnin se i kishin hedhur ata të matanë kufirit. Disa të tjerë thoshnin se ujquit ishin tërbuar brenda vendit. Kishte dhe disa zëra, që flisnin të pa besueshmen, sikur ujkonda kishte pjellë një këlysh të tërbuar dhe, sa u lind këlyshi, tërboi nënën dhe këlyshët e tjerë. Kjo ishte më e frikshmeja e atyre, që tregoheshin. Por nga gjithë këto histori, e vërteta qëndronte në këmbë: Në krahinë tonë ishin lëshuar ujquit e tërbuar dhe burrat ruanin me armë në dorë jetën e pa tërbuar akoma të grave, fëmijëve e të bagëtive.

Paniku kishte hyrë në çdo shtëpi. Nga mëngjesi në mbrëmje, çdo lëvizje bëhej nën kërcënimin e ujquve të tërbuar. Të gjitha punët i bënin gratë. Korrnin grurin në arë e mbushnin ujë në krrua. Ushqenin bagëtitë, aty në oborr, se dhe çobani nuk i grumbullonte më për kullotë. Edhe qentë mbetën lidhur, se mos ndesheshin me ujkun e tërbuar e i tërbonte tërbimi i ujkut. Burrat zinin shtigjet me pushkë e çifte, sipas rradhës. Edhe ushtria ishte venë në gatishmëri, me makina e armë automatike, radio-ndërlidhje e dhokanë të rëndë, me tela, çengela e zinxhirë, me rrjeta të forta e kafazë metalikë. Vetëm qentë e shkolluar nuk i kishin marrë në këtë “operacion special”, siç e fliste radioja.

2

Ishte ditë e diel. Dielli i mëngjesit të gushtit, sa kishte zbritur nga maja e malit. Këmbana e kishës, akoma s'kishte rënë. Në oborrin e Isufajve, vajza e vogël, si çdo mëngjes, luante me delet. I kapte nga leshtë, nga gjinjte e nga këmborët. Edhe delet luanin me vajzën, që u ngjante si një qëngjushkë, e herë-herë, lëshonin ndonjë blegërimë kënaqësie. Nëna dhe babai i vajzës nuk e kishin lenë akoma shtratin. Përpëliteshin sikur i kishin zenë ethet e gushtit, në përzierje temperaturash trupore.

Nga murri i avllisë u vërvit në oborr, ajo kafsha e frikshme, si e rënë nga përrallat. Dhentë u tulatën të trembura, rrezë murit. Bashkë me delet, edhe vajza e vogël pesë vjeçe. Atë zhurmë, të heshtur, e ndjeu e para nëna dhe, duke harruar gjysmëzhveshjen, doli tek dera. Sytë i panë pamje tmerri. Ujku kishte shqyer disa dele dhe hidhej nga njëri cep tek tjetri, me kokën përpjetë e turinjtë e gjakosur. Vajza kish rënë mbi një dele dhe qante pa zë, ose më mirë, ngatëronte frymëmarrjen në qarje.

Nëna e re, lëshoi një ulërimë-nëne, që edhe ujku po të mos ishte i tërbuar, do të dridhej nga frika, pastaj u lëshua si xhind, tek qarja-pa zë e vajzës.

Ujku, që hidhej nga njëri cep tek tjetri, me jargët e tërbimit plot gjak, u hodh mbi nënën e re dhe vajzën e vogël. Nëna e kish mbuluar vajzën me trupin e dridhur, por dhëmbët e ujkut s'dihej se ku zinin. Jargët e tërbimit po ngjyeshin edhe me gjak njeriu.

Burri rrëmbeu belxhikun dhe doli rrufeshëm. Aty, te fundi i oborrit, grua e tij me vajzën në gji, rinte e ulur mbi gjunjë dhe ujku dukej sikur fshinte turinjtë e gjakosur, me këmishën e natës të nënës së re. Burri afrohej e afrohej me pushkën gati, por nuk mund të qëllonte. Mendohej të gjente këndin e duhur, për t'i rënë ujkut ku donte ai, e për të mos qëlluar

gruan apo vajzën. Edhe kokoleçet, në majë të qiparizit, i këpuste ai me një plumb, e jo atë ujk, sa një viç, që e kishte vetëm tre këmbë larg nga vetja. Por...

Ujku ngriti kokën, rëndoi mbi këmbët e prapme e, sikur fluturoi mbi belxhikun, që lëshoi një krismë pa drejtim e pastaj nuk u mbush dot më.

Gjoksi leshtor i burrit u mbulua me gjak, që i rridhte si shatërvan nga gryka e shqyer-tmerrshëm. Ujku, me jargë të gjakosura, kapërxeu murin e oborrit dhe iku andej nga s'kishte ardhur. Dielli kishte mbetur, si i ngrirë, majë malit. U shua një shtëpi e tërë atë mëngjes gushti...

Ishte ditë e diel ...

Këmbana e kishës akoma nuk kishte rënë...

3

Lart, nga Guri i Gjatë vinte një ulërimë. Çdo mëngjes e çdo mbremje ulërima mbulonte fshatin. Ishte një grua që rrinte mbi gjunjë majë shkëmbit, me duart lidhur në gjoks dhe ulërinte. Nga kishte ardhur kjo grua e re, që ulërinte me zë ulkonje?! Kë kërkonte me atë ulërimë-vdekjeje, majë shkëmbit?! Fshatin e kish mbuluar ulërima, deri në mpirje truri. Ajo, rrinte aty, majë Gurit të Gjatë dhe, çdo mëngjes e çdo mbremje, lëshonte zë ulkonje. Ulërinte tre herë...

Dyzetë mëngjese e dyzetë mbremje. Njerëzit flinin e zgjoheshin me atë ulërimë. Ajo grua, majë shkëmbit, nuk kishte as emër, as mbiemër. Askush nuk e njihte. Pas dyzetë ditëve e dyzetë netëve nuk u dëgjua më ulërima e saj. Por njerëzit u mësan me atë grua-ulkonjë. Gjithë mbremjet e gjithë mëngjeset njerëzit ndjenin, në tru e në gjoks:

Oooooooooooooooooo .....

Mars 1996

VAJZA PA FUSTAN

OSE

ARTISTJA E HOLLIVUDIT

Fotini e kishte emrin dhe dritë ishte. Trupi i rritej e i hidhej çdo ditë. Fytyrën, hundën, gojën, sytë, vetullat, ballin, flokët, gjoksin, nëngjoksin, këmbët, të qeshurën, të folurën, të gjitha, të gjitha, e gjitha ishte një harmoni bukurie. Po kësaj bukurie i pëlqente shëmtia. Ajo nuk krihej e nuk vishej si gjithë shoqet, bile edhe fustan nuk mbante. Në vend të fustanit, me një copë tëkuzë, lidhte një robe të vjetër, sa për të fshehur bukuritë e nën-belit. Në dimër lidhte një copë batanie tek beli dhe vishte çorape leshi, që i zgjateshin deri te kupa e gjurit. Shoqet ia kishin zili bukurinë, edhe pse e tallnin me fjalët: “shallazore” apo “brashnjare”.

Por një ditë, “Shallazorja”, u zhduk nga fshati. Mos e përpiu dheu?

Askush nuk dinte të fliste të vërtetën. Disa tregonin se kishte rënë nga “Shkëmbi i Nuses” dhe e kishin ngrenë zhgabat. Disa të tjerë tregonin se te “Sheshi i Madh” luante me një gjarpër. Kish zgjidhur tërkuzën nga mezi dhe ishte lëshuar, ashtu, gjysmë e zhveshur mbi trëndelina e luleshqere. Befas, kish dalë një gjarpër nga shkëmbi, një gjarpër-nepërkë, që duke fërshëllyer, bridhte pas vajzës gjysmë lakuriqe. Pastaj

vajza dhe gjarpri-nepërkë nisën të luanin. Nepërka ndiqte vajzën dhe fishkëllinte. Vajza ndiqte nepërkën dhe qeshte...

Pastaj u bashkuan vajza me gjarpërin e u rrokullisën mbi trëndelinë e lulëshqere...

Pastaj, vajza që mbytur me të qeshurën e saj, apo e kish pickuar gjarpri-nepërkë, nuk dihej. Veç dihej se kishte mbetur e shtrirë në kurriz, me sytë të mbyllur, si në ëndërr... Nepërka nuk u duk më në luadh... Edhe vajza gjysmëlakuriqe, kishte lenë aty tërkuzën dhe roben e vjetër, siç le gjarpri lëkurën e që zhdukur. Kish ardhur një kalë i bardhë dhe e kish marrë...

Këto i tregonte çobani i fshatit, por njerëzit, nuk para ia vinin veshin fjalëve të tij. Tërkuzën dhe roben e vjetër, çoban Gaqja, i kish sjellë në fshat. Tregimi i çobanit dhe gjetja e robave të vajzës tek Sheshi i Madh, e ngatëruan më shumë çështjen. Nisën ta kërkonin vajzën lumë më lumë e shpellë më shpellë, por asnjë gjurmë nuk gjetën. Më shumë u lodhën djemtë e fshatit, që nuk lanë fole thëllëze e fole dhelpre pa e kërkuar...

2

Kaloi një muaj...

Dy...

Tre...

Dhe Fotinia sikur po harrohej. Fshatarët kishin vajtur me radhë, gati ditë për ditë, tek pleqtë e sëmurë dhe i mbanin me fjalë e shpresë të pa këputur:

-Në udhën e fatit ka vajtur...

-Për të mirë do të jetë ...

-Siç ka emrin ashtu do e ketë dhe fatin.

-Fotini e thonë, dritë do t'i bëhet.

-Hyri në udhën e fatit, mos u mërzisni.

Dy pleqtë dëgjonin e donin të besonin tek e mira, për vajzën e tyre të humbur, por shpirti u pikonte.

Ai vit u rrokullis pa asnjë lajm.

Edhe viti tjetër ...

Edhe viti tjetër ...

Dy pleqtë ishin mësuar me sëmundjen dhe e mbanin frymën midis jetës e vdekjes. Shpresa e Fotinisë i mbante akoma gjallë.

* * *

Në beharin e tretë ndodhi çudia.

Nga Amerika erdhi Koçoja i Jajajve.

Ja ç'tregonte Koçoja:

“Nuk do të isha kthyer po të mo takoja Fotininë. Unë nuk e njihja që ishte fshatarja ime. E, si mund ta njihja?! Kur ika unë nga fshati ajo nuk ishte lindur. E kisha parë bukurinë e saj nëpër reklama, nëpër revista e gazeta. Pastaj e pashë edhe në film “he, kush e ka pjellë këtë bukuri?!”-thoshja sa herë e shihja. Ku dija unë budallai se ajo ishte vajza e Amalisë dhe e Peços. Me Peçon jemi moshatarë. Bashkë kemi luajtur me cingël e topalecke e jemi rrokullisur, rukulla e strukulla, nga Ripa. Edhe Amalia e bukur ishte, por jo, jo, hajde Fotini hajde! Kur dha një intervju në TV, sa nuk më la mendja. “Jam nga Albania” tha anglisht, “nga Lunxhëria, krahina më e bukur në botë...kam një baba e një nenë...”. Kur u foli emrat u shastisa. Ata janë fshatarët e mi, thashë me vete, dhe kjo artistja e bukur është vajza e tyre.

Një javë e kërkova e mezi e mezi e takova. Kush të linte në Hollivud! Atje bënte filma Fotinia. Nuk e tregoj dot se si u gjenda para saj. Edhe

ajo u turbullua kur i tregova nga isha e kush isha. Më përqafoi e qau. Ja ku jemi në këtë fotografi të përqaftuar. Ja, këtu duke ngrenë drekën bashkë. Eee, sa fotografi kam sjellë?! Sa revista me Fotininë?! Sa dhurata! Nuk erdha kot që nga Amerika! Fotinia nuk më tregoi se si kishte ardhur gjer në Amerikë. As për jetën e fshatit nuk më tregoi.

“Shikomë mire!” më tha. Në gjuhën tonë u llafosem.

“shihëm mirë dhe tregoi mamasë e babait. E di që janë gjallë. Tregohu edhe fotografitë, edhe për punën time tregohu!” Pastaj më dha dhurata për të gjithë. Për të gjithë fshatarët, emër më emër. Aman moj Fotini, i thashë, se nuk i ngre dot gjithë këto. “I ngre basho Koço, i ngre, të gjitha harxhet e udhës i kam unë! Të lutem basho Koço, bëje për mua. Do vesh në fshat, qysh nesër të nisesh!”

Fliste e më përqafonte me lot në sy. E, si të mos vija?! Unë sa nuk fluturoja nga gëzimi. Edhe malli ma brente shpirtin. Edhe për gjëmbat e Rripës më vinte mall e jo për njerëzit. Ah, kurbeti të ha dhe kockën, ashtu pa e kuptuar, se gëzimin ta ka rrufisur me kohë! E, si të mos vija?! Vajza e fshatit tim ishte Artiste Hollivudi.

Ja, shikojeni, kjo është Fotinia!

Më e bukura e Amerikës!

Sarandë, mars 1996

DASMA E VDEKJES

Sheshi i Goricelës gjëmoi nga këngët e vallet. Vetëm burra ishin mbi treqind, le pastaj gratë e fëmijët. Nga gjithë krahina erdhën karvane me dasmorë. Mushkat i kishin ngjarkuar me peshqeshe. Bukët-bogaçe bërë me ëndë gruri e qiqra, mbështjellë me shamitë e qëndisura të nuseve. Deshtë, të ngjyer me bojë të kuqe në kurriz e në ballë, mes brirëve, dy herë të përdredhur.

Në sheshin e bukur të Goricelës, që shtrihej ana-meso fshatit, mbaheshin kuvende burrash, apo zhvilloheshin lojra-force nga djemtë, që ishin kandidatë për dhëndurë, por dasma nuk ishin ngritur ndonjë herë.

Kur ishte vrarë Lipeja, nga plumbi i gjermanit, para se të jepte shpirt, kish lenë amanetin për djalin e vetëm:

“Pilon të ma martoni në Goricelë! 300 burra të ngrej në këngë, tre ditë e tre netë të pikojë cipa e mishit mbi prush. Gjithë vërsnikët e Pilos të dredhin mishrat mbi prush e të mbushin kupat e rakisë. Gjithë vajzat, që do të bëhen nuse, të sjellin ujët e ftohtë të kroit...”

Dhe dasma u bë dasmë...

Kënga-këngë e vallja-valle...

Sazexhinjtë kishin ardhur që nga Dropulli, me Jorgon të parë. Ndizej dollia e kishte lezet muhabeti. Edhe qentë e fshatit u gër-gërën e u lëpinë,

rreth një javë të tërë, po, si i thonë fjalës, “S’ka vdekje pa të qeshur e s’ka dasmë pa të qarë”!

Kush donte që të mbyllej shtëpia e Lipe Lunxhiotit, që kish derdhur gjakun, për t’u ngritur këto dolli gëzimi?! Cili ishte “Njeriu me kobure”që, nën mustaqet e zeza, kish helmëtitë gjarpri?!

Piloja, që kish pirë me fund kupën e rakisë, për gjakun e nderin e babait si mund të duronte?! Nuk mund të rrinte mes burrave të fshatit e të bënte kuvende-burrash, pa nder e me emër të humbur! Ta vriste?! Jo, ai nuk dinte të vriste edhe pse qe trim i çartur si i ati. Më mirë të ikte larg, sa më larg. Të ikte! Të humbiste...

La mëmën plakë e nusen e re, kaloi shtegun e humbi në dhë të huaj... Lajmin e arratisjes e shpalli “njeriu me kobure”, i plotfuqishmi i zonës. U mbloodhën burrat në Goricelë, ashtu siç mblidheshin në kuvende, por ç’të thoshnin?! Më shumë heshtnin se flisnin.

Mëma e qau djalin sa iu qorruan sytë. Nusja hoqi shaminë e qëndisur të nusërisë, lidhi shaminë e zezë mbi vetull dhe u var pas gurit të shpresës, aty në fund të shpirtit të saj.

Pilos po i harrohej emri. Vetëm fjalët që kish thenë i plotfuqishni i zonës, zvarriteshin sokakëve të fshatit, ngjiteshin nëpër trupa njerëzish, si kulprat e vdekjes e i mpinin e i thanin. Hynin e dilnin odave të zemrave ato fjalë: “tradhëtari...diversanti...” dhe zemrat mbeteshin pa oda...

2

Ishte mëngjesi i një dite të xhamtë prilli. Nata ish rënduar nga shiu gjer në të gdhirë. Pastaj qielli u hap e dielli qëndisi një hark ylberi. Katerina e rënduar, me barkun tek goja, tek po milte lopën, aty në katua, lindi një djalë. Një degë ylberi, hyri nga hekurat e dritares dhe mbësh-

tolli djalin e porsalindur... Ajo kishte nëntë muaj që nuk ia kish folur ndonjë herë emrin burrit.

“...Pilooo...” lëshoi zërin Katerina, sa ndjeu që nga trupi i saj iu shkëput ajo krijesë ëngjëllore. E dëgjoi këtë emër edhe nëna plakë me dritë të humbur. E dëgjoi si jehonë që vinte nga larg, nga ato udhë të humbura e nga ajo kohë e humbur, që kurrë s’harrohej.

Sa dëgjoi zërin e nuses, nënës plakë, i feksi mendimi mbi sytë e shuar:

“...nusja...nusja u bë me djalë...” dhe nga shpirti i saj u lëshua emri i djalit të humbur.

* * *

Piloja i vogël rritej me ditë, jo me muaj. Mbremjeve luante me gjinjtë si ftonj të së jëmës, duke i kafshuar me dhëmbët e porsa dalë e duke futur kokën te gropa e gjoksit. Ashtu e mundëte gjumi. Rritej pas bishtit të lopës laramane, që, me gojën e saj të madhe, mblidhte barin e njomë të luadhit. Rritej i bukur, si i larë me dritë ylberi, Piloja i vogël, me sytë qiellorë e kaçurrelat ngjyrë trëndeline.

3

Të gjata udhët e kurbetit për Pilon. Gjashtë beharë e gjashtë dimra të gjata. Kish shkelur mbi tokë e kish lundruar mbi dete. Tjetër baltë ishte. Edhe uji ishte tjetër. Balta ishte e shkoqur, e shkoqur e nuk ngjiste. Si shtuf ishte ajo baltë e huaj. Edhe uji ishte i kripur ose i ëmbël. As si shëllirë djathi e as si ujët e Krecit. Ah ujët e Krecit! Të pinin një herë nga ai ujë këta njerëz, pastaj të mburren me këtë ujin e shisheve... Si s’të shihte syri një manushaqe, a luleshqerë?! Pa le trëndelinë që s’të shihte e s’të shihte!

Njëqind punë bëri Piloja në ata gjashtë vjet. Punonte sa nuk i mbante më trupi i tij prej kali dhe ndonjë prokopi nuk bëri. Ato para që kursente nuk i dërgonte dot në fshatin e tij.

Po mëma jetonte vallë?! Po nusja e ngrohte më shtratin e nusërisë apo kishte fluturuar si dallëndyshe?!

4

Ajo, çdo ditë shkonte në kishën e Shën Spiridhonit me Pilon e vogël nga dora. Ishin të vetmit vizitorë të asaj kishe të vjetër, aty në anë të fshatit. I ruheshin syrit të njerëzve. Veç lopa i shihte, me sytë e xhamtë, dhe kulloste barin e njomë.

Kisha e Shën Siridhonit ishte gjysmë e shkatërruar nga vitet e harresës. Ikonat ishin mbuluar nga pluhuri e merimangat. Disa ishin rrëzuar e hedhur qosheve, ndërsa shandanët i kishin këputur fëmijët dhe me xhamat shumëkëndëshe, thyenin rrezet në pamje ylberi. Banorët e përhershëm ishin lakuriqtë e natës, që fluturonin e përplaseshin, e prapë fluturonin të trembur nga rrezet e diellit, që hynin nga dritaret apo nga dera, kur hynte ajo me djalin e vogël prej dore. Para se të thoshte fjalët e shpirtit para ikonave, Katerina pastronte pllakat e hiqte pluhurat. Pastaj mbetej tek ikona e Krishtit:

“ O Zot, o Perëndi, ruaje burrin tim se ka një fëmi!” Me lëvizjen e lehtë të buzëve në këto fjalë, dora e djathtë formonte kryqin, duke nisur nga mbivetulla e duke mbetur mbi zemër.

Zoti Krisht vështronte nga ikona, “me sy qiellorë si të Pilos, me flokë të argjendta si të Pilos ” Herë-herë, asaj i bëhej sikur diç lëvizte brenda ikonës, dhe Krishti i shfaqej me pamjen e burrit të saj. Dilte nga korniza e druajtë e i afrohej e i afrohej deri tek sytë dhe sytë i mbylleshin, si me magji, e buzët i mbeteshin gjysmë të çelura e i ndizeshin si në natën e

parë, që u bë grua. Kur i çelte sytë, shihte se Zoti Krisht rrinte i hesh-tur, brenda ikonës së druajtë dhe djali kish hyrë në ajodhimë e bënte të vishte rrobat e priftit, ashtu të vjetra e të pluhurosura siç ishin. Kur e pa djalin me rrobat e priftit, që i hiqte zvarrë e me kamillafin në kokë, qeshi. Qeshja që i qe kyçur, brenda shpirtit, befas, rrodhi në buzë e në sy.

Ç’ë kish trazuar atë shpirt të mpirë?!...

5

Binte një shi i madh. Sikur ishin mbledhur gjithë retë e qiellit, aty mbi mal dhe lëshonin, tatëpjetë, zinxhirrë-uj, që zgjonin përrenjtë me një gjëximë të frikshëme. Gurët e rrumbullaktë s’dinin ku vinin, në këtë vërshim shiu. Edhe gjethet, lulet e shegës, manat, i priste shiu-gjarpër.

Vetëm disa minuta vazhdoi kjo përmbysje-qielli, se pastaj një diell-djegës, ndrriti e thau gjithëçka. Ishin orët e fundit të ditës, kur Pilo-ja, ashtu i lagur gjer nën lëkurë, kishte mbërritur gjer te kisha e Shën Spiridhonit, në krye të fshatit. U zhvesh, nga mezi e lart, i shtrydhi rrobat e mbeti ashtu, me trupin e zhveshur leshtor. Pas disa çastesh ndjeu një të ftohtë, që i vinte nga brenda trupit. U kujtua të kërkonte dhe gjeti, brenda në një sënduk, rrobat e priftit. I veshi me nxitim dhe u ndje më ngrohtë.

* * *

Ish mëngjesi i së dielës. Kristina, pasi i kish veshur rrobat e reja djalit e i kreu kaçurelat e verdha e pyeti:

“Tashti ku do të vemi?”

“Në kishë, pse nuk e di unë, sa herë më vesh rrobat e reja e më kreh me krehërin tënd, vemi tek Shën Spiridhoni”...

Kristina qeshi, e puthi mbi flokë dhe uli shaminë e zezë mbi harkun e vetullave. Fytyra e saj e bardhë, me një lëmim mermeri, bëhej më tërheqëse, nën kornizën e zezë të shamisë. Ngjasonte me Shën Marinë, me ato tipare të bukura, që shfaqnin diçka nga butësia e shpirtit.

Ajo kish një bukuri të fshehtë. Një bukuri, që vërshonte nga sytë, që edhe kur lotonin, dukeshin sikur qeshnin, me një bukuri dritë-lëshues. Ishin të magjishëm sytë e saj, por këtë magji rrallë e shfaqnin. Ajo ishte e gjitha e bukur kur lëshonte shpirtin t'i vërshonte. Dhe shpirtin rrallë e lëshonte në vërshim...

Dikur, para gjashtë vjetësh, e kish lëshuar shpirtin, tek dashuria e Pilos. Dhe ai e shihte veç në endërr, atë magji-bukurie. Dhe shpirti i dhimbte. Dhe mbetej me shpresë...

Sa hyri Kristina me të birin, bëri kryqin e u drejtua për nga kreu, ku, si gjithmonë, ndizte qiriun e thoshte lutjen: “O Zot, o Perëndi, ruaje burrin tim, se ka një fëmi!” Buzët lëviznin ngadalë, ose më mirë dridheshin në ato lutje shirti.

“Oh, Kristina, kjo është! Po,po, nusja ime, gruaja ime! O Zot edhe djali! Kristina me djalë. Ai është djali im. Ja sytë, edhe në dritën e qiriut i njoh. Ja edhe leshrat e verdha. Kështu isha edhe unë kur isha i vogël! O Zot ç'mrekulli! O Zot!”

Duke folur vetëm me zemrën e tij, Piloja kish ngjeshur ballin tek një e çarë, midis dy dërrasave e me zor mbahej në këmbë. Donte t'i përqaftonte fort, t'i merrte në duar e t'i mbështillte në gjoksin leshtor, pastaj, aty t'i mbante gjithë jetën! Donte ... Por mbeti, ashtu me ballin të mbështetur tek e çara e dërrasave, me sy të zgurdulluar e me një shuplakë dhimbjeje në fytyrë...

Një dritëz e zbehtë ndriste dhomën e dimrit, ku rrinte nëna plakë dikur. Ai kish ikur pa i lenë lamtumirën, nënës, që e donte aq shumë. Edhe gruas nuk i tha gjë. Ikja e tij ishte arratisje. Edhe tashti, që pas kaq vitesh, e sheh shtëpinë ku i ra koka e u bë burrë, ndjehet akoma larg, në arratisje...

Aty, nga ledhi mbi shtëpi, kërkonte me sy mos lëvizte ndonjë hije, si ajo e nënës së tij. E kërkonte me sy, por nuk shihte asgjë. Asgjë nuk shihte.

Atë natë, Piloja, e kaloi tek grazhdi i lopës. Aroma e barit dhe e qumështit, i hapnin fletët e mushkërive e ia mbushnin me këngësi. Mëngjesi e gjeti në një endërr të pa treguar. Dielli hyri, si zakonisht, nga dritarja dhe ndezi kandilin e përgjumur, në kamaren përballë. "Sa shumë kam fjetur! Më zuri dreka."-tha me vete Piloja. Lopa, aty afër, rrinte akoma shtrirë, duke u rripërtytur e, herë-herë, lëshonte ndonjë gogësimë, mes shkumës së bardhë, që i rrëshqiste nga buzët e trasha. Ai iu afrua e nisi ta ledhatonte tek brirët, ku, në një kordhele të kuqe, ish qepur një hajmali, pastaj, rreth qafës e nën gushë, ku i varej çokania, që ai vetë ia kish venë, qysh kur ishte mëshqerë e parritur. Lopa laramane, ishte e vetmja krijesë e gjallë e shtëpisë së tij, që e kishte aq pranë dhe e ledhatonte. Dhe Laramanja, me sytë e saj të qetë, sikur i tregonte se tek ai grazhd, ku ai kaloi natën, në një mëngjes me rreze dielli, gruaja i kish lindur djalë. Ish ajo, Laramanja, që e pa e para dhe e lëpiu me gjuhën e saj të ngrohtë, atë trup të vogël e i dha erë qumështi e erë trëdeline. Ish oja, lopa laramane, që i lëshonte Pilos së vogël, qumështin e gjirit çdo mëngjes, e ai rritej i fortë e i bukur. Po të mos luante Piloja me bishtin dhe me gjinjtë e Laramanes, ajo nuk e lëshonte që s' lëshonte qumështin.

Kur u rrit dhe ca, Piloja e merrte vetë kusinë, futej nën barkun e lopës e, me gishtat e vegjël, tërhiqte thithat e sisëve, e ashtu, duke luajtur, kusia mbushej sa s'derdhej.

Edhe atë mëngjes, Piloja me kusinë në dorë, zbriti shkallët e drujta, që binin nga brenda, tek “shtëpia e Laramanes”, siç i fliste ai. Piloja-baba, që kish mbetur në magjinë e lopës, nuk e vuri re djalin. Djali, sa hodhi sytë, e pa të panjohurin me mjekër pranë lopës së tij, lëshoi kusinë nga dora dhe ia dha ulërimës : “Diversantiii, diversanti!”

Piloja-baba, u tremb për një çast, pastaj u ngrit vrullshëm, rrëmbeu djalin dhe e mbështolli me mallin e tij të djegur. E puthi fort në sy, në ballë, mbi flokë e ku të mundëte, pastaj e lëshoi, hapi portën, me një kërcitje si angullimë qeni, dhe ia dha vrapit për nga Sheshi i Goricelës. Donte t'i fshihej frikës së djalit dhe emrit të tij të humbur. Nga prapa i vinte zëri i fëmijës: “diversanti, donte të më vriste lopën, diversanti ...”

Fshati u mbush me zëra njerëzish e, tek-tuk, ndonjë krismë pushke. Për çudi Piloja nuk u fut thellë përroit, për t'iu fshehur plumbave të automatikut, e për të ikur nga kishte ardhur, por këmbët i mbajti tek sheshi i Goricelës. U ul mbi barin e gjelbër, nxorri nga xhepi kutinë e duhanit dhe nisi të dredhë cigaren. “Te ky shesh kam luajtur top-leckën dhe cinglin me shokët e vegjëlisë, te ky shesh kam dredhur cigaren për herë të parë, nga duhani që kish lenë babai në kutinë e argjendtë, te ky shesh kam marrë pjesë në sa e sa kuvende burrash e te ky shesh u bera dhendër...”

Një breshëri automatiku ia preu kujtimet dhe ai mbeti, ashtu, gjysmë i përkulur, mbi barin e njomë. Cigaria vazhdonte të digjej në cepin e buzës.

Piloja i vogël vraponte e vraponte. Nga pas e ndiqte e ëma.

-Ja diversanti me mjekër, ky është-foli fëmija, që akoma i trembur nuk po i afrohej.

-Të lumtë! Ti e zbulove diversantin, tradhëtarin-foli njeriu me automatik dhe e afroi djalin pranë trupit të të vrarit.

-Ky, ky do të më merte lopën-belbëzonte djali.

-Pështyje!-bërtiti polici me automatik, por djali më shumë u tremb nga britma e policit, që gjithmonë ia kish frikën, se nga pamja e “diversantit” të vrarë. Kristina kaloi, e ndrojtur, mes turmës së fshatarëve, që ia hapën udhën në heshtje, dhe mbeti si e ngrirë para të vrarit.

I dukej sikur ishte në një endër tmerri. Pastaj, për çudi, iu shfaq para syve sheshi plot dasmorë. Ajo-nuse e Piloja-dhendër. Pastaj, një varg i gjatë valleje, në hark të mbyllur. Në mes kërcenin: ajo-nuse e Piloja-dhendër. Në duar mbanin një tufë trëndeline. Pastaj, të gjithë, ngritën kupat e rakisë e i kthyen me fund. Vetëm njëri nuk e kish kthyer e mban-te mbërthyer afër buzëve. Buzët e trasha i lëvizte me përplasje, por nuk nxirrte asnjë fjalë, vetëm kërciste dhëmbët me krisma automatiku....

Doli nga ajo gjendje, kur pa sytë e të shoqit, akoma të pashuar, dhe buzët, që i lëvizën në një buzëqeshje. U ul në gjunjë pranë tij, i përkëdheli flokët dhe ballin e gjakosur, sytë e ia mbylli me puthje, pastaj u kthye nga djali dhe i foli:

“Eja, puthe bir, puthe është i mirë babai yt!”

Mars,1994

MACJA ME SY TË KUQ

Sa i kishte kapërxyer të dyzetat, Antigonen, e zuri një sëmundje, që Se mbërtheu në shtrat, duke e tretur deri në bashkim të lëkurës me kockat, që ngjante, pa e tepëruar, si një kallam misëri në të kalbur. “Sëmundja e pleqërisë së parakohëshme” e kishin quajtur mjekët dhe i kishin dhënë disa qetësues, më tepër për trurin se për trupin e dhëmbur. Dhe ajo rronte e vetme, në atë shtëpi-kala, në të sosur të fshatit. Vetëm macet ia zgjonin shpirtin nga gjumi dhe ajo ndjente diçka të pa përcaktuar, një mbeturinë kënaqësie, ose një vuajtje të lumtur...

2

Kur e solli në fshat babai i Antigonës ajo ishte kotele e vogël. Lëkurën e kish të mbuluar me disa qime të verdha, të buta si prej lepuri, përveç kokës katrore ku ndrisnin qimet e zeza-pisë. Në fillim i flisnin “Amerikania”, meqenëse kish ardhur nga larg, por ky emër i veçantë u harrua, sa macia shfaqti sytë e saj ngjyrë-prrushë, që të digjnin sa i shihje. Ata sy ishin vendosur, në mes të ballit katror, në formën e dy bajameve të shtrira, të hedhura shkujdesur. Po ti shihje me kujdes, që rrallë mund të ndodhte kjo, do të vije re dy shatërvanë-drite në formë V-je, që s’mbaronin kurrë. Ky vullkan-prrushë, brenda syve, kishte bërë që njerëzit, sa e shihnin, të mendonin, të gjithë, të njëjtin emër: “Macja me sy të kuq”.

Si e ardhur nga përtejdetet, ajo ishte më e privileguara, diçka më tepër seç përkëdhelen e llastohen macet, që rriten pranë vatrës. Macja rritej e pastër dhe e shëndetëshme, tip Zonjushe, siç rritej dhe Antigoni, që përkujdesej për të. Macja me Sy të Kuq kish krijuar zakone e reflekse, që ndoshta, kërkojnë studim të veçantë, duke kapëxyer mendjen e ndritur të Pavllovit.

Të gjitha macet kërkojnë shërbime nga njeriu dhe asnjëherë nuk i shërbejnë atij. Ato ndryshojnë, si nata me ditën, me qenin, kafsha , që është më pranë njeriut. Macja do shtëpinë, qeni do njerinë. Qeni ka më pak pretendime dhe është më besnik ndaj të zotit. Ai pranon përkëdheljet, por pranon dhe ndëshkimin. Bile kur e ndëshkon vjen e të kërkon falje, me mënyrën e tij, duke t'u fërkuar e lëpirë sa ta falësh. Qeni të shoh në sy e ta kupton mendimin. Qeni është besnik e mirënjohës, kurse macja nuk e njej besnikërinë e mirënjohjen. Ajo kërkon vetëm përkujdesje të detyruar. Edhe kur zenë minj, macet në përgjithësi jo macja jonë me Sy të Kuq, i zenë për qejfin e tyre e jo për t'i shërbyer të zotit të shtëpisë. Me një fjalë, macet, në dukje të urta, nuk e njohin nënështimin dhe nuk vihen nën urdhër. Dhe në gjithë këto privilegje, Macja me Sy të Kuq ishte më e veçanta. Edhe botën e maceve të tjera ajo nuk e njihte. Në gjithë atë ngrehinë, me tre kate e njëzetë dhoma, ajo njihte vetëm zonjën e saj, që i shërbente deri në përkushtim.

Vitet kaluan. Macja me Sy të Kuq, jo vetëm që u bë zonjë e asaj shtëpie, por nisi të bëjë ligjin në gjithë fshatin. Si gjithë rraca macore edhe Sy Kuqia nuk rrinte dot pa bërë dashuri. Sa i doli turpi, u vuri rradhën dashnorëve-maçokë, duke shfaqur, vrrullshëm talentin me të bërat e të pabërat e maceve. Gjithë maçokët e fshatit e ndezën merakun

me Amerikanen. Duke e mbushur fshatin me mjaullima ata tregonin për zbulimin që kishin bërë:

Maçoku i Xha Mihalit: “Unë e nxorra i pari nga shtëpia Amerikanen. Eh, si ishte, një nazelleshë që nuk e ka shopen. Sa i këndova këngën që kisha ngritur për të:

“Mjaau, mjaau, jam më i zoti / nën qershi të pres te kopshti!”, hop, u vërvit nga dritaria dhe nisi të luante me bishtin e saj të verdhë...”

Maçoku i Usta Lekos: “Mjauu, mjauu, hi,, he, i pari jam vetë. U ngjita në mbremje te ballkoni dhe sa më pa “Amerikania” e la zonjën në gjumë dhe erdhi tek unë. E provova vetë i pari... mjauu, mjauu, hi, he..”

Maçoku i Basho Ilos: “Unë nuk di rradhë, kam bredhur edhe në fshatra të tjerë, por si “Amerikania” joo! Au, mjau, hajde qejf e shkuar qejfit!”

Maçoku i Basho Nidhës: “ Hiii, mjau-grau...”

Maçoku i Basho Ngjelos: Mjauëëh, mjaauëëh, pasi bëra dashuri, pimë nga një kupëraki, hii, hii”

Macet e fshatit mbanin kokën mënjanë dhe përtypnin thonjtë e tyre nga xhelozia, por s’kishin ç’të bënin. Sykuqia vuri pushtetin e vet mbi maçokët, që linin edhe kokën për të.

Veç bëmave dashurore, Macia me Sy të Kuq, bënte edhe marrëzi të tjera. Nuk linte kusi e saç pa përmbysur. Nikoqiret, sidomos nusët e reja, që gatuanin më shumë për sy të vjehrës, ia kishin bërë be-në Sykuqes. Por më e madhja ishte rrëmbimi i dashit të pjekur, me gjithë hell, në dasmën e Priftajve. Kërcitën dyfeqet dhe çiftet, por Macen me Sy të Kuq, nuk e zinte as dreqi e jo plumbi.

Po Gudoja i Lilate si e pësoi?!

Gudoja ishte qeni më i madh i kopesë. Sa një viç. i fuqishëm sa asnjë qen tjetër nuk matej me të. Jo një ujk, por asnjë familje ujqërish nuk i afrohej dot kopesë që ruante Gudoja. Një ujku ia kish këputur fytin dhe e la të mbuluar në gjak sa e tërhoqi zvarrë ulkonja, për të ngordhur në strofullën e tyre. Po, pse e mbërtheu inatin “Amerikania” me Gudon? Mos se ishte i pari i qenërve dhe donte ta mposhtë?! Shkakun nuk e dijmë. Ngjarja ndodhi një pasdite nëntori me diell. Si zakonisht, Skuqja, kish nisur bredhjet nëpër fshat. E njëqinda shtëpi ishte e Lilatajve. Gudoja rrinte, qetë e madhërishëm, në krye të shkallëve, duke pritur të zotin, për të ngjitur përsëri udhën e malit për te kopetë. Me një kërcim, nga muri i avllisë, mbi degë të bajames në oborr dhe hop, mbi kurrizin leshtor të qenit. Gudoja u ngrit, vrrullshëm, por macja e kish mbërthyer nga zverku dhe nuk e lëshonte. Qeni hidhej nëpër oborr, mbidhte e lëshonte trupin, duke skërmitur dhëmbët e duke rrotulluar qafën, por nuk i shpëtonte dot të keqes. Macja i kish futur dhëmbët prapa kokës, e kish mbërthyer me thonjtë, që i kishte zgjatur çuditshëm, si kthetra tigrin, nën bark e mbi shpatulla, sa qeni-ujk nuk mundi t’i përdorte dot fuqitë për të shpëtuar. Ulërinte si i tërbuar, nga dhimbja e poshtërimit, kurse Sykuqja dukej sikur nuk merrte frymë, aty mbi kurriz të qenit. Vetëm sytë i lëshonin xixa, sikur donin të ndiznin gjakun e qenit që skuqnin pllakat e oborrit. Gudoja, më në fund, e lëshoi trupin mbi pllakat gurëzeza, ngriti edhe një here kokën e rëndë si vare, lëvizi tre herë, me dridhje, këmbët dhe e mbaroi jetën.

3

Macja dhe Antigona jetonin në paqe. Sa dëgjonte aedhjen e maces fytyra i jetësohej. Sytë i ndrisnin dhe buzët i thoshnin fjalë-kënaqësie në formën e një kënge:

“Oriri, oriri, erdhi zemra në shtëpi...”

Amerikania hynte rëndë-rëndë nga baxhaja, që rrinte gjithmonë gjysmëhapur dhe indiferente shtrihej përballë Antigonës. I hidhte ndonjë vështrim përvëlues dhe Antigonës i ndriste fytyra e tretur. I ndriste me një flake qiriri, që zgjatej e këputej, pa arritur të rrëshqiste nga fytyra. Dhimbja e kockave mblidhej te kyçet dhe sikur i digjej brenda syve të maces. Bënte të ngrihej, të lëvizte pak, por fuqia i qe sosur. Veç kur shihte sytë e “Amerikanës” e kujtonte veten të re, të bukur e të fuqishme. Qysh atëhere i pëlqyen këta sy që prrushëronin dhe i dukej se ndizeshin brenda gjoksit të saj. E donte macen. Ndoshta dhe nga sytë e donte kaq shumë. Edhe kur i jetonte mëma, macja ishte vetëm prona e saj, ose ajo ishte e gjitha robinë e syve të kuq. E ushqente me më të mirat e me më të zgjedhurat ushqime. E ledhatonte, të larë e të krehur, si një fëmijë të vetëm. Pastaj e mbante në shtratin e saj në një ngrohtësi të përbashkët. Në ato vite ajo ishte e re, e bukur, e fuqishme, po tani?! Tani qëndron e mbërthyer në shtratin pranë dritares. Nëna i ka vdekur. Bëri mirë që nuk e pa kështu, kockë e lëkurë. Vetëm macja e sheh indiferente dhe ajo mund ta përkëdhelë vetëm me sy e me buzë, që i përplas ngadalë në disa fjslë-kënge: “Oriri, oriri, zemra më shikon në sy...”

4

Në atë shtëpi-kala me njëzetë dhoma jetonin gjallesa nga më të llojshmet: kafshë e insekte, zvarranikë e fluturues. Dhomat e katit të parë ishin bërë pronë e gjarpërnjëve, që zvarriteshin nëpër pllakat e ftohta, kërkonin ushqim e shumëzoheshin, duke mos e përmirësuar racën e tyre. Minjtë fluturues, ose lakuriqtë e natës, vareshin kokëposhtë, në tavanët e dhomave përdhese, duke tundur veshët llapushë dhe, herë-

herë, shëtisnin edhe në katet e sipërm, ku zotër ishin minjtë turigjatë, ngjyrë-dimri e ngjyrë-dheu, disi më zhurmues se minjtë fluturues. Në të gjitha dhomat kishte pushtet gjallesash të dritës e të errësirës, të dimrit e të beharit, që edhe një specialist i asaj fushe do të befasohej. Në pamundësi për një vëzhgim të plotë e një përshkrimi të hollësishëm të asaj karakatine të gurtë, do e fus lexuesin brenda dhomës ku dergjet, prej vitesh, Antigoni.

Dhoma ishte në katin e tretë me dritare që i rrëmbenin dritën Lindjes e Perëndimit, në gjithë udhën e shkurtër të diellit, midis dy maleve. Antigoni rrinte më shumë në gjysmëtrup, mbi një krevat skelet-hekuri, mbështetur në pravazin e dritares, që shihte nga perëndimi. Në atë qëndrim të gjatë, trupi i saj kishte marrë pamje sendi, si dollapi i vjetër që e shihte përballë, apo makina “Singer”, që e kishin future në rrjetën e tyre merimangat. Tavani e dysHEMEJA ishin me dërrasë pishe, pa erën e pa ngjyrën karakteristike të drurit të pishës. Në fund të dhomës, mbi një raft të drunjte, disa enë të përmbysura. Aty, në fund të krevatit, një legen kauçuku e një palë pandofla prej robe. Më pranë, te pezuli i dritares, një gjysmëqiri e një shkrepse, një pasqyrë në formë zemre e një krehër me bisht të gjatë, një shishe-qelqi, që zakonisht rrinte me ujë dhe një vazo gjysmëbosh me një lëng në ngjyrë të verdhë. Dritaria nga Lindja rrinte gjithëmonë e mbyllur, kurse dritaria ku që mbështetur Antigoni hapej e mbyllej vetëm në një kanatë, nga ku delte ajri i vjetër me erë myku e mbeturinash trupore të atyre gjallesave, që mbante ajo dhomë brenda. Dita i jepte ca jetë-natyre edhe kësaj dhome, por nata jetohej si në përralla. Drita e qiriut bashkohej me dritën e hënës duke i dhënë dhomës një pamje rembradeske. Nëpër mure merimangat rrinin disi të përgjumura, kurse akrepat e zes e të verdhë, lëviznin dy e nga dy

e tre e nga tre, me bishtin të ngritur pak përpjetë, gati për ndonjë thumbim helmues edhe pse nuk kishin kundërshtarë në pronat e tyre. Disa brumbuj të zinj vinin rreth legenit e të trembur nga minjtë merrnin aratinë nëpër mure, apo fshiheshin, diku, nëpër të çarat e dyshemesë. Disa shumëkëmbësh, që i flasin edhe dyzetëkëmbësh, edhe pse askush nuk i ka numëruar ato këmbë si qime-furçe, vraponin nëpër tavan, në një garë të pa kontrolluar. Të gjithë dhomën e mbulonte një qetësi e fshehtë ku dëgjoheshin me rradhë:

Mola: kërr, kërrc..(në punë)

Miu: kërc, gërc, ci, xi, (në kënaqësi)

Antigoni: Oh, ëh, ëëë (në dhimbje)

Macja me Sy të Kuq: Grshsh, grrr,shshsh (në fjetje)

5

Sëmundja e rëndonte, dita-ditës, por vdekja nuk e merrte. Kush t'i shërbente?! Kush ti jepte një gotë ujë që të lagte buzën?! Vetmia është sëmundje-shpirti edhe për të shëndoshët trupërisht. Gjendja e Antigonës e kapërxe mendimin e fjalës së shkruar dhe, kushdoqoftë, do t'i fliste vdekjes. Por, personazhi ynë nuk e shpuri veten deri në vetëvrasje, bile as i shkoi ndonjëherë ndër mend një gjë e tillë. Ajo e kish pranuar atë sëmundje trupi. Çdo ditë i gjendeshin shoqet, i sillnin ndonjë gjë e i bënin ndonjë shërbim të domozdoshëm. Por, kur kaloi një vit e nisi viti tjetër, nisën edhe gurët të mërziteshin e jo njerëzit. Vetëm Fotinia i vinte, gati çdo mbremje, edhe pse Antigoni nuk e kërkonte, më tepër me merakun se mos e gjente të vdekur. Por Macja me Sy të Kuq ia ndaloi vizitat Fotinisë. Një mëngjes, kur Fotinia ngjitej me një pjatë në dorë, iu hodh nga mbishkalla, e grisi në fytyrë e deri nëngushë, por nuk mundi më se viktima u rrokullis nëpër shkallët e drunjtja dhe i shpëtoi

kthetrave mbytëse të Amerikanës. Prej asaj dite nuk i shkeli më asnjëri ato shkallë.

6

Numërin e maceve tyë asaj shtëpie askush nuk e dinte. Aty, sikur ishte ngritur Selia e Macërisë, por në atë dhomë vetëm “Amerikania” hynte. Hynte me një mjaullimë-refren, të frikshme, që kush e dëgjonte shkonte nëpër mend se ajo shtëpi ishte “Shtëpia e Sykuqes”, duke harruar se brenda asaj shtëpie frymonte akoma Antigona. Zonja e sëmure nuk e ushqente, nuk e krehte e nuk e përkëdhelte më macen e saj të dashur. Veç nga njëherë gjente fuqi e i lëshonte ndonjë rreze-drite me pasqyrën që mbante te koka e i thoshte ato fjalët-këngë: “Oriri, oriri...” Amerikania rrinte shtrirë pranë vatrës e diç mendonte. Mendonte me sytë mbyllur e sa herë i çelte ata sy, lëshonte shatërvanë të zjarhtë, në formë V-je. Ai vullkan i prrushtë mbante përbuzje e urrejtje, që loja e pasqyrës dhe kënga “ririri” nuk mund ta shuanin.

Një mëngjes shkurti ndodhi e pandodhura. Trupi pa jetë i Antigonës u pa në krye të shkallëve. Aty pranë, Macja me Sy të Kuq rrinte shtrirë, indiferente, me sytë gjysmë të mbyllur...

Stegopol, gusht 1993-Sarandë, nëntor 1996

RUSJA E BUKUR

Çdo behar, kurbetllinjë të qyteteve, ktheheshin në fshat, së bashku me gratë e fëmijë të tyre. Shtroheshin dreka e darka. Bëheshin shëtitje nga Koriya e Manastirit, nga Kreci apo Lepusheti, ku ndizeshin lodrat e vegjëlisë si “top-muri”, “Top-gropa” e të tjera, që në fëmijëve, na ishin mërzhitur se i luanim çdo ditë. Edhe në kishim trillet tona, ndaj mezi i prisnim fshatarët tanë të qyteteve.

Ato muaj behari i zinin me organizimin e “Konkursit: Nusja më e bukur”. Në ato vite as ishin shpikur “konkurset e bukurisë”, ne ishim të parët që e shpikëm duke luajtur. Ishte loja jonë e nuseve. Në “jurinë e bukurisë” ishim pesë vetë, ne të mëhallës së sipërme: Gathua me Çakon, unë me Marianën, motrën time të vogël dhe Katia. Kryetar jurie nuk zgjidhnim se zëmëroheshim me njëri-tjetrin. Të gjithë ishim edhe anëtarë edhe kryetarë, me vota të barabarta. Kishim një vend të fshehtë nga i vëzhgonim nuset. Një vend të fshehtë, që së dinte tjetër-kush në fshat.

Kur shkonin në kroje, që rridhnin në krye të fshatit, ato visheshin më bukur: rregullonin flokët, fytyrën e bënin me pudër e me bojëra, ku sundonte e kuqia, që ne i thoshnim “ngjyrë paparune”. Gjijnjtë, here i ngrinin që t’ju dukeshin e herë i lëshonin që t’ju tundeshin. Bënin edhe disa gjëra të tjera, që ne i merrnim me mend, por nuk i kishim pare ndonjëherë.

Vështirë e kishim të përcaktonim njërën nga dy më të bukurat, Beatriçen, gruan e oficerit me katër yje në spaleta, apo Letën, nusen e doktorit. Njëra ishte më e bukur se tjetra dhe të dyja ishin shumë të bukura. Diskutoni me rradhë: për flokët e këmbët, për mesin e gjinjte, për hundën e sytë. Edhe kush qeshte më bukur, edhe kush fliste më bukur... flisnim, aty mbi thanën e kulpëruar dhe nuk binim në një mendje. Dy vajzat e juries ishin për Letën, kurse ne djemtë ishim për Beatriçen.. dhe për dy herë rresht kish fitur Beatriçia. Vetëm disa ditë para se të largohej nga fshati “nusja e bukur” e merrte vesh fitoren. Sipar kërkesës sonë ajo na priste në një vend të fshehtë, e vetme, dhe ne e shpallnim fituese. Njëri nga ne, kujt i kish rënë shorti, i vendoste kurorën e bukurisë, që Gathua e kish dhuratë nga gjyshja, para se t’i vdiste. Kësula ishte me një cohë të zezë, qëndisur me fije-ari dhe me një flori, që kur e vinte nusja, i binte mbi ballë, mu mbi harkun e vetullave.

Fituesja e mbante kësulën e bukurisë deri në beharin tjetër dhe kur e dorëzonte, në vendin secret, ashtu siç e mirrte, na falte edhe nga një dhuratë, si pantallona, këmbishë, fustan e sandale, sipas dëshirës së zgjedhjes së saj.

Në fillim Beatriçia u befasua, kur në vendin ku na priti, e shpallëm “Nusja më e bukur”. U skuq në fytyrë dhe buzët e trasha nisën t’i dridheshin. Pstaj, ashtu me kësulën në kokë, na puthi në faqe, në sy e në flokë. Kur më erdhi rradha mua, ndjeva lotët e saj, që më ranë mbi qerpikë e më zbritën nëpër faqe, si të ishin lotët e mi...

* * *

Beharin tjetër mezi e prisnim, që të vinte oficeri me katër yje mbi spaleta, me nuse Beatriçen, që ne e flisnim “E bukura e fshatit”. Sa nuk fluturuam nga gëzimi kur erdhi Beatriçja e na solli dhuratat. Vajzave

nga një fustan, ndërsa ne djemëve, pantallona. Pastaj nuk kish harruar për karamelet me letra të bukura, që ne fëmijë e fshatit i kishim për luks të madh. Po gjithë këto gjëra i bnim fshehur. Mirë letrat e bukura të karameleve i fshihnim te kamaret e kroit, po për dhuratat ç'të thoshnim?! Si t'i gënjenim prindërit? Se të vërtetën nuk e thoshnim dot, ajo ishte sekret. Përsëri na polli mendja: Do të zinim bërë për një nga njerëzit më të dashur të shtëpisë, se betimi kishte peshë.

“Mama, këto pantallonat e reja nuk i kam të vjedhura (dhe pse në fshatin tone asqë njihej vjedhja), për kokën e babait! I kam të falura, por nuk t'i them kush m'i fail se kam bërë bërë!”

“Për kokën e Nases, që edhe unë nuk e tregoj!”-betohej motra ime, që gjithëmonë për mua e bënte betimin.

Kështu bënë dhe anëtarët e tjerë të “Jurisë”, në familjet e tyre. Ama, pas betimit në familje, të nesërmen, më të bukurit e fshatit neve ishim. Ne dhe Beatrica, që zbukurohej edhe më shumë, për ta fitura “kësulën” dhe atë behar.

Në beharin e tretë ndodhi e papritura. Në fshatin tonë erdhi një nuse nga jashtë Shqipërisë.

-Erdhi Andoni me nusen nga Rusia-flisnin gratë e fshatit.

-Zina ia thonë emërin.

-Është artiste si Ndonia.

-Do lozin ndonjë “thiatro” pse s'thua?!

-Unë nuk e kam pare, por thonë se është e bukur, sykaltër e le-shra-trendelinë.

-E, më të bukura se vajzat tona s'ka Lunxhi, jo Rusia!

-Sa erdhi mbremë, doli vizitë te gjitonët, hop këtu e hop atje, pa turp fare.

-E, ku kanë turp artistet?! Pa le atë të jashtmet?!

-Xhafua më tha se kish veshur një fustan, që më shumë e zbulonte se e mbulonte.

-Ç'thua moj kallogre?! Do qeshin dhe gurët e udhës, pa le po shkoi nga krojet!

Kush e kush të tregonte nga ato që kish dëgjuar. Ishim me aq kureshtje të ndezur sa nuk na durohej sa ta shihnim me sytë tanë "artisten nga Rusia". Donim t'ia masnim bukurinë, ashtu siç dinim ne. na vinte keq për Beatriçen, që ishte aq e mire, por donim të zbulonim bukuri të reja. Ta vlerësonim rusen pa Beatriçja jona ishte. Donim që kësulën tia vinim një artisteje, pa le pastaj, që ishte dhe nga një vend i largët dhe, aq më shumë, ishte "leshtratrendelinë me një fustan, që më shumë e zbulonte se e mbulonte".

Sikur ta dinte merakun tonë, e huaja, bëri përpjetë udhës së krojeve, duke shkelur mbi gurët e kalldrëmit, në majë të gishtave, sikur kërcente. Ne e vëzhgonim nga vendi ynë i fshehtë.

-Erdhi leshverdha-foli i pari Katja.

-Sa e bukur moj mama!-tha Mariana.

-Hajde këmbë hajde, po fytyra s'i duket mirë-foli Çakua.

-E mo, se nuk i ka më të mira se të Beatriçes, bile për këmbë është Leta e para-kundërshtoi Katja.

-Gjoksin e ka më të mirë-foli Gathua.

Mua s'më linte bukuria e saj të flisja. Nuk dija ku t'i hidhja sytë më pare. Ku? Në bukurinë e nënbelit apo në bukurinë e nëngushës?! Ku? Ajo edhe fjalën e kishte të bukur! Më dukej e bukur fjala e saj se ngjante me fjalë-fëmijësh. Ajo fliste e përshëndetej me të gjithë, sikur donte që të përdorte sa më shumë fjalët e gjuhës sonë.

Mbas disa ditësh vrojtimi, mendimi ynë si “juri” nuk kishte të kundërta për fitoren e “artistes së huaj”.

* * *

Zakonisht në krua, apo në kroje, se kishte shumë burime, që rridhnin bore të shkrirë mali, venin njerëz mëngjeseve, por mbremjeve shkulej fshati. Veç, kur ndizej vapa, dëgjohej vetëm kori i çmendur i cinxurave dhe gurgullime e heshtur dhe e pambaruar e krojeve.

Zogjtë bënë ndryshe. Ata zbrisnin nga degët e pemëve dhe përplasnin krahët në govatën e gjatë të kroit, pastaj qeshnin cëërr, cëërr dhe ngjiteshin përsëri mbi degë e nëpër fole e, ashtu të larë, bënë siç bëjnë zogjtë. Por, bashkë me zogjtë, kur ndizej vapa, në kroje vinte dhe “artistja”. Këtë të vërtetë vetëm ne e dinim, ose e dinin dhe të tjerë, por nuk kishin mbetur si ne pas merakut të bukurive.

Pas ditës së parë e të dytë, artistja me emrin Zina, e bëri për vete dhe kroit. Ulej mbi pezulet gurë-zinj, fuste këmbët në ujë e, me duar, freskonte pulpat, pastaj gropën e gjurit e më lart, deri ku mbaronin ato dhe niste fundi i barkut, pak i hedhur, me të fshehtat e padukura. Pastaj nxirrte gjinjtë e rrumbullaktë e, pasi i fërkonte me ata gishtrinjtë e gjatë, i afronte te burimi i kroit, here njërin e here tjetrin, pa ndërje që ujët i merrte gropën e gjoksit e bënte udhë poshtë, në të padukurat e trupit. Fustani i hollë i ngjitej pas mishit e ajo, në këtë kënaqësi, diç thoshte nëpër buzë, lëshonte zë, si vjershë e si këngë, njëherësh.

Këto pamje ne i ndiqnim nga vendi ynë i fshehtë, nga mbithana e kulpëruar, që ishte thurur në formë shtrati të rrumbullaktë. Ishte hera e parë që shihnim disa të fshehta nga një trup gruaje. Sejcilit nga ne i kishte ndodhur që të shihte nënën gjatë zhveshjes, apo shoqet tona të fëmijërisë, kur luanim, shkujdesur, por asnjëherë nuk kishim ndërje

mrekullitë e një bulurie të tillë. Mos këtë ndjesi e ndjenim se këtë grua e shihnim për herë të parë, apo që e dinim se ishte artiste e ardhur nga një vend i largët?

I bënim këto biseda, së bashku, aty mbi thanën e kulpëruar në formë shtrati, teksa artistja luante me bukuritë e trupit të saj. Dhe buzët i lëviznin duke përkëdhelur disa fjalë, që, bashkë me gurgullimën e ujit, na vinin, herë si këngë e herë si vjershë.

-Po zogjtë pse i mblidhen rreth dhe përplasnin krahët në ujë?

-Diç u thotë duke kënduar. Ja dëgjojeni: “vsanta ... va lubomnie, mnozhe... vi... stakitje... ariririria, ariririria, aririririaaa...”.

-Sa bukur këndon, po sikur nuk është në gjuhën tonë?!

-Qenka e bukur dhe rusishtja.

-E, ku e di ti që është rusishe, po sikur të jetë gjuhë e zogjve?!

-Gjuha e zogjve kuptohet, është si gjuha jonë...

Këto biseda bënim, aty, mbi shtratin prej kulpëre, kur dielli zbriste nga Guri i Gjatë dhe Rusja e Bukur, zhvishej mbi pezulet e kroit dhe, së bashku me ujët e kristaltë, luante me gjinjte e rrumbullaktë e me flokët ngjyrë trendeline.

-Ah, sikur të luanim dhe ne ashtu!

-Jo more, të pëlqen ëë?!

-E, avash se mos na dëgjon!

-E, çë? Do vemi dhe ne, nga zogjtë pse s'ka turp ajo?!

-Shëët, se po këndon prapë atë këngën:

“ vsantava lubomnie...”

-Shih, shih, po ecën anës përroit.

-Sytë i ka të mbyllur.

-Po ecën anës ujit duke kënduar.

- “Ariririria, ariririria...”
- Sa bukur i lëviz krahët sikur është flutur!
- Po sytë pse i mban mbyllur?!
- “Ariririria, aririria...”.
- Mos, po ikën nga gremina e Ripës!
- “Ariririria, aririria...”.
- Moos, artiste, moos!
- “Ariririririaaaa.....”

Qershor 1995

DËSHIMI

E kishte një hall Jorgua: Ishte i pagrua dhe nuk i pëlqente t'i thoshje plak ose i moshuar edhe pse i kish kaluar të gjashtëdhjetat. Edhe ato përcaktimet “pleqëri e rinisë” apo “rini e pleqërisë” nuk donte t'i dëgjonte. E kish vendosur që të gjente një nuse të mirë, një “shqiptare të pastër e të pasur”, siç u thoshte ai atyre, që u hapte zemrën e u tregonte hallin. Greket i kish provuar e qe mërzhitur një jetë të tërë. Kishte lenë dy gra e dy palë fëmijë dhe ndjehej, disi, i dështuar në biznesin familjar. Jetën nuk e kuptonte jashtë asaj që quhet “biznes” ose “merr e jep e hidhja t'ja hedhësh!”...

Tregëtia e makinave nuk i kish ecur keq. Merr në Gjermani e shit në Greqi, në Serbi, Maqedoni, Bullgari, ku t'i shkonte. Por, kur hyri në Shqipëri mbeti më i kënaqur. Shqiptarët kishin një etje të çuditëshme për makina, më tepër se grekët. Sa zinin pesë lekë, makinë e bënin. Gjithë rracat e makinave, që kish shpikur bota, në Shqipëri i gjeje. Shiteshin e bliheshin, pa shkresa e pengesa doganore, sikur të ishin syze dielli. Dhe rrugët e mashtrimit i dinte mirë Jorgua. Fitonte ai, fitonin, jo pak, edhe mblesërit shqiptarë. “Merr e jep, e hidhja t'ja hedhësh” gati u dhjetëfishua kur në Shqipëri kish ndodhur mrekullia me “firmat e fitimit”. Por, edhe ajo lojë i ngjante baticë-zbaticës. Veç meraku për një grua shqiptare, “të pastër e të pasur” nga ato që ia kishin nxjerrë zinë parasë, duke i marrë me grushta nga “Firmat”, nuk i ndahej.

Atë fundjavë do e kalonte në qytetin P. një qytet i vogël, i bukur e i pastër. Kur i ecte mirë: “hidhja t’ja hedhësh” me makina dhe, pse jo, edhe me ikona nga ato qindveçaret e kishave, ai kënaqej duke pirë ndonjë gotë nga rakia me nam e atij qyteti dhe duke u mbllaçitur mbi pesë-gjashtë pjata, pastaj shtrihej në krevat pa pare ëndrra. Kur i ecte me ndonjë kamariere a hoteliere, jargosej e djersitej sa e gjente qejfin ku i qe fshehur, por kur bënte bilancin e “biznesit”, dilte i humbur. Në gjithë ato histori e ndodhi që kish kaluar njëra i vinte në tru dhe e shtypte në zemër.

* * *

Pasi piu e u mbush, mirë e mirë, në kokë i kërceu tërbimi prej mashkulli: “Do e bëj këtë sonte!”, Kur i erdhi në tavolinë Vjollca a Violeta, që ai s’ja mbante mend emrin, ai e pa gjatë, mbi gjinjtë e fryer dhe mbeti i mbërthyer. As fliste. As lëvizte. Edhe zërin e saj, që i vinte në gjuhën e tij, nuk e ndjente se ç’i fliste.

-Dëshironi gjë tjetër?-ndjeu zërin e saj të ëmbël me “ashash” brenda.

-Ne, ne, sas parakalo...-fliste pa thënë asgjë Jorgua.

-Dhen boro, po ju kuptova, dhen boro...-i foli ajo, duke u dhënë një kolpo bythëve dhe zërit më tepër doza ashashi.

-Dhjetë minuta dhe do t’ju paguaj mirë.

Vejushja me emrin Vjollca a Violeta, që akoma s’i kish mbushur të dyzetat, mbylli derën e lokalit, në qetësi, dhe eci për nga kuzhina. Jorgua e ndoqi pas duke bëlbëzuar. Në një kthinë të kuzhinës, që shërbente më shumë si depo, shtrihej një krevat portative. Sa e pa Jorgua iu ndezën sytë dhe forcoi pëshpërimën: “Vetëm dhjetë minuta dhe do të të paguaj mirë!” dhe, për të qenë i besueshëm, nxorri nga portofoli një tufë me “kolokotronë”, siç u thoshte pesëmijsheve-dhrahmi.

-Dhjetë minuta janë shumë, por hajde!-i foli tërë pushtet vejusha.

Jorgua dridhej i tëri e , ashtu në ethe, mezi u zhvesh gjer në lëkurë, duke i dhënë qenies së tij një pamje jargosëse.

-Ti dhjetë minuta do të heqësh brekët-foli përsëri zëri i saj i pushtet-shëm.

Ai nuk iu përgjigj, por ra mbi të dhe nisi të bënte nga ato veprimat mashkullore, që e djersisinin. Mundohej të bëhej burrë, por s'i bëhej që s'i bëhej!

“Edhe i vdekur të isha do kisha më tepër fuqi!” shau ai veten duke u përpëlitur mes shalëve të forta e gjinjëve të fryrë të vejushës me emërin Vjollca a Violeta.

-Hë, do bësh gjë? - foli ajo në gjuhën e tij, që për çudi e fliste mirë.

“Më mirë të mos e dinte këtë gjuhë të bekuar, që e marrtë dreqi!” mallkonte ai dhe jepte e merrte mes shalëve të vejushes.

-Kaluan dhjetë minuta, ti s'qenke i zoti.

-Do të të bëj pa tjetër. Gjithë natën ta paguaj!-foli ai me vendosmëri të zëmëruar.

-Çdo dhjetëminutësh dyfishohet çmimi! Nuk do rri unë nën djersët e jargët e tua! - dhe me duart e saj i tundëte thithat e gjinjëve nën hundët e tij.

“Edhe guri të shtrihej mbi këtë trup do të ngjallej, kjo është skulpturë e gjallë, që akoma s'ma kishin parë sytë. Lloj-lloj femrash kam pushtuar, jo vetëm greke, ruse e sërbe, por edhe kineze e afrikane, veç të tillë s'më kanë parë sytë. Të ishte skulpturë do e rrëmbeja e ku nuk do e shpija, por kështu e gjallë, siç është i ngjan një Djalli-femër! Çudi, jam apo s'jam mashkull! Jo, nuk dorëzohem, do e bëj pa tjetër!

-Hë, s'ke më para...

-Do të të...

Atë natë, ai i humbi të gjitha: Paratë dhe sigurinë mashkullore për të ardhmen

Athinë, qershor 1997

DJALLI I DASHURUAR

Ishte më i bukuri i ëngjëjve dhe u bë djall. U djallëzua se donte pushtetin e Zotit.

“E, ç’ka Zoti më shumë se mua?! - tha Engjëlli-Djall dhe rrebeloi nga trapezi i Perëndisë. Rrebeloi e iku në botë të tjera, ku e mira ishte e ligë dhe e liga ishte e mirë. Dhe Djalli i djallëzuar nisi të zbatojë planin e tij djallëzor.

“Evën e Adamin i krijoi Zoti për të shumuar botën Do përmbysur kjo mirësi krijuese. Do djallosur e mira pa u shumëzuar. Eva është e bukur, e mirë. Kur del, ashtu lakuriq, në Kopështin e Edenit më tërbon. Si mund ta kafshojë atë mollën e ndaluar?! Të fle një herë me të pa le të përmbysset kjo botë! E, pse më i zoti qenka Adami?! Në fuqi burrërore asnjë nuk ma kalon. Unë do të fle me Evën e do ta bëj botën ndryshe. E si mund të jetë bota me njerëz të pa turpëruar, me njerëz të pa djallëzuar?! Do të jetë një botë e kotë, të gjithë njerëzit do të jenë njësoj. Vetëm do të qeshin e nuk do të qajnë kurrë. Do ngjajnë si budallenj, të gjithë me një fytyrë.

Po kafshët? Luani të flejë bashkë me lepurin?! Atëhere pse të jetë luani-luan e lepur-i-lepur?! Ç’ka bërë kështu Zoti?! E ka bërë botën sëprapthi. Bota do djallëzuar që të jetë e bukur. Unë do e bëj të bukur botën. Nuk e lë Evën sonte! Do e dashuroj, por jo si Adami. Ku ka dashuri pa turp! Si mund të jenë të bukura ato bukuri trupore pa i

fshehur?! Unë do ta zbukuroj botën! Do dashuroj Evën! Një botë tjetër do të nisë qysh nga sonte!”...

* * *

Si u mashtrua Eva nuk e tregojmë. E, kush nuk e di se si mashtrohet një grua?!

Engjëlli-Djall, gjatë gjithë natës, që kur iku dielli nga Edeni e deri sa ndriti prapë, fjeti me Evën. Gjithë netët e ditët e Parajsës sikur u mblodhën tek ajo natë-qejfi.

Djalli i tregoi disa të fshehta të pa treguara e të padëguara kurrë . Trupi i saj, atë natë, iu duk më i bukur. Çdo pjesë e trupit kishte një funksion tjetër, atë natë. Buzët iu ndezën si asnjëherë. Edhe gjinjtë e më poshtë, deri te gishtat e këmbëme. Nga brenda trupit i vinte një “ooh”, që për herë të parë e dëgjonte. Atë natë pa edhe ëndrra, që s’i kishte parë kurrë.

“Tashti nisi bota!- tha me vete Eva- bota nisi sonte nga dashuria me Djallin!”...

Sarandë, nëntor 1996

BISHTI I CIGARES

Cigaren “Marlboro”, të ndezur me çakmakun “Marlboro”, e thithnin dy buzë të panjohura. Dy buzë të mishta e të ndezura, e thithnin, atë cigare, në djegie-kënaqësie, në ikje-tymi e shkundje-pluhuri ...

Ajo, cigarja e ardhur nga diku, nga udhë të largëta, mbiujore e asfaltshtruara, kaluar nëpër duar gjithëngjyreshe, me dorashka kontrabande, a pa dorashka fare, tashti po digjet, në djegie-kënaqësie, nga ato buzë të mishta e të ndezura, në ikje-tymi e shkundje-pluhuri. Digjet deri sa quhet: “bishtcigare”.

2

... Tpuuu !

Dy buzë të djegura nga nikotina, fshehin e tregojnë fshehur dhembët e krimbur e të rënë

...Tpuuu! Bishtcigaria e pështyrë bie në trotuar. Pas i venë stërkala pështyme e afshe alkooli ...

Tpuuu! Pse u mbarove kaq shpejt?! Tpuuu...tp... Një thikë pas shpine dhe ai ra, aty mbi trotuar.... Nga buzët e djegura rrodhi gjak i pangjyrë... Mbi trotuar u shuan të dy, ai dhe bishtcigarja.

S'ishte as mëngjes, as mbremje nuk ish.

3

“Oooh ç’kënaqësi! Kam qejf që ta mbaj në gojë, ta kafshoj me dhëmbët e parë e ta rrotulloj nëpër buzë... E buzët ta thithin e t’i japin gjoksit shijen e mentes së tretur. Oooh, ta mbaj në gojë këtë bishtcigare, pastaj ta fus në kuti, ku janë edhe bishtcigaret e tjera! Pastaj të ma ndezë prapë Ai, këtë bishtcigare e unë ta thith e ta përtyp, ta mbaj në buzë e aty të shuhet...

Buzët e mia nuk i mbajnë mend puthjet. Puthjet më duken pa shije. S’ndjenë gjë buzët e mia. Ndryshe, ndryshe bishtcigaret. Bishtcigaret kanë histori, kanë kujtime, kanë shije, shijen e mentes së tretur apo të kërpudhave të mykura, që më lëngëzojnë të gjithën ...

I njoh të gjitha bishtcigaret e mia. Kanë ditët e tyre, që kanë tretur ditët e mia. Kanë historinë e tyre, që kanë bërë historinë e jetës sime. I kam mbushur kutitë me bishtacigare. Buzët gjithmonë m’i kërkojnë e unë nuk jua prish dot buzëve. E ç’do jetë trupi im i bukur, i vdekur a i tretur?! As sa një bishtcigare nuk do të jetë”!

“ Të lutem, ma ndiz pak”.

Dhe ai ma ndezi. S’ka rëndësi se kush. Nuk e mbaj mend. Asnjëherë nuk i kam mbajtur mend ata që m’i kanë ndezur.

Në buzët e mia rrotullohet bishtcigarja e djegur gjer në shuarje. Oooh ç’kënaqësi!

4

Ndjehem i lodhur. S’mund të shkruaj dot më. S’kam asnjë bishtcigare ta ndez. Si do ta pres mëngjesin?! Oh!

Berat, qershor 1993

ADA

(3 novela)

Pjesa e parë

VRASJA E SHPIRTIT

(monolog)

Hë, hë, e lashë, hë, e lashë te pezuli i portës së Manastirit, e lashë, hë... Sytë i kishte të mbyllur në gjumë. Më pa njeri? Po ajo plaka, që mbushte ujë te burimi aty afër? E ktheu kokën njëherë, por nuk më pa, jo! Edhe po të më ketë parë, kush më njeh mua?! Mua nuk më njeh as vetja ime. Më mirë të më ketë parë, mbase shkon nga porta e Manastirit dhe e gjen?!....

Pse po më rëndojnë, kështu, duart? O, sa më rëndojnë! Po më këputen fare. I ndjej sikur nuk i kam të miat. M'u zu fryma. Po dëgjoj një të qarë. Pushoi. Përsëri një e qarë fëmije. Ai është. Jo, jo, më bëjnë veshët. Është shushurima e ujit të përroit. Aty lart është Kroi Plak. Po, s'është kjo udha për në fshat. Këmbët më kanë ngatërruar udhën. Sa paskam ecur! Do të ulem një herë te kroi të mbledh veten, të freskoj fytyrën se

më djeg. Gjithë trupi më është ndezur. Edhe dielli sikur lëshon rreze të prushta. E kam këtu brenda prushin e më djeg. Gjijnjtë më janë ndezur. Më vjen të zhvishem e të futem, e gjitha, në ujë të ftohtë, por kam frikë se mos vjen ndonjë udhëtar.

Ta kthej një gllënkë?! Më duket se e kam atë shishen e rakisë në çantë. Ëhë! Qënka e mirë. Ta kthej edhe një herë! Ashtu! Oh, pse po më mbyllen sytë? Pa të kërkoj me sy ndonjë gjë të bukur, apo të mendoj gjëra të bukura..!

Ja, një fole dallëndyshe, tek ajo dega e rrapit. Mos i tremb, kur më ulen kaq pranë, që marin baltë të njomë për fole. Shiko sa bukur, shiko! Dallëndyshja e dallëndyshi. Edhe zogjtë nuk i dallojnë dot nënën nga babai, unë i dalloj. Ja, ai me baltën në sqep është dallëndyshi. Ajo me fijen e barit është dallëndyshja. Sa mirë! Ngrejnë folenë mbi degën e rrapit dhe këtu pranë kroit. Ndërtojnë çerdhe të bukur e, pastaj, rrisin fëmijë të bukur. Thonë që beharin tjetër nuk i njohin më fëmijët. Si? Prishet familja e zogjeve? Mbase dhe prishet, por dallëndyshja e dallëndyshi janë besnikë midis tyre. Janë dashnorë apo të çiftuar? Dashnorë duhet të jenë, vetëm dashnorët bëjnë kaq gjëra të bukura: ndërtojnë çerdhedashurie e bëjnë jetëdashurie. Dashurohen e vijnë që nga larg, e ngrejnë fole aty ku u pëlqen, në vende të bukura e pranë njerëzve të mirë. Ata nuk e fshehin dashurinë e tyre. Sa bukur! Po njerëzit pse janë ndryshe?!

Fëmija është si ëngjëlli. Dhe vogëlueshi im ëngjëll ishte. I bukur, i bukur, i bukur! Më shumë nga unë ngjante: Fytyrën të rrumbullaktë, ballin të lartë e sytë të mëdhenj. Edhe nga ai kishte: hunda e gjërë e pak e shtypur dhe buzët të trasha e të rrumbullakta, të atij ishin. Të tjerat nuk i kuptoheshin, veç asaj që ishte mashkull. Edhe andej atij i ngjante.

Po atë nishanin nën kërthizë?! E vura re që ditën e parë. Një nishan i kuq në formë (kryqi). E shihja sa herë e laha dhe e vishja. Mendoja mos i shuhej nga ditët, por ai, çdo ditë merrte formë e bëhej më i dukshëm. U binda se ai djalë kishte lindur me fat. Edhe fatin tim aty e shihja. Çdo ditë ia puthja nishanin Edhe sot në mëngjes e putha të gjithin, nga sytë e bukur, gjer tek nishani në formë kryqi, aty nën kërthizë. Pastaj e visha me rrobat, që vetë ia kisha qëndisur dhe mora udhën. Djalë e lashë në fatin e tij. Në krahët e Ëngjellit të Perëndisë e lashë. Nuk është e përbashkët udha e fatit tonë. Nuk doja që atë ta nxirroste fati im i nxirrosur...

Fati im i zi!... Jeta ime e nxirrosur!...

Babai më la foshnjë e nuk e njoha dot kurrë. Mbeti udhëve të kurbetit e mëmën e la të re. “Babai është i mirë, ja na dërgon para e ti rritesh si kukull, por kurbeti kështu e ka moj bijë, të rrëmben e s’të lëshon më..”. Dhe mamaja hiqte me gjithë shpirt kur fliste për të shoqin. Po unë u rrita mirë e mes të mirave, siç i thonë fjalës. Bëra shkollën në fshat e pastaj shkollën në qytet për ndihmësmjeke. Shkollën e doja dhe librat i kisha shumë qejf. Pa të shoh e kam marë romanin që kisha në spitalë? Po, këtu e paskam. Të mos isha me romanin në spitalë do të isha çmendur fare. “Librat dhe të mësojnë dhe të tërbojnë” më qortonte mamaja, kur lexoja si e fandaksur, gjithë natën, por unë s’ja vija veshin. Dollapin, në dhomë, plot me libra e kisha...

Kur isha në vitin e katërt, në të mesmen, u pleksa me doktorin e praktikës. Një ditë ai shpjegonte për infeksionet dhe vaksinat, sipas Lui Paster-it, ndërsa unë lexoja novelën e Cvajkut: “24 orë nga jeta e një gruaje”. Më kish përpirë novela sa nuk ndjeja fare se ku isha. Të gjithë dolën nga klasa, unë akoma mbi libër. Doktorin më pa e s’më foli.

Të nesërmen më dhuroi një libër. Ishte romani i Stendalit “Manastiri i Parmës”. Në faqen e brendëshme të kopertinës kishte shkruar: “Pasion-antes Ada!” dhe poshtë saj, firmën e tij të zgjatur dhe datën 15 maj të atij viti. Kanë kaluar tre vjet nga ajo ditë. Doktorin m'u qep si Fabricioja i romanit...

Çështje ajo zhurmë aty mes fletësh? Hë, po lozin dallëndyshet. Është dallëndyshja e dallëndyshi që pashë më parë... Ooh, sa ndenja! Kam edhe dy orë udhë që të arrij në fshat. Do ngrihem. Jo, jo do të rri dhe pak. Këto orë duhet t'i kaloj afër Kroit Plak duke folur me vete... Pse e ka emërin Kroi Plak? Ndoshta se është më plakur nga të gjithë krojet, apo ndonjë plak i mençur e ka sjellë udha gjer këtu, ka pirë ujë e është shlodhur për gjithë jetën. Ndoshta asnjë nga këto hamëndje nuk është e vërtetë, por një e vërtetë është se ky krua ka dëgjuar shumë histori-jete, gëzime e hidhërime të njerëzve, le t'i dëgjojë gjer në fund edhe fjalët e shpirtit tim...

Pa të pi njady grushta ujë! Oh, edhe një në fytyrë. Të freskoj pak edhe pulpat e këmbëve.

Manastiri na bashkoi e manastiri na ndau. Mes meje e doktorit ngrihet manastiri. Doktorin hyri, pa pandehur, në jetën time. Kishte kulturë dhe pasion në dashuri, por dhe unë iu përshtata në mënyrë të çuditëshme. “Ti je bukuroshe fshati e çapkëne qyteti” më thoshte. Çdo fjalë e tij më pëlqente. Ashtu si trupin edhe mendjen e kishte të fuqishme. Sa mbarova shkollën, muajin e praktikës e bëra dy muaj. Rrija në dhomën e tij, që kish në qytet, si zonjë shtëpie. Rregulloja dhomën, gatujta sa për dy vetë pastaj e prisja në dritare, duke lexuar. Kur vinte, më puthte siç dinte ai e ku donte ai dhe bënim gjëra që as në mend s'më kishin shkuar. Për të dale, rrallë dilnim. Ose më mire nuk dil-

nim fare. Ai më blinte dhurata të bukura e me vlerë, që unë i pëlqeja e më lumturonin. “Njerëzit që duhen bëjnë dhurata”, pata lexuar diku. E doja çdo ditë e më shumë dhe besoja në dashurinë e tij. I tregova çdo gjë timen: për nënën në fshat, për babanë në Amerikë, për shoqet, për shtëpinë... dhe për macet i flisja. Ai nuk më tregonte për jetën e vet. Diç më fshihte, por këtë dyshim nuk ia thoshja as vetes. E justifikoja duke menduar se burrat nuk duhet të tregojnë shumë. Një ditë ndodhi ajo që ndodhi. Si heshtja para fortunes u ndodha artë ditë. Oh, çmë zihet fryma kur e kujtoj!...

E shtunë. Ditë e bukur dhe e ngrohtë. E prisja të vinte më herët se ditët e tjera. Po përgatisja një ëmbëlsirë për ta befasuar. U hap dera dhe, pa ndjerë, hyri një grua me një djalë të vogël në duar. Mbeti në mesin e dhomës dhe më shihte e befasuar. “Urdhëroni” i thashë, por befasia e saj edhe mua më befasoi. Gruaja lëshoi djalin që mbante në duar dhe, për çudi, veten e lëshoi mbi krevat, edhe pse aty ishin dy karige ku mund të ulej. Djali nisi të çapitej nëpër dhomë duke u mbajtur nga vetja. Unë mbeta, ashtu me duart me brume, krejt e hutuar dhe e mpirë. Gruaja e mbloodhi veten më shpejt se unë dhe foli ngadalë por e vendosur: “Unë jam gruaja e doktorit dhe ky është djali i tij!” pastaj më pa nga këmbët te koka sikur do të më përpinte. Akoma më djegin ata sy e më duket se gjithë jetën do më përvëlojnë shpirtin.

-Po ti cila je që më qenke bërë edhe zonjë shtëpie, apo ndonjë nga ato putanat që dijnë vetëm të dredhin bishtin si kone e t’ju prishin mendjen burrave? Hë, folë, cila je?!

U ktheva, rrëmbimthi, nga dera që kish mbetur gjysmë çelur dhe ika, ika duke bredhur, sikur të shkelja mbi veten time. Doja të bërtisja, me gjithë fuqinë e shpirtit, të mbroja dashurinë, të thoja se unë isha...

se ai më ... se nuk isha ... Por nuk e detyroja dot trurin të mendonte e as gojën që të fliste. Djalli i urrejtjes ishte ulur, brenda meje, dhe më godiste fort me brirë. E ndjeja veten të poshtëruar gjer në zemër...

Thonë se fatkeqësia nuk shkon dy herë në të njëjtën udhë, por ja unë përsëri te kjo udhë po shkoj me fatkeqësinë time. Edhe atë ditë, para tre vjetësh, te kjo udhë më mbeti vrap dhe këtu i lava duart nga brumi i ëmbëlsirës... Ecja me vrap dhe ndjeja se nga prapa më ndiqte dikush. Dëgjoja atë zë:

“putana, hë, cila je, cila? Dredh bishtin si kone”... Nuk guxoja ta ktheja kokën. Më gjëmante truri dhe veshët si kambanë. Unë budallaçka, i besova, i dhashë ëndrrat më të bukura të jetës. Gjithë ç’kisha të mirë e të bukur ia dhashë. Tashti mbeta si shkretëtirë. Hë, i poshtri!

Djalin e lashë te porta e Manastirit. Ajo plaka do ta ketë marrë pa tjetër! Si mund të gjesh një fëmijë të hedhur e ta lesh të vdesë?! Po sikur të mos ketë mundësi plaka për t’u marrë me një fëmijë një mujsh? Mbase ia jep dikujt që nuk ka fëmijë! Po sikur plaka të ketë një djalë dhe nusja e djalit të mos ketë mundësi të lindë fëmijë?! Ama, ç’mendoj dhe unë! Unë e Linda dhe s’u bëra dot nënë. Tashti Zoti e ka në dorë. Qofsh me fat o vogëlushi im! Mbetë i pa pagëzuar e pa emër. Kushedi se ç’emër do të kesh! Do ta dëgjoj ndonjë herë emrin tënd?! Nuk i dihet jetës, shpresa vdes e fundit...

Po unë si harrova? Sot është e premte, 7 korrik. Kam ditën e emërit. Mamaja do të ketë gatuar gjëra të mira. Do të ketë bërë edhe dhipël. E di ajo që mua më pëlqen shumë ajo lloj ëmbëlsire. Më pret e shkreta që të më gëzojë. Vetëm unë i kam mbetur. Mezi e pret ditën e emrit tim. E mbaj mend qysh nga fëmijnija, më blinte fustan e sandale, rruaza e kordhele. Rruazat, vëthët e disa dhurata të tjera nuk m’i linte që ti

vishja. “Kur të bëhesh nuse!” më thoshte. Një herë i shkroi babait për një fustan nusërie. “Ty s’të dihet kurbeti, i thoshte në letër, por vajza po ritet. Më mirë dërgoma që tani t’ja kem vajzës fustanin e nusërisë!” Dhe babai e dërgoi, kur unë isha akoma e vogël. Fshehur mamasë e vishja çdo vit kur kisha emrin. Shihesha në pasqyrën e madhe dhe më dukej vetja si në përrallë. Kur u bëra gjashtëmbëdhjetë vjeçe mamaja nxorri nga dollapi fustanin dhe më foli: “Ada, kjo është dhurata e babait. Babai mbeti në kurbet e s’do të të shohë dot nuse. Pa vishe të keqen mamaja se tani e ke shtatin si selvi e dua të më gëzojë syri”.

Pjesa e dytë

DASHURI BREND A NJË DASHURIE

Në gjithë krahinën, fshati ku u lind e u rrit Ada ishte më i bukur. Shtëpitë me dy kate, të bardha e gurëqëndisura. Rrugët të shtruara me kalldërëm, si motive qilimi, të pastra sa s'mbanin as pendën e zogut. Njëpër dritaret e shtëpive e njëpër ballkone nuk numëroheshin llojet e luleve, që çelnin gjithë vitin. Bile, zilja e cjamin përçor, apo bypja (këmbora) e madhe e dashit, që hiqte kopenë, si dhe lulja më e rrallë te dritaria e odes së miqëve, ishin mburrja e shtëpive. Në këtë garë të heshtur kishin hyrë që nga burrat, që pinin duhan me çibuk e deri tek fëmijët, që prishnin foletë e zogjve e mblidhnin manaferra, që nga gratë e moshuara, që u flisnin "kako" e deri te vajzat, që shtronin petët e bakllavasë e ëndërronin të bëheshin nuse. Zilet e këmborët vinin nga zanatçinjtë e Përmetit, siç vinin fustanet e nuseve nga përtej mallet e përtej detet. Por këto mundësi nuk i kishin të gjithë. Edhe pse ishte fshat-kurbeti, kurbeti nuk i mbyllte dot dyert e halleve, le pastaj të çelte dritaret e qejfeve! Por, prapë kjo garë u kthye në traditë jetese dhe kish zenë vend në të bukurën e jetës së këtij fshati malor. Ndoshta edhe kjo plotësonte disi emërin "Qytet në streh të malit", siç e flisnin dhe shkruanin njerëzit e penës.

Fshati ishte ulur mbi gjunjët e një mali. Aty mund të gjeje të gjitha llojet e luleve, që nga trendelina e salepi e deri te luleçaji e ashashi... Mund të gjeje të gjitha llojet e drurëve, që nga shkoza e lisi, deri te arra, gështënja apo qershia e egër... Mund të gjeje të gjitha kafshët, që nga derri, ariu e macia e egër e deri te ketri e sorkadhja. Nga ky mal rrjed-

hin krojet me ujë të ftohtë-bore me emra të çuditshëm, “Lepusheti”, “Kucomili”, “Krojet e Manastirit”, “Kreci” etj. Dielli e hëna shfaqen mbi një shkëmb, që quhet “Shkëmbi i nuses” dhe dritërojnë gjithë fshatin të mbuluar nga gjelbërimi i pemëve. Kjo bukuri natyrore, nëpër breza, ka hyrë në shpirtin e njerëzve dhe i ka qëndisur me më shumë të mirë e me më shumë dashuri. Vetë era e trendelinës, kënga e zogjëve dhe ujët e ftohtë, është magjia, që këta njerëz i bënë më të dashuruar. Brenda kësaj të përgjithëshme, shtëpia ku u rrit Ada kish të veçantat e saj.

Shtëpia e madhe me shtatë dhoma, oborrin plot pemë, rrethuar me një mur të lartë, ku dilnin dy porta me qemer, njëra nga lindja e tjetra nga perëndimi, me ballkone në formë shporte gjigande, thurrur me hekura dekorative, ku mes luleve dallonte “Lule veza” e paparë, jo vetëm në fshat, por as në qytet e as në gjithë krahinën. Çelte një lule të bardhë e pastaj formonte një fryt si vezë të bardhë, që varej në saksi për të pritur lulëzimin e vitit tjetër. Por e veçanta më e njohur e me peshë në jetën e kësaj familjeje ishte se ajo shtëpi nuk kish dëgjuar kur-rë zë-burri. Kishte dhe kurbetlinj të tjerë, por kishin mbjellë ndonjë mashkull në rrënjë të shtëpisë, kurse Macajt jetonin me mbiemër të plakur, deri sa të mos ndjeheshin fare.

Kiçoja, babai i Adës, la gruan shtatzënë dhe nuk e pa më derën e shtëpisë. Para u dërgonte, edhe ndonjë letër e pako në të rrallë, por vetë s’u kujtua as për grua as për vajzën e vetëm. U hapën edhe disa fjalë se andej Kiçoja kish një grua tjetër e nuk e merrte malli për “fshataren me shami në kokë” edhe pse e kishte “t’ja rrëmbeje kokën me gjithë shami”. Disa zëra thonin se Kiços nuk i punonin “veglat e burrit” dhe se ish martuar sa për sy të botës. Edhe për Adën flitej se ishte peshqesh i ustait, që ndreqi qemerin e portës. Bile, disa gra fjalëlëshuara, kur

mblidheshin në krua, ia hidhnin njëra-tjetrës: “Mos u prishet qemeri(e kishin fjalën për “qemerin” femëror) se vjen ustai i Kiçlës e jua ndreq”. Kështu, këtej mbetën fjalët e andej mbeti Kiçoja, deri sa vdiq, kur Ada akoma nuk kish nisur të bridhte pas fluturave...

Niqi, nëna e Adës, erdhi nuse nga një fshat tjetër i krahinës, jo shumë larg fshatit të burrit. Motër e dy motrave pa vëlla, ajo ishte e para e fëmijëve. Babai i saj, një njeri i mirë, por i mbetur gjer tek stanet e dhënve, e priti me gëzim lajmësin për martesën e vajzës në një derë kurbetlliu. Niqi i kish kaluar të njëzetat dhe dy motrat e tjera, që ishin lindur në vit e në vit, prisnin rradhën t’ia hypnin kalit. E ëma, një grua e urtë e nikoqire, i mësoi vajzat si të shkonin në udhën e nusërisë, por frerin nuk ua shtrëngonte dot. Pastaj kë të mbante më parë, ato ishin si njëra-tjetra, të shëndetshme e të bukura, u skuqnin faqet e u shplekeshin gërshetat nga era...

Një usta, që bridhte me trastë në krahë, mbeti një muaj në fshatin e Niqit duke kthyer një çati, te shtëpia aty afër. Ish tek të tridhjetat dhe çapkën i madh. Punonte e këndonte gjithë ditën, aty në majë të çatisë, sa i tërboi gjithë vajzat e fshatit. Por më e shkathët u tregua Niqi. Ajo brenda javës, këndoi buzë më buzë aty te dhoma e saj deri sa zbardhte mëngjesi. Macja e shtëpisë, që bënte sikur flinte, gjithë të fshehtat ia tregonte dashnorit maçok e ai kaposhit me kurorë mbreti, që mburrej çdo mëngjes të këndonte këngë dashurie. Që kënga e kaposhit të mos vinte deri tutje krahinës, vajti më shpejt Niqi-nuse te Kiçoja i porsa ardhur nga Amerika.

Dasma u bë për të mos u harruar. Kur ikën krushqit e dasmorët, në shtëpi mbeti vetëm Kako Zoica me djalin e nusen e bukur. Zoica, një grua e urtë, gjithë jetën kish mbetur vetëm. Kiçon, djalin e vetëm, ia

rrëmbeu i shoqi sa mbaroi shkollën fillore. E shihte djalin e burrin një herë në tre apo pesë vjet. Ishte më shpirtdjegura e fshatit. Kur i vdiq burri në Amerikë, Zoica e qau sipas zakonit, por grate flisnin: “Ajo qan djalin e humbur e jo burrin e vdekur”. Por një ditë të bukur shtatori, erdhi djali nga Amerika dhe brenda muajit, hop dhe nusja i zbriti kalit. “Tani le të vdes që arrita të shoh djalin me nuse!” thoshte Zoica e sytë i mbushte me lot- gëzimi.

Niqi, qysh ditët e para, u bë zonjë shtëpie. Gatuante si ajo. Pastronte jashtë e brenda, ndryshoi sistemin e paisjeve të dhomave, deri te vazot me lule në ballkon, por shtëpia kish nevojë për riparime, sidomos qemeri i portës. Si për çudi, kur bëhej kjo bisedë mes Zoicës, Kiços e Niqit, trokiti porta e u dëgjua një zë: “Usta i mbaruar, kush ka nevojë për usta të mbaruar, që skalit gurë, ndeq harqe-porte e ndrron çati...”. Niqi e njohu zërin e Ustait, por e fshehu tronditjen. I shoqi i saj zbriti, hapi portën dhe e ftoi brenda.

* * *

Niqi e përcolli të shoqin deri poshtë te varrezat, ndërsa Zoica kish mbetur te porta, duke lodhur sytë pas ikjes së djalit. E parandjente se nuk do ta shihte më. Dikur edhe ajo e kish përcjellë të shoqin deri te varrezat dhe ai nuk u kthye më as në shtëpi i gjallë e as në varreza i vdekur. “O Perëndi, mos ma ler edhe djalin si burrin pa varr!” dhe, me cepin e shamisë së kokës, fshiu sytë e lotuar. Niqi qëndroi disa minuta duke përsëritur nëpër mend fjalët e fundit që i kish thenë i shoqi, por për çudi, i përsëriste në të kundërtën e tyre. “Nuk të harroj(do të të harroj), më qëndro besnike(mos më qëndro besnike se edhe unë nuk të qëndroj), djalë do të lindësh dhe do të më ngjajë mua(vajzë do të lindësh dhe do të të gjajë ty), më prit se do të kthehem(mos më prit se

nuk kthehem)...” Pse i dukeshin të vërteta këto përmbysje fjalësh, mos edhe jeta e saj kish nisur përmbysjen?

* * *

Vajza, për Niqin, ishte ëndërr. Dhe vajza u lind si vazhdim i portretit të saj, ose më mirë, vajza ishte një përmbysje e viteve të saj, një fillim-jete e dyfishtë. E bukur si e ëma. Nishanet si të vëna me dorë, mbi trupin e saj të hedhur. Kur e lante vajzën e ia lyente trupin me vaj ulliri, i numëronte nishanet dhe ndjehej e kënaqur për atë bukuri që kish lindur. Nishan mbi cicat e vogla, nën gushë, edhe te rrëza e kofshës, edhe te pupla e këmbës së majtë, edhe mes vetullave... E qëndisur e gjitha me nishane, si një qiell me yje. Sa herë numëronte nishanet e vajzës, Niqi kujtohej për trupin e saj. Zhvishej dhe shihej në pasqyrën e madhe të odës. Trishtohej me bukurinë e saj. “Femra është e bukur për të tjerët!” thoshte brenda shpirtit.

* * *

*“Bukuria jote,
pasqyrat i theu,
E bukur e qiellit,
E bukur e dhëut!”*

Kënga që këndohej për Adën në gjithë krahinën. Kush e kish ngritur atë këngë nuk dihej, por kish vite që këndohej. Tregojnë për një profesor, që i vinte rrotull Adës së bukur, por kish mbetur si në fabulat e Ezopit. Disa tregojnë për një gjahtar të zotin, që vriste thëllëza e sorkedhe, por zemrtën e Adës nuk e rrëmbeu dot. Tregojnë edhe për një polic të tërbuar në punë dashurie, që i kish rënë në tru: “Ja do marr

Adën e bukur ja do bëj atë që nuk e them!” vajti një mbremje te shtëpia e Adës, por mirë që i shpëtoi koka nga plumbat që erdhën nga dritaria... Historitë nuk mbarojnë, por Ada mbeti e pa martuar.

Edhe kënga e ka një histori, disi më të besueshme.

“Tregojnë për një vajzë, që i fluturonte shpirti dhe para pasqyrës thoshte: “Unë jam më e bukura! Nuk ka vajzë që matet me bukurinë time!” Kur i erdhi rratha për t’u bërë nuse, e ëma e shpuri në fshatin fqinj, te shtëpia e Adës, që qe kthyer në sallon zbukurimi. Të gjitha vajzat aty e merrnin pamjen e magjishme të nusërisë. Ada, që kish vendosur të mos bëhej nuse kurrë, ndjente prehje shpirti kur zbukuronte vajzat që do të ngjisnin shkallët e nusërisë.

Kur vajza, që fluturonte mbi bukurinë e saj, ngrinte sytë te fytyra e Adës, ndjente ta mbysnin dallgët e zilisë, që asnjëherë s’i kish ndjerë më parë. Ada ishte më e bukur dhe pa vellon e nuses. Nën hijen e bukurisë së Adës asaj iu duk vetja hije. Pastaj iu duk vetja e shëmtuar... Nuk e përmbajti dot veten. U ngrit vrrullshëm, goditi fort pasqyrën e madhe dhe iku si ta ndiqnin xhindet.

U thye pasqyra e madhe e ardhur nga Amerika.

E theu bukuria e Adës!

Dhe bukuria u bë këngë...

Dhe kënga këndohet akoma....

* * *

Kish njëzetë vjet që Ada e festonte ditën e parë të jetës pa nënën e dashur. Krejt e vetme. Nuk kish më dhurata e urime. Nuk kish më ëmbëlsira me vezë thëllëze e thelpinj bajame. Edhe fustani i bardhë rrinte i gjumur në dollapin pasqyrë-thyer.

Sa mbaroi shkollën në qytet, mbaruan edhe ëndrrat e jetës. Dritaret e jetës iu mbyllën në të gjitha kanatat, si ajo porta e rëndë e manastirit ku kish mbetur djali i saj, i paemër, me një nishan në formë (kryqi) nën kërthizë. Në atë shtëpi të madhe me shtatë dhoma, ajo jetonte e vetme, zbukuronte vajzat-nuse dhe ushqente shtatë mace që nuk donte t'ju vinte emëra.

Në këtë mesmaji Ada mbushte të dyzetat.

* * *

Një grup studentësh të Akademisë së Arteve, dega e pikturs, erdhën te “Qyteti në streh të malit”, për të krijuar punimet e diplomës. Ishin pesë djem, kryesisht nga rrethet e Jugut.

-Ada, na kanë ardhur pesë artiste të rinj nga Tirana, që bëjnë piktura, kushte më të mira se te ti nuk mund të gjejmë-i tha kryeplaku i fshatit.

-E ç'kushte duan ata artistët?-pyeti Ada me ironi.

-Ja, të hanë e të flejnë, pastaj ti je dhe artiste nusesh, besoj se nuk do t'i kesh bezdi?!

-E, mirë, mirë, por ti e di që unë...-dhe nuk vazhdoi më por kryeplaku e kuptoi: “Ajo ishte femër, një femër e vvarë nga jeta, që s'kish pranuar kurrë për t'u martuar dhe meshkujt i ngjallnin neveri, pastaj, ishte një femër e bukur që akoma e lakmonin shumë burra”.

Të pesë djemtë u sistemuan te shtëpia e Adës. Katër prej tyre, u ndanë dy nga dy në dhomat e katit të dytë, ndërsa i pesti, që shokët i flisnin Pavli, u vendos në dhomën me ballkon nga Lindja. Sa ngriheshin në mëngjes, merrnin çantat me bojra e penela dhe harroheshin deri në pasdite, duke kërkuar të bukurën në ato bukuri natyrore. Ada iu përgatiste ushqimin, jo vetëm djathë-nape me erë trendeline, vezë të

tiganisura me gjalpë e reçel ftoi, por edhe petulla me mjaltë, byrek me qumësht e lloj-lloj ëmbëlsirash.

-Nuk di në do të pranoni, por dua t'ju bëj një portret-i tha një mëngjes piktori me emrin Pavli. Ada diç ndjeu. Në çast, nga ky propozim i papritur, iu skuqën mollzat e faqeve, si para njëzetë vjetësh kur doktori i kishte thenë ato fjalët e magjishme, që i kish mallkuar gjithë jetën. Në këtë zgjim të beftë shpirti, ashtu me faqe të ndezura, Ada e pranoi propozimin e piktorit, për të pozuar në dhomën me ballkon, ku çdo mëngjes dielli luante me perdet e qëndisura dhe ndizte lambadhen, aty pranë ikonës së Shën Mërisë, mbi oxhakun gurëqëndisur me zogj e lule nga usta Lekoja. Fustani i nusërisë, i harruar aty në dollapin pasqyrë-thyer, dukej më i bukur se para njëzetë vjetësh, në trupin e saj...

Të gjitha këto ndryshime që ndodhën sa të hapësh e të mbyllësh sytë, nuk mundi t'i mendonte për t'ju gjetur psenë. Ajo kish dalë nga pushteti i vetes.

Ai filloi të dashurojë çdo pjesë të trupit të saj dhe, peneli, si me magji, dilte mbi të vërtetën që shihnin sytë. Ku ishte kjo magji? Ajo shtëpi, që prej vitesh ndjente vetëm gërhima macesh, befas ishte zgjuar, tek e qeshura, mbremjeve pasdreke e mëngjeseve në ujitje borziloku e në vjeljen e qershive...

-Unë të dua! Dua të t'i shoh sytë edhe në dritën e hënës... Nuk e di por unë të dua!

-Dashuria është vetëm dhimbje, të vret.

-Unë di vetëm të dua! Ti ke një bukuri të rrallë dhe në shpirt ke bukuri të fshehur.

Ajo donte të thoshte se shpirti i saj ishte si një pus i tharë, pa jetë. Donte të tregonte gjithë dhimbjet e jetës, por veç bebzat e syve u mbytën në lot e loti, që kish marrë ngjyrën e syve, rridhte në kataraktet e qerpikëve të gjatë dhe vesonte mollëzat e faqeve duke zbritur nën gushë, ku thitheshin nga poret e trupit të etur. Të etur për këta pika-loti, apo për diçka tjetër që i kish munguar gjatë?!...

-Oh, oh, oh!...

-Ëëë, ëëë, ëëh!...

Dhe macet, në gjysmëzgjuarje, kishin një javë që kishin harruar gërhimën...

Pjesa e tretë

QENKA E TMERRSHME O ZOT!...

(Vazhdimi i monologut)

“O Zot! Ku më shpure?! Në mëkatin e pathënë, tek e pabëra, që unë e bëra?! Tek ajo që m’u shfaq me emrin e dashurisë?! Gjithmonë djalli qenka brenda asaj që i thonë dashuri?! Si u gënjeva?! Fjeta me atë piktorin e bukur. Fjeta! Jo, as ai e as unë nuk flinim dot. Gjithë netët e javës nuk fjetëm. E si mund të flinim?! Vetë djalli na kish mallkuar dhe ne bëmë siç donte djalli.

Po ku po më shpien këmbët? I kalova varrezat, i kalova. Aty është nëna. Si harrova? Sot kam ditëlindjen. Në çdo ditë të lindjes sime i veja nënës te varri. Do ta puth edhe një herë mu te sytë! Por ç’t’i them?! Ti tregoj për atë që bëra?! Për atë që s’bëhet kurrë e nuk thuhet kurrë?! Kyçma shpirtin o Zot! Merrma frymën që të mos dalë nga brenda gjoksit tim!

“Mama, mos më thuaj gjë! Mos më pyet pse erdha kaq herët! Erdha para mëngjesit. Është hera e fundit që të vij mama! Nuk do ketë më mëngjese për mua! Nuk do të ketë më! As për fustanin e bardhë mos më pyet. E vesha. E vesha sa m’u dogj në trup. Edhe trupi im u dogj bashkë me fustanin e bardhë, që ma dërgoi babai nga Amerika dhe ti mama më gëzoje duke më thenë “Nusja e mamasë!” Eh mama. Ti vdiqe atë ditë vjeshte. Nuk të dilte shpirti pa më parë të veshur nuse. Dhe unë e vesha fustanin e bardhë dhe ti vdiqe me mua në sy. Fustani u dogj mama, u dogj në trupin tim, u dogj nga turpi im!

Qenka rritur koko-arra që kam mbjellë te koka jote! Ka çelur edhe gjethe. Thonë se koko-arrën e mbjellin vetëm pleqtë se kur trangu bëhet sa mezi i atij që e mbjell, i zoti vdes. Vetë ti mama ma ke treguar. Po unë pse e mbolla? Nuk e dija se do të ndodhte kështu, ndodhi e pandodhura....

Ika, ika mama, ika që të mos më shohë dielli... Vetëm hëna na pa. Ishte hëna apo flakët e qiriut?! Nuk e mbaj mend. Unë isha lakuriq e shtrirë me atë piktorin, që i flisnin Pavli... O Zot! Unë nuk flisja dot, e as mendoja dot, më kishin zenë ethet e xhindit. E gjitha isha e humbur, e shkrirë si flake qiriri e si dritë-hëne. Po tani ku po vete? Më duket sikur kam ecur gjithë jetën. Nga vetja tek vetja kam ecur... Po iki larg... Jam larg nga shtëpia edhe nga varri i nënës. Atë e lashë në gjumë. Mbase shihte ndonjë ëndërr të bukur. Eh! Dashuria është të japësh e jo të marrësh! Pse është bërë kështu jeta?! Disa vetëm japin e japin, disa të tjerë vetëm marrin e marrin gjithë jetën. Edhe unë ju dhashë e gjitha atij djalit me emrin Pavli. Si s'mu kujtuan vitet e dashurisë me doktorin e praktikës?! Një jetë të tërë e shtyva larg atë emër! Edhe jetën time e shtyva larg bashkë me të...

O zot, do e them më në fund se ç'më panë sytë: Ai është djali im! Djali im me nishanin në formë Kryqi.

Pse më shpure deri në këtë mëkatë o Zot!

Sot është dita e lindjes sime, dita e fundit...

Stegopul-Sarandë, Dhjetor, 1995

KAFKA

Në kujtim të Llazar Stefës

Nesër do të iki! Nuk di se për ku, por do të iki! Do iki nga shtëpia, nga qyteti-fliste shoku im dhe thithte cigaren me etje.

Para disa ditësh më kish treguar për kontraditat, që kish me të atin, kontradita që kishin arritur kulmin për punën e një vajze. “ Po morre atë mos e kapërxe prapun e derës!” i kish thenë i ati. Shoku ndodhej midis dy zjarresh. E njihja mirë karakterin e tij shpërthyes, prej artisti. Ai, shumë lehtë, bënte marrëzi, që, në të vërtetë, nuk ishin marrëzi, por kishin vlerë e dinjitet. Ai bënte nga ato, që mund të bëjnë vetëm njerëzit jo të zakonshëm, njerëzit me shpirt shpërthyes. Me një fjalë shoku im ishte nga raca e artistëve, që e kapërxen racën e qumështit të gjirit e të grupit të gjakut. Ishte piktor i talentuar, sfidant ndaj të tjerëve, por edhe ndaj vetes.

-Ku do të shkosh?- e pyeta.

-Akoma nuk e kam vendosur se ku. Udhëve të fatit do të eci. Ku të mbetem, të mbetem!

Më pëlqeu shpirti i tij vagabond, por nuk e shpreha. Dhe ai nuk vazhdoi më. Thithi cigaren deri në mbarim, pastaj më lëshoi, te këmbët, një çantë të zezë meshini.

-Këtë nuk mund ta marr me vete, por edhe në shtëpi nuk mund ta lë. Do ta marr kur të kthehem. Janë ca gjëra të zanatit: bojra, penela, libra-arti, është edhe një KAFKË njeriu.

-Kafkë njeriu?!-u çudita unë-Ç'e do? E kujt është?

-Ohu, është histori e gjatë, do të kemi kohë ndonjëherë e do të ta tregoj. Kërkon material për ndonjë tregim ti, e di unë.

Qeshi, më shumë me ngjyrën që iu dha fjalëve se me buzë. Ndezi edhe një cigare dhe, pa më dhënë dorën, u largua.

-Do të të shkruaj, kudo që të jem, do të të shkruaj!-foli dhe iku pas tymit të cigars.

2

Mbaruan muaj dhe asnjë lajm nga shoku im i ikur. Më vonë e lashë edhe unë atë qytet. Lashë edhe një qytet tjetër. Edhe një qytet tjetër, sa zura vend në një qytet bregdetar. Gjatë ngarkimit e shkarkimit të plaçkave, merakun e kisha te librat, e vetmja pasuri, që më mban në kembë e më bën të eci dhe tek çanta e shokut-piktor, ku fshihej kafa-enigmë, siç më vinte mirë ta quaja.

“Ta hap një herë çantën-thashë me vete-nga gjithë këto udhë, mos është dëmtuar kafa dhe ç'e dëgjon Van Gogun?!(Kështu i flisja shokut tim piktor).

E hap çantën, ndenjor mbi gjunjë, mu në mes të dhomës, duke tërhequr me kujdes zinxhirin.

Disa nga tubetat ishin çarë e ishin derdhur solucionet viskoze të ngjyrave, por dy librat e historisë së artit dhe një album me pikturat e mjeshtreve të mëdhenj si: Rembrandi e Goja, Mikelanxhelo e Van Gogu, Rafaeli, El Greko, Rjepini, Pikaso, e të tjerë, si dhe “kafa enigmë”, kishin shpëtuar. E nxorra kafkën nga një qese plasmasi

ngjurë-qumështi dhe e rrotullova, disa herë nëpër duar. Ishte hera e parë që mbaja në duar një kafkë-njeriu. Njerëzit lindnin e vdisnin e nuk u ndodhte të rrotullonin, nëpër duar, një kafkë të vërtetë njeriu.

Kafka ishte e pastër dhe erëmirë, bile m'u duk ndryshe nga gjithë kafkat. Van Gogu e kish pastruar e porfumuar. E mbaja në duar pa ndjerë ndjesinë e neverisë dhe të frikës. Më hipi në kokë të deklamoja, si Hamleti i Shekspirit, por ajo kafkë ishte enigmë. Nuk dija asgjë për të. Ajo ishte e gjitha e heshtur. E gjitha pa histori, ose me një histori të patreguar. "Ah, sikur të dija ndonjë gjë për këtë kafkë! Por kafkat vetëm heshtin. Dhe Van Gogu ma përplasi këtu e nuk më tha asnjë fjalë" Nuk e vara veten pas çengelit të enigmës së asaj kafke. E mbështolla siç ishte dhe e vendosa në çantë.

3

Ishte një pasdite me shi.

Qyshkur kish nisur muaji shkurt e gjer në fundjavën e parë, s'kish që s'kish të pushuar. Frynte dhe një erë e ftohtë, që e bënte shiun edhe më të bezdisshëm. Rrija këmbëkryq dhe hidhja mërzinë në makinën e shkrimit, kur u hap dera dhe, bashkë me shiun e erën e ftohtë, hyri edhe Van Gogu.

-Oo, po si më gjete?!-lëshova zërin i gëzuar dhe u ngrita që ta takoja.

-Edhe në varr të ishe futur, do të të gjeja-foli gjithë inat shoku im, pa e hequr cigaren e ndezur nga buza. U ul në cepin e divanit, afër derës dhe vazhdoi: "Ti ma vrave gjyshin, të lumtë kur pata besim tek ty! Po armën ku e gjete? Akoma nuk e ke dorëzuar?! Hë, sa të paguan?! Të kam patur mikun më të mirë, por më dole i pa besë. Ti ma vrave gjyshin, ti!"

Mbeta, ashtu në kembë, pa lëvizur as qerpikët. U mpiva i gjithi nga ato fjalë-furtunë të pa kuptimta. Doja të dyshoja për atë rrebesh fjalësh, që më shurdhuan të gjithin. Doja, por asgjë nuk isha i zoti të bëja. Vetëm dëgjoja.

-Hë, ç'më rri ashtu? Përgjigju! Kam bërë dy ditë udhë në mes të dimrit sa të gjeta. Tashti do të m'i tregosh të gjitha. Të gjitha!

Kur dëgjova nga goja e shokut tim përsëri, atë tym fjalësh, e mblodha veten, dola nga befasia dhe fola:

-Qetësohu e mos folë budallallëqe se më ngjet tjetër njeri. Hiqi këpucët e xhubin se je i lagur, pi dhe një gotë raki, që të marrësh veten dhe pastaj i sqarojmë gjerat.

Mora shishen e rakisë, mbusha një gotë e ia vura Van Gogut përpara, pastaj mbusha edhe një për vete dhe u ula përballë. Ai, shtypi bish-tin e cigares në tavëll, më nguli sytë sikur do të më përpinte, dhe mbeti ashtu pa folur. Edhe gotën e rakisë, nuk e mori. Duke qëndruar, ashtu, përballë qetësisë sime, u qetua ca e, me zë disi më të kontrolluar, foli:

-Ja, po flas i qetë, pse ma vrave gjyshin?!

-Për ç'gjysh e ke fjalën?! Unë nuk e di fare se ke patur gjysh apo jo. Folë më qartë, ç'kërkon nga unë?

-Gjyshin tim e kanë marrë dhe gazetatat, pasi e ke vrarë ti se ata nuk kishin ku ta gjenin. Pastaj ua ke shitur, se ekonomi tregu është tani dhe ata e kanë varrosur me ceremoni. Në varrim kanë marrë pjesë, djali i gjyshit, do me thenë babai im dhe vëllai i gjyshit, i cili ka falenderuar pjesmarrësit në ceremoninë e varrimit të eshtrave të vëllait. Po ti nuk ishe në varrim?!

-Tashti po më çmend fare!-fola unë që me zor e mbaja veten.

Ndeza një cigare edhe pse kisha kohë që nuk e ndizja dhe vazhdova:

-Më dukej se nuk je mirë? Të ka ndodhur gjë andej nga ke qenë? Mos të ka keqtrajtuar policia?! Ktheje këtë gotë, pi dhe një tjetër, ndiz dhe një cigare, shtriu, qetësohu e pastaj bisedojmë. Tashti nuk je në gjendje!

-Edhe ti të ishe në vendin tim kështu do të flisje. Unë jam i shqetësuar, por jo i çmendur. Kam të drejtë, ndaj flas kështu-dhe nxorri nga xhepi i brendshëm i xhubit, një copë gazetë të palosur-lexoje këtë!-dhe e lëshoi mbi tavolinë.

Nisa të lexoja rreshtat që ishin të nënvizuar me bojë të zezë stilo-lapsi:

“...rastësisht, nga një qytetar, që gërmonte për themelet e shtëpisë, u zbulua një gropë e fshehtë. Në varrin e përbashkët u gjetën eshtrat e tre patriotëve demokratë, të vrarë, pabesisht nga ata, që nxitën dhe zhvilluan luftën civile. Emrat e tyre janë: Sadik Hudhra, Fejzi Teqeja dhe Nuredin Tomorri...”

Pastaj vazhdonte shkrimi me emrat e atyre, që kishin marrë pjesë në ceremoninë e varrimit, përfaqësues të pushtetit lokal, të partive e shoqatave, që krijoheshin nga një çdo javë, si dhe përfaqësues të familjeve.

-Nga këta zhvarrosen e varrosen çdo ditë, mua pak më intereson-i thashë Van Gogut-po ti ç'dreqin ke?!

-Si ç'kam? Ai emri i tretë në gazetë është gjyshi im, që e kanë goditur me plumb prapa koke, në befasi-qesëndisi.

-Nuk e dija që kishe një gjysh patriot e demokrat, po ti s'i ke ngjarë fare...

-Për gjyshin nuk e dije, por kafkën e kokës së gjyshit ta besova ty, bashkë me çantën, kurse ti... Ti ma ke vrarë kafkën e gjyshit, befasisht dhe ke bërë pazar të fëlliqur. Nuk e besoja kurrë se mund ta bëje ti këtë!

-Unë nuk di të vras e të bëj pazare të poshtra. Shokut i them shok e mikut i them mik! Në ke merakun e çantës, ja tek e ke!-dhe u ngrita, hapa dollapin-merre çantën me gjithë “gjyshin” se na tërbove!

Shku im, hapi çantën, me duart që i dridheshin nga inati e padurimi dhe, kur e pa kafkën e mbështjellë me plasmasin ngjyrëqumështi, u zverdh, i ngriu syri dhe belbëzoi: “ Si?...Si?...si është e mundur?!”

-Cila si është e mundur?!

-Që kjo kafkë është këtu e jo në varr.

-Si mund të jetë në varr, kur ti e le në çantë dhe çantën ma le mua në ruajtje-fola unë i qetë.

Van Gogu, ktheu përsëri gotën e rakisë e m’u drejtua:

-Do të më falësh.U nxitova dhe e prisha fare. Nuk e prisha por e shejtanosa. Më fal!-dhe më përqafoi-jam tip i rrëmbyer. Mirë që nuk zgjati më ky muhabet se s’dihet se ku do ishim rrokullisur. Mbushe dhe një herë se nuk e ndjeva fare të shkretën!-Ktheu dhe gotën tjetër dhe vazhdoi-Tashti u bë fare lëmsh puna, më del gjyshi me dy kokë. Një kokë e shpuar me plumb, nga prapa në befasi dhe e varrosur me ceremoni dhe një kokë në çantë tek miku im i mirë... he, he, he...

-Pa më trego, si është kjo historia e KAFKES?-i thashë shokut.

-Nuk di ç’të them, di vetëm kaq, se kjo kafkë që mbaj në duar është kafka e vërtetë e gjyshit tim. Eshtat janë në varrin, që e dinte vetëm Usta Llazari, ndjesë pastë, tashti i di vetëm unë.

-Varrin e gjyshit tend e di gjithë qyteti, apo është si Ali Pasha me dy varre-e ngacmova unë.

-Po dhe pashai i Janinës kishte dy varre, por jo dy kokë, një të shpuar me plumb e një të porfumuar me porfum....

-Pse je i bindur se kjo është kafka e vërtetë e gjyshit tend?

-Tashti do i heq këpucët e xhubin. S'pihet kështu kjo e shkretë-qeshi nëpër fjalë Van Gogu dhe nisi të zhvishej.

Nxorra ca djathë e ullinj, qërova dhe dy qepë të njoma dhe i vura në një pjatë të përbashkët.

-Ti nuk do kesh ngrënë as bukë?

-More lëre bukën, se bukë ha miu, burrat pijnë raki-foli Van Gogu i çliruar nga furtuna e ardhjes.

I përplasëm gotat disa herë, uruam njëri-tjetrin, me atë gjuhën tonë alegorike, siç bënim gjithmonë kur ishim para gotave të rakisë. Ngritëm dhe shëndetin e “gjyshit”, që kishim në tavolinë, pastaj Van Gogu e dinte se ç'prisja unë dhe vazhdoi:

“I kërkova për t'i bërë një portret Usta Llazarit. Ishte plak interesant e me tipare të veçanta. Më ngjasonte me një shkëmb portreti i tij. Një shkëmb i gjallë, që fliste, qeshte, pinte raki e luante domino. Në fillim nuk pranoi që ta pikturoja, por pastaj u thye nga këmbëngulja ime.

“Epo mirë, o bir, bë dhe ti punën tënde!”

I veja në shtëpi pasditeve, aty në “Vakëf” dhe mundohesha të punoja shpejt, që të mos e lodhja e të mos e mërzisja. Por edhe Usta Llazari donte që të mos mërzitesha unë. Më tregonte histori e më nxirrte nga një gotë, nga ajo që pinte vetë. Rakinë e mbante të mirë, “Po e pive duhanin, pije të zgjedhur, po pive raki, pije të mirë, ndryshe mos pi fare!” thoshte Usta Llazari. Kështu u mësua me njëri-tjetrin, u bëmë miq, sidomos pas asaj histories.

-Ç'ish ajo histori?-nuk u përmbajta unë.

-Po duro se atë po tregoj-tha Van Gogu dhe mori me dorë një kokër ulli, pastaj kafshoi dhe qepën e njomë, me kërcitje të tepëruar. Dhe më tregoi tregimin e Usta Llazarit:

“...Isha i ri në ato vite. Kohë lufte ishte. Lufta, herë vinte mu te dera e herë ikte, sikur as kish vrarë e as kish djegur. Sotiri, vëllai im më i madh, doli në mal, ndersa unë, mbeta në fshat me nënën. Kishim ca dhi e veja pas tyre. Ishte fundi i shkurtit të vitit 1944. Gjermanët kishin ardhur edhe në anët tona. Këtu në qytet kërciste lufta, por ne ishim në fshat ato vite. Italianët na e kishin djegur një herë fshatin, por gjermanët nuk kishin ardhur akoma. Dëgjonim ndonjëherë ulërimë mitralozi, po larg, të qarat e ulërimat e njerëzve nuk i dëgjonim. Unë veja me dhi, siç të thashë. Atë ditë i shpura nga Shkëmbi i Gjarprit. Ishin ca shkëmbinj të thepisur në malin e Shpiragut. Mes shkëmbinjëve kishin mbirë ca bajame, qershi e kumbulla të egra. Dhitë i kanë shumë qejf lastarët e njomë e gjethet. Edhe unë më keq se dhitë isha atëhere, ku ishte shkëmbi më i lartë, aty doja të ngjitesha.

-Po pse i thonë Shkëmbi i Gjarprit?-pyeta unë Usta Llazarin.

-Eshtë histori tjetër ajo e gjarprit, do kemi kohë edhe për atë. E, që thua ti, mor bir, sa isha ngjitur tek shkëmbi dhe shihja për ndonjë fole zogu, kur tbuuu, u trembën dhitë. Mbajta vesh. Asgjë. Dhitë afroheshin tek një bajame, zgjateshin të këpusnin ndonjë degë e prapë iknin të trembura. “Ç’të jetë?” thashë me vete. Prita dhe ca me sy të hapur e me veshët përprjetë. Dhitë, prapë venin nën degët e bajames e prapë iknin të trembura. Zbrita me ngadale, gur më gur, në udhën e dhive. Kur u afrova ç’të shihja?! Një njeri i shqyer e i përgjakur, kish mbetur nëpër degët e bajames. Dukej sikur, nga çasti në çast, do të binte në humnerën, që perfundonte në lumë. Nuk e zgjata. U sula tek njeriu i gjakosur, për të parë se kishte jetë, apo kish mbaruar. Kur iu qasa sa t’i ndija frymën, ai lëvizti pak buzët, por nuk nxorri zë. Atë fytyrë nuk e kisha parë ndonjëherë. Dukej si nga qyteti, edhe pse qe katandisur për

zhgaba, siç i thonë fjalës. Me kujdes e hoqa nga degët e bajames. Them me kujdes se një të shkarë këmba e binim të dy në humnerë. Eee, isha djalë i ri, edhe malin në krahë e mbaja, tani u plaka, i kalova të tetëdhjetat. Bëra si bëra dhe e nxorra të plagosurin lart. Shtrova pallton dhe e shtriva. Në xhepin e palltos kisha një faqore me raki. Sa herë ikja nga shtëpia e merrja me vete. Aq doja, një faqore. Ja, kjo është, që po pi me ty. S'ë lashë dhe nuk më la e shkreta. Shih, harruam fare. Ngreje gotën! Në dasmë e diell tu bëfshin këto pikturat!"-më uroi Usta Llazari dhe vazhdoi:

"Ja, me këtë faqoren ia laga buzët e pjekura nga ethet. Sikur nisi të përmënde, por prapë ra në kllapi. Plagë kishte plot. Të çara e të prera guri, por më tepër kishte shëmbje të brendëshme. Gjaku i kish ikur e po i ikte akoma. Kishte një plagë të thellë në rrëzë të kofshës. Ia lidha me një mëngë këmishe, e hodha në krah dhe, më shumë me vrep se me hap, vajta në shtëpi.

Shtëpinë e kishim në krye të fshatit. "Shpejt therre përçorin e t'i veshim lëkurën, mbase e shpëtojmë ditëziun!" më tha nëna. Për fat, dhitë më kishin ndjekur nga prapa e kishin hyrë në obor. E dinin se do ju hidhja kripën me krunde. E zura përçorin dhe, sa të hapësh e të mbyllësh sytë, ia hoqa lëkurën. Pastaj, bashkë me nënën, e zhveshëm të plagosurin, e lyem të gjithin me vaj ulliri dhe e mbështollëm me lëkurën e ngrohtë të përçorit. Pastaj e vumë pranë zjarrit dhe e mbulua me dy batanie leshi. E, ç'ta zgjat, se nuk thuhen dot të gjitha! Nëna i përgatiti dhe disa ilaçe popullore, se doktori ishte në qytet, po ku të linin gjermanët?!

I plagosuri, pas ca ditësh, e ndjeu veten të gjallë. Nisi të fliste e na tregoi se si kish ndodhur ajo gjëmë."

Usta Llazari, përplasi dhe një herë faqoren e tij me gotën time dhe tha:

-Mjaft për sot se u lodhe duke më bërë, dhe unë u lodha duke të thënë. Do vish prapë nesër apo jo?

-E, mirë, takoje dhe një herë gotën me mua, si me Usta Lllazarin dhe hidhu tek e nesërmja-i thashë unë Van Gogut, i rrëmbyer nga tregimi...

-Të nesërmen, Usta Llazari, më tregoi se i plagosuri që hedhur vetë nga shkëmbi, për të mos bërë udhën e gjermanëve. Ishte një djalë trim e i shkolluar në Austri. Gjermanët e mbanin si përkthyes. Atë ditë e morën si udhërrëfyes, për t'i çuar tek shtabi i batalionit partizan. Udhën e bënë natën. Mbi udhë e nën udhë sa arritën aty, tek Shkëmbi i Gjarprit. E kish vendosur që të mos i shpinte tek partizanët, po ç'të bënte?! Pas tij vinte një oficer e më pas, një rradhë me ushtarë. Sa arriti tek shkëmbi e zbatoi atë që kish në tru. Një të shtyrë oficerit e ai përfundoi në humnerë. Ushtari pranë tij mbushi automatikun që ta vriste. S'kishin shumë besim tek profesori, por u duhej. U hodh në greminë për të mos vdekur nga plumbi i gjermanit. Nga shkëmbi në shkëmb, sa e gjeti Usta Llazari mbi degët e bajames. Gjermani e zbrazti gjithë kari-katoren, andej nga u hodh Profesori, ndriti deri poshtë me prozhektor dhe kur nuk pa asnjë shenjë, morën udhën e kthimit.

-Po Profesori ç'u bë kur u shërua?-e pyeta unë Usta Lllazarin, pasi më kish treguar ngjarjen.

-Pas dy ditësh i hipi një temperaturë e lartë. Nuk e shpëtuam dot, me gjithë ato që bemë.

-Po pastaj?

-Pastaj, unë vetë ia hapa varrin, nën bajame në kopësht. Ia hapa fshehur e asnjë nuk na pa. Nëna e qau si të ishte Sotiri. Sotiri ishte vëllai im

partizan. E varrosëm nën bajamen e kopshtit. Nëna i veshi kostumin e babait, që e mbante prej vitesh në sënduk. “Duhet ta nderojmë të vdekurin, do bejmë zakonet tona” thosh nëna dhe ja bëri të gjitha. Unë mbërtheva një arkivol me dru ulliri. Qysh atëhere më vinte doresh të bëja gjëra druri.

-Po emrin nuk ia mban mend, apo nuk ia mësuat dot?- e pyeta unë Usta Llazarin.

-Na e tha emrin, si nuk na e tha. Të thashë që dy ditë u bë mirë e ne thamë se ja hodhi të keqes. Bile nisi të pinte edhe pak qumësht e të hante dy lugë kos. Atë ditë që vdiq, i kërkoi nënës byrek me lakra. Hengri pak e na gëzoi, por mëngjesi nuk e gjeti me frymë.

-Hë, po emrin?-përsërita unë pyetjen.

-Nuredin e thoshnin. Nuredin Tomorri. Ishte trim e i zgjuar, por nuk e shpëtuam dot-mezi i nxirrte fjalët Usta Llazari.

-Nuredin Tomorri?-pyeta unë si i trembur-po Nuredin Tomorri ka qenë gjyshi im. Babai nuk më ka folur për të, por di ca gjera nga gjyshja, se mua gjyshja më ka rritur.

Kur mori vesh këtë të vërtetë, Usta Llazarit i ndritën sytë e më pa gjatë, sikur diç donte të zbulonte. Pastaj foli pa m'i ndarë sytë: “Epo në këtë botë ndodhin të gjitha...” Heshti një çast sikur nuk i dilte fryma e prapë vazhdoi: “Ishin kohë të vështira, më shtrenjtë blihej gënjeshtra se e vërteta...” dhe e ngriti një herë faqoren e rakisë..

Mua më ngacmuan ato fjalë “më shtrenjtë blihet gënjeshtra se e vërteta...” dhe desha ta pyesja, por Usta Llazari vazhdoi: “e vërteta zhytet, zhytet po nuk mbytet!”

-Po cila është e vërteta? E vërteta e vërtetë?-pyeta.

-Sa mirë e the! “ e vërteta e vërtetë” e ke një damar nga Profesori, ndryshe s’do lozje me bojrat. Por gënjeshtër dhe e vërteta ndryshojnë sipas njerëzve, mor bir, sipas njerëzve dhe kohës, kurse e vërteta e vërtetë, siç e the ti, më shumë mbetet pronë e Perëndisë.

-Po e vërteta për gjyshin tim si është?

-Njerëzit e mirë e japin shpirtin me një herë. Edhe Profesori ashtu ishte. Edhe tek e keqja ai e gjente të mirën. Ishte tamam burrë, trim e i zgjuar! “Ne s’na shqitet e keqja dhe kur s’na e pjell nëna” thoshte Profesori dhe mirë e kishte.

Gjatë luftës gjyshi yt të mira kish bërë. Kish shpëtuar gjithë ata djem-nënash nga plumbi i gjermanit, por veten s’e shpëtoi dot prej tyre edhe ne nuk e shpëtuan dot.

-Po pse ka mbetur pa varr, ose më mirë, pa emër tek varri-pyeta unë.

-Gjyshi yt një vëllai kish, po ai ia hëngri kokën. Ai e spiunonte.

-Dhe ata e besonin?!-pyeta unë gjithë inat.

-E besonin se fliste vëllai e jo bota. Ose, mbese bënë sikur e besonin, si tua donte puna. Kështu që Nuredini, ndjesë pastë, nuk ishte i besuari i asnjë pale. Dhe të dy palët e rripnin, sa e gjeta unë, atë ditë tek bajamja e egër. Eh! Ia veshëm dhe lëkurën e përçorit, i dha dhe nëna kinino, një lloj bari të hidhur, që kur e zien nxjerr një leng të verdhë. Të gjitha ç’dinim e ç’kishim ia bëmë e ja dhamë, por nuk e shpëtuan dot Profesorin-përsëriste Usta Llazari.

“ Ti the për emrin tek varri, mirë e the, mor bir, mirë e the, emrin e tij e harruan. E harruan të gjallët. Edhe gruaja e tij nuk dinte gjë. Ajo mbeti me një fëmijë të vogël. Vëllai i tij ia bëri të gjitha. Le që i shoi jetën, por dhe emrin ia shoi.

-Po ti Usta Llazari, ku i di gjithë këto të vërteta që më thua?

-Profesori rrojti sa të më tregonte ca fjalë-shpirti. Pastaj, ka shkruar dhe një letër, me dorën e tij, aty pranë zjarrit ku dergjej. Ishte i zgjuar Profesori.

Kur vdiq, unë u mundova të gjeja vëllanë e tij dhe gruan. I gjeta pas luftës, por nuk deshën të besonin. Ata më tregonin gjëra të tjera, pallavra, siç ua donte qejfi. Ika dhe nuk jua pashë më suratin. Profesori ishte i harruar. Ata jetonin me gënjeshtren, që vetë e kishin sajuar. E ç'vlerë kishte për ta emri i tij?!"

Mbeta i mahnitur nga ato që dëgjova. Gjithë vitet nisa t'i gjykoja ndryshe. Më ndezën trurin ato që më tha Usta Llazari dhe fjalët që shkruante gjyshi me dorën e tij. Edhe fjalëve të gjyshes, që tani nuk jetonte më, u jepja kuptim tjetër. Edhe heshtjes së babait, edhe përkujdesjes së Babagyshit, siç i flisnim në vëllait të gjyshit. Të gjitha nisa t'i gjykoja ndryshe.

Për gjyshin nuk flitej fare në familjen tonë. Dhe kur flitej, ndonjëherë, dëgjoje vetëm fjalët: "...ka humbur...të bridhte e kishte kokën ai...U mësua në Vjenë dhe nuk e kish hallin tek shtëpia...Ja la hallet vëllait dhe vetë morri aratinë...Vulëhumbur mbeti gjithë jetën sa humbi fare..."

Kështu fliste nga njëherë Babagyshi dhe ne degjonim e luteshim që të mos na humbiste dhe ai, se ç'të bëheshim pastaj?!

Gjyshja, edhe pse e re, nuk u martua më. Por dhe babagyshi mbeti beqar gjithë jetën. Pas këtyre nisa t'i kuptoja të gjitha. Dhe të gjitha i kam kuptuar...

-Ke gjetur të vërtetën e vërtetë?-e pyeta unë i kënaqur dhe i futur i gjithi, brenda tregimit të shokut.

-Më duket se po, por ka dhe të vërteta si këto-dhe më tregoi gazetën e nënvizuar, që e mbështolli shuk dhe e flaku-e vërteta dhe gënjeshtra jetojnë gjithmonë bashkë.

-S'je i pari ti që e zbulon këtë. Po varrin e gjyshit si e zbulove?

-Shkova në fshat, tek shtëpia e vjetër e Usta Llazarit. Gërmova nën bajame tek oborri dhe aty gjeta eshtrat e gjyshit. Mora kafkën, që e kemi mbi tavolinë dhe aty në gropë futa një shishe. Brenda në shishe, një copë letër ku shkruajta: “ Sot, më 14 shtator 1994, zbulova varrin e gjyshit tim NUREDIN TOMORRI, varrosur këtu nga Usta Llazari, më 20 shkurt 1944. Mora nga varri kafkën e kokës së gjyshit. Eshtrat e tjera janë në varr. Edhe një unazë floriri, është në gisht, siç e gjeta.” Pastaj shkruajta emrin tim të vërtetë e jo Van Gogu, siç më flet ti. Mbulova varrin me kujdes, e maskova mirë e mirë dhe ja tek jam. Kështu, i dashur mik, i ndodh njeriut, po atë kafkën tjetër, atë me plumb pas koke, nuk po e marr vesh nga doli!

-E, ç'të keqe ka? Patriot demokrat e cilësuan. Kjo është e vërtetë-fola unë dhe ngrita gotën e harruar të rakisë.

-E vërtetë e ngritur mbi gënjeshtren-u përgjigj Van Gogu, me fjalët e Usta Llazarit dhe e përplasi gotën e rakisë, pastaj e ktheu me fund.

Nga mbitavolina KAFKA dukej sikur qeshte, vetëm qeshte...

Sarandë, shkurt 1996.

KËNGA E GJARPRIT

(E thëna e një të vërtete)

Kohëngjarja:

Në gjysmëshekullin e XX.

Vendngjarja:

Në një fshat jugor, ku ka më shumë varre se shtëpi.

Personazhet:

- 1.Sofia, nëna që lindi shtatë djem e shtatë vajza.
- 2.Koçoja, babai, që varrosi katërmbëdhjetë fëmijë.
3. Marina, fëmija e fundit në dasmën e parë.
4. Llukani, dhëndëri që mbajti hapur portën e jetës.
- 5.Katina, mbesa që vetëm e tregoi këngën e gjarpërit.
- 6.Gjarpëri pa emër, që këndoi në katërmbëdhjetë vdekje.

* * *

“Fiiuuu...fiiiiuuuuu-fiiuuuu...”

-E dëgjon? Ç’është kjo fishkëllimë?!

-Këndon gjarpëri, më duket.

-Gjarpëri? Ç’do gjarpëri?!

-Ka punën e tij dhe ai.

-Sikur vjen nga çatia apo vjen nga brenda murit? Duket sikur vjen nga themelet e shtëpisë tani.

“...fiiuuu ...fiiuuuu...iii..uuuuuuu...”

-Hë, ngreu trembe se nuk e dëgjoj dot!

-Rri moj grua do të pushojë vetë! Ja pushoi.

-Ku këndon gjarpëri, thonë, vjen e liga. Gjarpëri është pjella e Djallit, në mos babai i Djallit fare! Edhe kur erdha nuse, atë natë, e kam dëgjuar, mu në vesh më vinte, po të lije ti, bishë ishte atë natë, më gjarpër se gjarpri ishte, më mbështolle e më shtrëngove, sa s'më mbyte.

-Po të të mbysja, kush do mi bënte gjithë këta zogj të bukur?! Siç e ke nisur, do ua kalosh dhe muajve të vitit.

-Ee, mirë-mirë, se vajzat e djemtë e tu janë, nuk i kam bërë me milionanë. Unë jam e zonja t'i lind e t'u dëgjoj të qarat, t'u thurr triko me bashkë dashi, t'i laj e t'i kreh për zilinë e botës. Dhe ja si jam, siç më more para gjashtëmbëdhjetë vjetësh.

-Të duket vetja nuse akoma?! Tu bë vajza nuse apo nuk e shikon?!...

-I paftë Zoti siç i sheh mëma! Plot do na mbushet oborri me dhëndurë e me nuse.

“Fiuuuu-fiuuuu”

-Nisi prapë i mallkuari. Ngreu trembe se do të na trembë fëmijët!

-E, si ta tremb?! Ai është në folenë e tij, do lodhet e do pushojë.

-Ja, po dëgjohet dhe zilja e kalit, dhe kali e ndjen të ligën e kësaj kënge.

-Ohuu, boll se na lodhe! Ç'e ndjell të keqen?! U, si harrova?! Jemi në javën e Pashkës së Madhe dhe nuk kemi ndezur konizhmën!

-Të djeg edhe një çikë thimjamë se ajo e shtyn të ligën?!

-Nesër do shkoj në Gjirokastrë.

-Merru ndonjë gjë fëmijëve për Pashkë.

-E, ku di unë nga dhuratat?! Pse nuk vjen vetë më mirë?! Sheh dhe njerëzit e tu, bën dhe pazarin. Kuajt i lëmë tek Hani i Stavros, nuk e kemi larg.

-Më mirë merr vajzën, sa herë të është lutur për në Gjirokastrë?! Asnjëherë nuk ia ke plotësuar qejfin. Unë kam gjithë ato punë.

-T'i di unë hilet, t'i di, mirë ejani të dyja, ti dhe vajza.

-Po vajzës do t'i blejmë sandale e fustan dhe ndonjë karficë e kordhele të bukur për flokët?!

Pas tre ditësh,

ditën e Pashkës së Madhe ...

Një grua: Kristos anesti!

Një tjetër: Krishti u ngjall!

Njëra: Po bie këmbana e madhe e Labovës.

Tjetra: Ajo dëgjohet deri në Dropull.

Tjetra: Nuk po na vjen Sofia, e kisha porositur edhe për ca lambadhe me fjongo, se vajti në kasaba me vajzën e me Koçon.

Tjetra: E presim aty tek obori i kishës.

Tjetra: Seç do të ketë, se Sofia vjen e para me gjithë fëmijë.

Njëra: Pa mbani vesh, nga vjen kjo ulërimë?!

Tjetra: Si zeri i Sofisë dëgjohet, do t'i ketë rënë ndonjë gjëmë.

Zëri i Sofisë: Uuuu, ç'më gjeti! Vajza, vajza e mamasë. Uuuuu, nusja e mamasë, e zeza ç'më gjeti ?!

Zëra fëmijësh: ëëëh, ëh, motra mooj, moj motraaa...

Kambana e Labovës: Daaaanguuuu, daaanguu..

Kambana e fshatit: Daangëëë, daangëë..

Gjarpëri e kishte pushuar këngën.

Pjesa e dytë

Në shtëpinë e Licajve sundonte kënga e gjarpërit dhe ulërime e Sofies. Pranë varrit të vajzës së madhe, pas dy vjetësh, u hap dhe varri i djalit.

Pastaj varri i vajzës tjetër ...

Pastaj i djalit tjetër ...

Nuk lanë doktor e vend të shenjtë, por nuk i shpëtuan dot fëmijët nga vdekja. Ngriti edhe një shtëpi të re Koço Lici, por gjysmën e fëmijëve, që i kish akoma gjallë, nuk i shpëtoi dot nga kënga e fgjarpërit...

Gjarpëri kishte dalë nga muret, nga tavani, apo themelet dhe ja tha prapë këngës.

I pari që vdiq, tek shtëpia e re, ishte djalë. Ai e kishte radhën dhe ai vdiq. Fëmijët e dinin vetë rradhën e vdekjes dhe, në heshtje, mallkonin veten që rriteshin. Edhe fshatarët e dinin se kur do të vinte vdekja e re në Shtëpinë e Licajve. Venin në kishë, kur prifti këndonte të njejtën “përshpirtje” dhe pastaj venin në “varrezat e Licajve”, ku varret shtoheshin me ata fëmijë të bukur, si pika e lotit, që nuk i mbushnin dot të pesëmbëdhjetat...

Ajo shtëpi merrte frymë nën pushtetin e vdekjes. Mëmë Sofija, që tretej e tretej me ditë, mbante mend vetëm ditëvdekjet e fëmijëve të saj. I kish harruar lindjet e tyre. Sikur nuk i kish lindur kurrë... Fëmijët, që prisnin rradhën e vdekjes, rriteshin të bukur e të shëndetshëm, sa i gjithë fshati i kish zili e hiqte në shpirt, kur mendonin se do të vdisnin ato bukuri të shëndetshme...

Kur u vinte rradha e mbarimit të jetës, një temperaturë e lartë, e menjëhershme, dhe nuk i gjente më darka apo mëngjesi i ditës tjetër. Vdekjet, më të shumta, kishin ndodhur natën. Sofia i ruante fëmijët, me netë të tëra, për të qenë pranë në çastin e fundit të jetës, me dhimbjen e merakun e nënës.

LETRA E ANASTASISË

PARA VDEKJES

Po më vjen dita. Katër motra e katër vëllezër më kanë vdekur, kur arritën në vitet e mia. Të gjithë i kam dashur ata që vdiqën, por më shumë dua këta që janë të gjallë. Po rriten, që të vdesin një ditë. Kur mendoj vdekjen e tyre nuk më dhimbset jeta ime, që pret këngën e gjarpërit...

Çështë kjo që po ndodh në shtëpinë tonë?! Sa e keqe qenka bota me vdekje?! Por ne nuk kemi frikë. Luajm, qeshim, rritemi e, pastaj ,në një ditë,hop vdesim.

Babai me mamane sikur nuk janë në këtë botë. Dhe kanë të drejtë. Sa gjynah më vjen! Ne nga një vdekje kemi, po ata që kanë gjithë vdekjet tonanë zemër?!... Edhe fshati ka frikë nga ne. Na shikojnë sikur shohin vdekjen me sy. Kako Dhionua, sa më sheh, bën kryqin e thotë ca fjalë nëpër buzë e trembur. Mbase ka të drejtë.

Unë e kam vdekjen në sy, po nuk e shoh dot vetë. E di që do vdes dhe i dua më shumë njerëzit. Dhe jetën time e dua. Nuk e di, po ndjehem e lumtur. Kush e di lumturinë time veç meje?! Vetëm Sokrati e di. Apo e di vetëm unë se më do Sokrati?! Kemi dy vjet që duhemi. Duhemi fshehur e fshehur. Edhe prifti, po ta merrte vesh, do të na mallkonte. Edhe prifti ka frikë nga vdekjet tona.

Apo i vjen frikë se ne jetojmë akoma?! Le të ketë frikë prifti apo Kako Dhionua, Sokrati im nuk ka frikë. Ai më do. Unë e dua më shumë, por atij nuk ia them se zemërohet. Unë e dua edhe për vitet e pasvdekjes, se nuk do jem që ta dua. Sokrati nuk e ze kurrë në gojë fjalën “vdekje” dhe mua më vjen mirë. Më flet sikur do të jetojmë bashkë dhe 100 vjet. E di si më thotë?! “Unë do iki i pari se ti je pesë vjet më e vogël, do të të pres në gjumë, sa të vish ti të më zgjosh”. Thotë edhe ca fjalë të tjera, që mua më pëlqejnë shumë e qesh me gjithë shpirt...

Eh! E di që më pret “kënga e gjarpërit” por, e mbushur me dashuri, fluturoj mbi krahët e zogjve. Dashuria, thonë, bën çudira. Është më e fortë nga vdekja thonë. Po sikur të fitojë dashuria jonë mbi vdekjen time?! Po sikur gjarpëri të mos ia thotë më kengës e ne të jetojmë që të gjashtë?! O Zot i Madh më dëgjon se ç’them?! Sa i dua motrat e vëllezërit!...

Po sikur të jetojmë të gjithë dhe motra ime e vogël Marina, të më puthë edhe në gjumë e unë t’i kreh flokët e çdo mëngjes e tia thurr gërsheta?! Po sikur ?!...

O Zot më dëgjon?!

O Zoooot...

* * *

Fiiiuuuuu-fiiiuuuuu-fiiiuuuuu-uuuuuuuu...

Anastasia e dashuruar nuk i mbushi dot të pesëmbëdhjetat. Çdo mbremje, mbi varrin e saj, Sokrati ve nga një lule.

Një mbremje ai gjeti tek varri Marinën e vogël. Me duart që i dridheshin, këpuste me rradhë petalet e një luleshqere dhe përaste buzët:

“...do vijë motlaa,...sdo vijë motlaa, do vijë motlaa...do vijë...do vijë...”

Dasma e Marinës

Marina ishte e katërbëdhjeta e fëmijëve. Gjashtë motra e shtatë vëllezër kishin vdekur. Vetëm ajo i kishte kapërxyer vitet e vdekjes. Po mbushte të njëzetat dhe gjarpëri nuk kishte kënduar për të. Ajo mbante gjallë shpresën e baba Koços e nënë Sofies, për ta martuar vajzën e tyre të vetme. Mbase fati nuk do t'i linte fare shpirt-tharë.

Koçoja ishte burrë fisnik e kuletë-rëndë. Vdekjet e trembëdhjetë fëmijëve e kishin gurësuar, po diku në shpirt i çelnin manushaqet, e ai zbutej e tjetërsohej si një grua-delikate. Kur vajza e tij e fundit, i kapërxeu kufijtë e vdekjes dhe po rritej, e bukur edhe e shëndetshme, ai nisi të vrasë mendjen, për atë që nuk e kishte vrarë kurrë në jetën e tij.

-Vajza duhet martuar, mbase e mbylli portën e liga! Duhet të bejmë dasmë, të martojmë vajzën-i tha gruas, një mbremje, teksa pinte një kupë raki, siç bënte gjithmonë darkave.

-Dasmë? Të martojmë vajzën?!-foli Sofija, si e dalë nga një endërr.

-E, ta martojmë se u rrit e po mbush të njëzetat.

-Je në vete, apo u marrose?! Po ne atë Marinë kemi.

-Atë kemi, por vajza është derë e botës moj grua, pastaj, më mirë të vejë në fatin e saj, si gjithë shoqet (e ktheu me fund kupën e rakisë) t'i iki sa më larg kësaj gjëmadhe të mallkuar!

-Unë lus Shën Marinë çdo ditë e çdo orë, se ajo na mbeti, ti thua ...

-Unë e ti kemi vdekur trembëdhjetë herë moj grua, Marina do jetojë jetën e saj. Unë, me mendjen time, e kam gjetur dhe dhëndërin, është tamam për vajzën tonë. Dua dhe mendjen tënde dhe të vajzës. Pastaj do e lidh kalin tek oborri i Janajve.

Sofia nuk foli. E mendonte vajzën nuse dhe gëzohej heshtur “ Shyqyr që na e la Zoti !...do martohet vajza, pse me ne do të rrijë?! Po, e mira

eshtë që ta marrim dhëndrin brenda, si ta nxjerr nga shtëpia vajzën e vetme?! Dhëndëri, nga një herë, të bëhet si djalë. Nikolloi i ka të mirë djemtë. Do t'i lutem Koços që të mos nxjerrim më nga kjo derë, as me roba nusërie e lunxhe...". Fliste me vete Sofija dhe e shihte vajzën-nuse dhe dhëndrin duke shkarkuar kuajt e oborrin plot me vogëlushë, që luanin me foletë e milingonave e mblidhnin kokëra dafine...

Marina u martua me Llukanin, në një të diel shtatori.

Dasma u bë e madhe siç e donte zakoni e nderi i dy shtëpive. Nusja u vesh me kostumin lunxhiot, që kish ndenjur në sënduqin e Sofies, mbuluar me lule trëndeline, i paveshur një jetë të tërë. Katërbëdhjetë ditë gjëmoi dasma se martohej fëmija e katërbëdhjetë, Marina e vetme. Kurorat u vunë në kishë e këmbanat ranë gëzueshëm, jo siç kishin renë: dang-dang-dang, nga njëra anë, në vaj-vajtimi...

Koçoja ndezi dhe Kishën e Madhe në Labovën e Kryqit dhe shungël-lima e asaj kambane, shpërndante lajmin e asaj martese, në të gjithë krahinën e gjer në Dropull.

Në atë gëzim, të pa ndjerë kurrë, sikur u harrua kenga e gjarpërit.

* * *

Jeta nisi të bëhej ndryshe ....

Po gjarpëri ku ishte ???...

* * *

Pas tre vjet martese u lind fëmija e parë. Lindja e parë në atë shtëpi, pas trembëdhjetë vdekjesh. Vajza e vogël me emrin Katina, e mbushi shtëpinë me vesëjete, që vitet e kishin tharë. Vajza e vogël sundoi zemrat e dy pleqve, deri tek shpresa dhe zemrat e dy të rinjve, deri tek lumturia...

Katina rritej më shumë në prehërin e gjyshes. Marina bënte gjithë punët e shtëpisë. Lante e mbushte ujë në krua, milte lopën e ushqente kuajt, gatuante bukën e grurit e mamacën e misrit, e sa të delte furra, përgatiste gjellët e drekës e të darkës...

-Vuri veshin gjellëve se e ke burin gjellëtor e i di gjithë hiletë e gati-mit-e porosiste e ëma.

-Mirë mama, mirë-i përgjigjej Marina dhe qeshte duke punuar.

Në udhën e yjeve...

Nata ishte e qetë. Qentë lehnin, si zakonisht, në një garë lehjesh, si për të treguar se ata ishin zotër të ëndrrave të njerëzve, në gjumin e asaj nate. Tek-tuk dëgjoheshin edhe mjaullima macesh e maçokësh, me zg-jatje zëri, si refren kënge, të asaj kënge që këndojnë çdo pranverë e nuk e mbarojnë kurrë. Për këngën e këndezëve ishte akoma herët. Edhe lëngu, brenda trupit të hardhive, ndjehej akoma i përgjumur, pa arritur të merrte formën e bukurisë, në sythe gjethesh.

Marina shihte, matanë dritares, yjtë e pafjetur dhe donte t'i shihte e t'i shihte në pambarim. E ndjente veten sikur nuk ishte në këtë botë, por sikur ecte mes yjve, në atë kupë gjigande, të përmbysur, siç ecte mbas xixëllonjave kur ishte e parritur. Edhe yjtë shuheshin e ndizeshin si xixëllonja sonte. E ajo bridhte e bridhte, gërshetashpleksur e qeshte e qeshte. Herë bridhte ajo pas yjeve e herë yjtë e ndiqnin të lodhur e nuk e zinin dot... Yjtë qeshnin, me shkëndija drite e ajo qeshte me shkëndi-ja shpirti, që i dilnin nga sytë si vesë lotësh.

Pse ndjehej kaq e lumtur në këtë natë të pagjumë?

As në natën e parë të martesës, as kur kish ndjerë fëmijën e parë, nuk kishte ecur në udhët e qiellit si sonte.

I shoqi flinte, aty pranë trupit të saj. Ajo, i ndjente frymën me erë duhani e gjoksin leshtor, që i lëvizte dhe përsëri ndjehej larg tij, në udhëqielli, duke redur pas xixëllonjave.

Ajo e donte burrin dhe ai e donte atë me një urtësi shpirtërore, por sonte i dukej si i huaj. Sikur nuk e kishte njohur kurrë...

Dhe Katina e vogël flinte, në krevatin e saj prej dru-arre, me krahun e zgjatur nga e ëma e me gishtat e çelur, sikur diç donte të kapte.

Marina e shihte vajzën dhe përfytyronte veten të vogël, kur vente pas të motrës e luante me ujin e govatës...

Çdo gjë, në këtë natë-tysh, ishte ndryshe. Edhe ajo ishte ndryshe.

“Po lëviz, po më qëllon me shkelma. Qenka shumë nevrik. Sa i hedhur qënka! Vajtën katër muaj. Po, po, katër muaj që ai rritet brenda trupit tim. Sonte më dërmoi me shkelma. Sonte ndjehem prapë nënë. Mbas pesë muajsh ai do të lindë. Si thashë? Ai? Hahaha... Po qesh si budallaçkë. Thonë se vajzat janë të pa duruara, por me mua ndodh ndryshe. Kush e di se ç'bën aty brenda?! Bredh si unë nëpër yje?! Edhe unë edhe Ai nuk dijmë se ku vemi sonte. Pas xixëllonjave të qiellit ecim...

* * *

“Fiiuuuuu, fiiuuuuu”

Zëri i Sofies: Uuuuuu, ç'më gjeti!! Korba, vajza e vetme, uuuuuuu...

Katina e vogël: O kroii dua mamanë, ëë...

Kambana e Labovës: Daaanguuuu ...

Kambana e fshatit: Daangëë, daangëë,...

Ujët e kroit: Vdiq pa pritur, duke larë rrobat, fëmija e katërmbëdhjetë e Licajve, fshsh...

Ishte Java e Pashkës së Madhe....

Në vend të epilogut

ÇERFITIKATË VDEKJE Nr. 6216

Emri e mbiemri: Sofia Lici

Datë lindja: 6 gusht 1860

Gjendja civile: E ve

Data e vdekjes: Më 5 tetor 1956

Cicen nëntëdhjetë e gjashtë vjeçare e qau mbesa e vetme e Licajve dhe Katina me dy binjakët e saj.

Sarandë, maj 1996

SHËNIME PËR AUTORIN

Biografia letrare

Thanas (Nase) Jani e ka nisur jetën në Stegopul të Lunxhërisë, Gjiro-kastër, më 25 maj 1947. Mësimet e para i mori në vendlindje, pastaj në Kuçovë te shkolla “Gaqi Karakashi” e në Vlorë, te shkolla “Ali Demi”, ku mbaroi para-shkollën e mesme.

Në moshën katërmëdhjetë vjeçare nisi studimet në shkollën ushtarake “Skënderbe” në Tiranë, për të vazhduar më tej në Shkollën e Lartë Detare në qytetin e Vlorës dhe shkollën e Lartë të Oficerëve në Tiranë. Ka studiuar edhe për Letërsi, Dramë-Regjisurë, Filozofi, në hapësirat që i krijonte detyra ushtarake.

Prej vitit 1969 deri në vitin 1973 ka shërbyer në garnizonet e Durrësit, Kuçovës e të Beratit, oficer në A. K. A. dhe Shef i Kulturës së Divizionit të VI, Shef i Shtëpisë të Kulturës së Ushtarakëve, Berat.

Është i martuar me znj. Leonora Stefa (Jani), ish arsimtare dhe vellejbolliste e skuadrës “Tomorri”-Berat (1968-1971) Kanë tre fëmijë: Entela, Helidoni dhe Lisjani. Prej vitit 1997 jeton familjarisht në Athinë.

Veprimtaria Letrare:

Është autor i 18 librave në poezi e në prozë.

POEZI: “Po nesër”, “Unë dhe ti”, “Humbas udhët nëpër udhë” (në greqisht), , “Lotët e hënës” (poemë për fëmijë), “Lirika”, “Sa vjeç është

ky shekull?” , “Dashuria e Anës” -roman në vargje “Jetë e hutuar” (Toena, 2007), “Si ndriçon një xixëllonjë” (Toena, 2009), “Det dashurie” – lirikat e detit-2010

PROZË: “Unaza”-novelë, “Çmendina”- roman “Sulmuesi fluturues”-monografi, “Gruaja në Kafaz” tregime e novela (libri fitues i Çmimit të Parë në Konkursin e vitit 2002 nga Lidhja e Botuesve të Shqipërisë), “Pavli dhe Vasiliqia”-novelë. , “Artistja e madhe Violeta Manushi”-monografi, 2007, “Jorgo Zografi”-monografi, “Për Shqipërinë”-2008, 2012.

Antologji & Revista Letrare

Ka përgatitur dy Antologji të Klubit të Shkrimtarëve “Drita”:

“Portat e harresës” dhe “Shtëpia mbi rrota” (Botimet “TOENA”, 2001) Autor i antologjisë: “Itaka e fjalës” (Me poetë të kudondodhur jashtë Shqipërisë) – Botimet TOENA, 2007

Ka përgatitur dhe botuar Albumin Letrar-Arkivor :

“Me Dritën, për Dritën” (2000-2002)

Është themeluesi dhe botuesi i Revistës Letrare-Kulturore “Pelegrin”, (për shkrimtarët e kudondodhur jashtë Shqipërisë). Reviste stinore, që botohet prej vitit 2004. Kjo Reviste ka Fituar Çmimin e vitit 2004, dhënë nga Kryetari i UNESCO-S në Athinë. Kjo revistë shpërndahet në të gjithë kontinentet ku ndodhen krijuesit e ikur nga Shqipëria.

Është përgatitës dhe botues i revistës letrare-historike: “Stegopuli” (2005)

Krijimtaria e Nase Janit është përfshirë në disa Antologji brenda dhe jashtë Shqipërisë.

Veprimtaria Shoqërore-atdhetare

Z. Thanas (Nase) Jani është nismëtar i krijimit të Klubit të Shkrimtarëve shqiptarë të kudondodhur në botë “Drita”, me qendër në Athinë dhe i Shoqatës Kulturore – Atdhetare “Lunxhëria” (Dega - Athinë).

Klubi “Drita”, është i pari bashkim shkrimtarësh shqiptarë në Greqi me shtrirje në gjithë qendrat qytetare në Greqi dhe ku kanë emigruar shkrimtarë shqiptarë nëpër botë.

Në Pesë-vjetorin e Krijimit, me propozim të shkrimtarit të madh Dritëro Agolli (Kryetar Nderi i këtij Klubi) Klubi “Drita” u Dekoruar nga Presidenti i Republikës së Shqipërisë, z. Alfred Moisiu me “Medaljen e Mirënjohjes”. Nr. Dekreti 4581 Tiranë Dt. 30. 5. 2005

Klubi “Drita” ka faqen e vet në Internet <http://dritapelegrin.blogspot.com> dhe lidhet me gjithë krijuesit e kudondodhur me adresat elektronike: thanasjani@gmail.com, dritaklub@yahoo.gr dhe naselunxheria@yahoo.gr

Z. Nase Jani është i rizgjedhur Kryetar i këtij Klubi, me votim të fshehtë, në tre Mbledhjet e Përgjithshme të Shkrimtarëve. Është Anëtar i Lidhjes së Shkrimtarëve dhe Artistëve të Shqipërisë (Kur ekzistonte kjo Lidhje), Anëtar-mik i Lidhjes së Shkrimtarëve të Greqisë.

Dekorime:

Është dekoruar me:

- Medaljen “Naim Frashëri”, Nr. dekreti 6609 Tiranë: Datë 18. 08. 1982
- Urdhrin “Ylli i kuq”, Nr. dekreti 7175 Tiranë Dt. 20. 11. 1098
- Urdhri “Naim Frashëri i Artë”, Nr. dekreti 5210 Tiranë dt. 11. 5. 2007

- Diplomë Mirënjohje nga Lidhja e Botuesve të Shqipërisë (2008)
- Nder i Shoqatës së Shkrimtarëve “Petro Marko”-Vlorë. (qershor 2010)

Në skenë:

Ka luajtur dhe venë në skenë dramat, në qytetin e Kuçovës e Beratit: “Familja e Peshkatarit” e Sulejman Pitarkës, duke luajtur rolin kryesor të Peshkatarit; “Lagja e Varfër” e Fadil Paçramit, në rolin kryesor të Bacë Adnanit; në rolin e Kuestorit te “Kuestori”, etj.

Ka qenë ideator dhe përgatitës i Almanakut Letrar “Naftëtari Letrar” në Kuçovë, e para revistë letrare e këtij qyteti.

Vlerësime:

“Nase Jani, poet i shquar autentik!”

Dritëro Agolli

Është nderuar me disa Çmime letrare, brenda dhe jashtë vendit. Krijimtaria e tij është përkthyer edhe në gjuhët: greqisht, rumanisht, anglisht dhe italisht.

Vepra e tij letrare është vlerësuar nga kritika dhe personalitete të letrave brenda Shqipërisë dhe jashtë saj si: Akademikët Dritëro Agolli, Rexhep Qosja, studiuesit Perikli Jorgoni, Adriatik Kallulli, Fatmir Terziu, shkrimtarët Fasli Haliti, Qazim Shemaj, Niko Kacalidha, Stefan Martiko, Ylli Polovina, Myslim Maska, Luan Xhuli, Hiqmet Meçaj, Fatime Kulli, Vasil Qesari, Aleko Likaj, Robert Goro, Mimoza Hametaj, shkrimtarja nga Kosova: Aishe Qorraj Kelmendi, studiuesi kosovar Xheladin Mjeku, studiuesi nga Maqedonia Prof. Nehas Sopaj,

shkrimtarët grekë Nasos Vajenas, Sotiris Dhimitriu, Petros Stratis (ish Ambasador i Greqisë në Tiranë), Kristos Tumanidhis, shkrimtarja franceze Claude Chatron- Colliet, etj.

Është në Enciklopedinë “Kuçova”, Enciklopedinë e Ushtarakëve të Shquar Shqiptarë, vol. 2. dhe në Enciklopedinë e Qarkut të Beratit.

PËRMBAJTJA

Heshtja përvëluese.....	5
Tërmeti.....	16
Gjysmëkomça.....	29
Lulja e çuditëshme.....	32
Xhelozia e qenit xhik.....	36
Magjia.....	41
Gruaja në kafaz	46
Ujqit e tërbuar	55
Vajza pa fustan ose artistja e hollivudit	58
Dasma e vdekjes.....	62
Macja me sy të kuq.....	71
Rusja e bukur	79
Dështimi	86
Djalli i dashuruar.....	90
Bishti i cigares	92
Ada (3 novela).....	94
Vrasja e shpirtit (monolog)	94
Dashuri brenda një dashurie.....	101
Qenka e tmerrshme o Zot!... (Vazhdimi i monologut).....	110
Kafka	112
Kënga e gjarprit (E thëna e një të vërtete).....	126
Letra e Anastasisë para vdekjes	131
Shënime për autorin.....	138

ISBN 978-9951-641-30-2

9 789951 641302 >